

”Se, että halutaan yhdessä toimia, sillä on suuri merkitys” –
Tutkimus kansalaislähtöisestä Tuokiotuvasta ikääntyneiden hyvinvointipalvelujen tuottajana

Marjamäki Oili
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Jyväskylän yliopisto/
Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Kevät 2016

TIIVISTELMÄ

”Se, että halutaan yhdessä toimia, sillä on suuri merkitys” – Tutkimus kansalaislähtöisestä Tuokiotuvasta ikääntyneiden hyvinvointipalvelujen tuottajana

Oili Marjamäki

Sosiaalityö/Sosiaalityön maisterikoulutusohjelma

Pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopisto/ Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaajat: YTT Kari Ilmonen, YTM Sirkka Alho

Kevät 2016

Sivumäärä: 99 sivua + liitteet 5 sivua

Yhteiskunnan rakennemuutosten seurauksena hyvinvointipalvelut maaseudun haja-asutusalueilla ovat koko ajan vähenemässä. Maaseudullakin palveluita tarvitaan ja tähän on esitetty yhdeksi ratkaisuksi kansalaislähtöistä, vapaaehtoista toimintaa. Ylivieskaan on perustettu kesäkuussa 2014 Tuokiotupa, joka matalan kynnyksen kohtaamispaikkana tarjoaa yhdessä-oloa etenkin ikäihmisille.

Tutkin kansalaislähtöisen toiminnan ja hyvinvointipalvelujen toteutumista Tuokiotuvalla. Tutkimus on etnografinen tapaustutkimus, joka perustuu Tuokiotuvan kävijöille tehtyihin havainnoiteihin ja teemahaastatteluihin. Kansalaislähtöinen osallistuminen on vapaaehtoista, omaan kiinnostukseen perustuvaa. Osallistumista voidaan havainnollistaa Sherry Arnsteinin klassisella, Adalbert Eversin osallistamista korostavalla ja Martti Siisiäisen osallistumisen ’neljillä kasvoilla’. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on symbolinen interaktionismi, jonka avulla tutkin vuorovaikutusta ja osallisuutta.

Kansalaislähtöinen toiminta ja hyvinvointipalvelut toteutuvat Tuokiotuvalla monin tavoin. Toiminnan tärkeä mahdollistaja on käytössä oleva talo. Tuokiotuvalla on kävijöilleen tärkeä merkitys, koska se mahdollistaa vuorovaikutuksen ja osallisuuden ollen sekä palkitsevaa että velvoittavaa. Monissa Tuokiotuvan päivittäisissä käytännöissä on symbolisessa interaktionismissa kuvattua aktiivisuutta ja vastavuoroisuutta, mutta siellä ei painotu SI:ssä kuvattu yhteiskunnallinen universalismi. Tuokiotuvan toiminta on itse ideoitua ja toteutettua perustuen deliberaatioon ja ollen kävijöille henkilökohtaisesti merkityksellistä. Hyvinvointipalvelut Tuokiotuvalla ovat suuressa määrin ennaltaehkäiseviä palveluja, mutta on myös sosiaalipalveluja, kuten etsivää vanhustyötä tai ylisukupolvisia ystäväpalveluja ja lisäksi terveydenhoitajan käyntejä. Kansalaislähtöisellä toiminnalla on tutkimustulosten mukaan merkitystä yhteisön, osallisuuden sekä mielekkään tekemisen mahdollistamisessa ikääntyneille. Kansalaislähtöisessä toiminnassa voidaan tuottaa myös hyvinvointipalveluja, jotka lisäävät sekä palvelujen tuottajien että palveluja vastaanottavien hyvinvointia.

Avainsanat: hyvinvointipalvelut, kansalaisyhteiskunta, osallisuus, ikääntynyt, symbolinen interaktionismi

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 TUTKIMUSAIHEENA KANSALAISLÄHTÖINEN TOIMINTA.....	3
2.1 Tutkimuksen tehtävä ja tavoite, aiheen perustelu.....	3
2.2 Tutkimusnäkökulman rajausta ja tutkimuskysymykset.....	4
2.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	5
2.4 Aikaisempia tutkimuksia.....	7
3 YHTEISKUNNAN MUUTTUMINEN.....	10
3.1 Hyvinvointivaltiosta talouden ylivaltaan.....	10
3.2 Hyvinvointipalvelujen tuottamiseen vaikuttavia uudistuksia.....	11
3.3 Paikallisuuden merkityksestä palvelujen tuottamisessa.....	13
3.4 Kohti kumppanuuden sosiaalipolitiikkaa.....	15
4 KANSALAISYHTEISKUNTA JA OSALLISUUS.....	16
4.1 Kansalaisyhteiskunnan käsitteestä.....	16
4.2 Yhteisöllisyyden suhde sosiaaliseen, kulttuuriseen ja taloudelliseen pääomaan.....	21
4.3 Kansalaisosallistumisen keinoja.....	25
4.3.1 Arnsteinin klassinen malli.....	25
4.3.2 Evers ja osallistaminen.....	26
4.3.3 Siisiäisen 'osallistumisen neljät kasvot'.....	28
4.3.4 Yhteenvedo kansalaisosallistumisen malleista.....	33
4.4 Hyvinvointipalvelujen toteutuksia kansalaisosallistumisen avulla.....	34
5 IKÄÄNTYNEET YHTEISKUNNASSA.....	39
5.1 Naiset ja miehet ikääntyvinä.....	39
5.2 Tuottavat ikääntyneet.....	40
5.3 Ikääntyneiden hoidon medikalisointi.....	42
6 SYMBOLINEN INTERAKTIONISMI KANSALAISOSALLISTUMISEN TUTKIMISESSA.....	43
6.1 Sosiaalipsykologia taustalla.....	43
6.2 Mead ja symbolinen interaktionismi.....	44

6.2.1 Yhteisöllinen näkökulma.....	44
6.2.2 Merkityksellinen viestintä.....	46
6.2.3 Roolit ja normit	47
6.2.4 Ryhmät ja viiteryhmät.....	48
6.3 Blumerin näkemyksiä symbolisesta interaktionismista.....	50
6.3.1 Kentällä tutkittavien kanssa.....	50
6.3.2 Symbolinen interaktio	52
6.3.3 Analyysivaiheen toteuttaminen	52
7 TUTKIMUKSEN TEKEMINEN JA ANALYYSI.....	54
7.1 Etnografian määrittelyä	54
7.2 Havainnointien tekemistä	55
7.3 Teemahaastattelut	56
7.4 Aineisto.....	59
7.5 Sisällönanalyysi aineiston käsittelyssä.....	59
8 TUTKIMUSTULOKSET	63
8.1 Kansalaislähtöisen osallisuuden toteutuminen Tuokiotuvalla (tutkimusongelma 1)	63
8.1.1 Tuokiotuvan alkuvaiheet ja olosuhteet.....	63
8.1.2 Tuokiotuvan kävijäksi tuleminen	66
8.1.3 Aktiivisuus ja vuorovaikutus toiminnassa.....	67
8.1.4 Sääntöjen muodostuminen	71
8.1.5 Roolien muotoutuminen.....	72
8.1.6 Jatkuva muutos Tuokiotuvan toiminnassa	74
8.2 Tuokiotuvan merkitys hyvinvointipalvelujen tuottamisessa (tutkimusongelma 2).....	76
8.3 Johtopäätökset	78
8.4 Miten onnistuin tutkimuksen tekemisessä?	85
9 POHDINTA.....	88
LÄHTEET	92
Liite 1.....	100
Liite 2.....	103
Liite 3.....	104

TAULUKOT:

TAULUKKO 1. Osallistumisen neljät kasvot Siisiäisen (2014) mukaan.

TAULUKKO 2. Tutkimuksen teema-alueet (Aito osallistuminen ja SI)

TAULUKKO 3. Osallistumismahdollisuuksien vertailua (Siisiäinen-SI-Tuokiotupa).

TAULUKKO 4. Hyvinvointipalvelujen toteutuminen Tuokiotuvalla.

KUVIOT:

KUVIO 1. Osallistumisen tikapuut (Arnstein 1969).

KUVIO 2. Aidon osallistumisen osa-alueita (Siisiäinen 2014 mukaillen).

KUVIO 3. Kansalaisyhteiskunnan paikalliset toimintamuodot (Matthies 2014 mukaillen).

KUVAT:

KUVA 1. Tuokiotuvan kahvinjuontipöytä.

KUVA 2. Tuokiotuvan kahvitarjoilu.

1 JOHDANTO

Pohjoismainen hyvinvointivaltio on tuottanut hyvinvointia koko väestölle. Hyvinvointivaltion tulevaisuus on kuitenkin uhattuna ja talouden merkitys korostuu yhä enemmän hyvinvointipalvelujen järjestämisessä ja toteuttamisessa. Kunta- ja palvelurakennemuutokset tulevat keskittämään palveluita kuntakeskuksiin, kuntayhtymiin ja yhteistoiminta-alueisiin. Miten käy palvelujen esimerkiksi maaseudun haja-asutusalueilla, joissa väestö ikääntyy, palvelut vähenevät ja etääntyvät ja lisäksi suuri osa työikäisestä väestöstä muuttaa kasvukeskuksiin?

Samaan aikaan, kun palveluja keskitetään, on nähtävissä kansalaisten vapaaehtoista toimintaa, jonka avulla tuotetaan hyvinvointipalveluja yhdessä, osallistumalla itse niiden tuottamiseen. Kansalaislähtöinen toiminta näkyy hyvin monimuotoisena ja sitä toteuttavat eri-ikäiset ihmiset; eri puolille Suomea on perustettu esimerkiksi mummonkamareja, hätäkahvit-ryhmiä ja perhekeskuksia. Myös seurakunnilla ja monilla järjestöillä on erilaista vapaaehtoista toimintaa, joka auttaa kaikenikäisiä. Ensimmäinen Mummon Kammari perustettiin Tampereelle vuonna 1989 osana evankelisluterilaisen seurakunnan diakoniatyötä ja se on sekä vanhustyön keskus että kaikille avoin kyläpaikka (Mummon Kammari 2016).

Hyvinvointipalveluilla tarkoitetaan pääasiassa palveluita, jotka kustannetaan julkisin varoin ja joiden perusteluna on kansalaisten hyvinvointi. Palvelujen ytimenä ovat sosiaali- ja terveyspalvelut, mutta niihin liittyvät lisäksi koulutus-, kulttuuri- ja liikuntapalvelut. (Kana-noja, Niiranen & Kotiranta 2008, 156.) Väärälän (2014) mukaan Suomessa sosiaalipolitiikan yksi vahvuuksista on ollut se, että on vallinnut tasapaino julkisen, yksityisen yritystoiminnan ja kolmannen sektorin tarjoamien hoivapalvelujen välillä. Kolmannella sektorilla etuna on sen läheinen yhteys kansalaisyhteiskuntaan. (Väärälä 2014, 44.)

Olen valinnut tutkimukseni kohteeksi Ylivieskan Tuokiotuvan, jonka toiminta perustuu kansalaislähtöiseen vapaaehtoistyöhön ja jonka tavoitteena on mummon kamari-tyyppisenä matalan kynnyksen kohtaamispaikkana vahvistaa etenkin ikäihmisten sosiaalista hyvinvointia

ja terveyttä sekä vahvistaa heidän osallistumistaan ja aktiivisuuttaan. Kari Salosen (2011) mukaan ikääntymisestä puhutaan usein lääketieteen näkökulmasta, mutta hänen mielestään siinä voidaan nähdä myös sosiaalinen tarkastelunäkökulma. Myös ikääntynyt tarvitsee ympäristöjä, joiden avulla hänestä tulee erilaisten yhteisöjen ja myös yhteiskunnan jäsen. Toiminta ylläpitää ikääntyneen elämänhallintaa, hyvinvointia, ja omaa elämäntyyliä. (Salonen 2011, 161, 166.)

Kiinnostukseni kansalaislähtöiseen toimintaan heräsi erikoistumisopintojen Rakenteellisen ja yhteistyön menetelmät -opintojaksolla, jossa käsiteltiin kansalaisosallistumista. Olen kiinnostunut kansalaisten osallistumisesta myös siksi, että asun pienessä maaseutukaupungissa, jossa työpaikat vähenevät, ihmiset ikääntyvät ja palvelut keskittyvät isompiin kaupunkeihin. Pienelläkin paikkakunnalla palveluja kuitenkin tarvitaan eikä niitä ole sinne tulossa ilman kansalaisten omaa aktiivista toimintaa. Kansalaislähtöinen toiminta poikkeaa sosiaalityöntekijän perinteisestä työstä sosiaalitoimistossa ja kansalaisosallistuminen on tullut viime aikoina uudestaan ajankohtaiseksi yhteiskunnan rakennemuutosten vauhdittamana. Kansalaisyhteiskuntaan liittyville tutkimuksille on käyttöä tiedemaailmassa, koska kansalaisten vastuu omasta hyvinvoinnista korostuu taloudellisuutta ja tehokkuutta painottavassa yhteiskunnassa. Kansalaiset voivat toteuttaa myös niitä palveluja joita haluavat ja tarvitsevat, jos niitä ei ole tarjolla julkiselta puolelta.

Luvussa 2 kerron tutkimuksen tehtävästä ja perustelen aihevalinnan sekä esitän tutkimuskysymykset. Lukuun 3 olen sisällyttänyt tutkimuksen taustaa, kuten hyvinvointivaltion muuttamista ja paikallisuuden mahdollisuuksia markkinaistuneessa yhteiskunnassa. Luvussa 4 kerron kansalaisyhteiskuntaan liittyvästä osallistumisesta ja osallisuudesta. Luvussa 5 kerron ikääntyneiden erityispiirteistä. Luvussa 6 käsittelen symbolista interaktionismia, jota teoriana käyttäen tutkin kansalaislähtöistä toimintaa. Lukuun 7 olen sisällyttänyt tutkimuksen toteuttamisen ja aineiston käsittelyn periaatteita ja luku 8 kertoo tutkimuksen tuloksista ja johtopäätöksistä. Luvussa 9 on tutkimuksen pohdinta.

2 TUTKIMUSAIHEENA KANSALAISLÄHTÖINEN TOIMINTA

Tutkimusaiheenani on vapaaehtoinen, kansalaislähtöinen toiminta, jonka avulla voidaan tuottaa hyvinvointipalveluja kansalaisille, yhdessä kansalaisten kanssa. Tässä luvussa kerron tutkimuksen alkulähtökohdista, tavoitteista, rajauksesta, tutkimuskysymyksistä sekä eettisyydestä ja luotettavuudesta. Käsittelen myös aikaisempia tutkimuksia.

2.1 Tutkimuksen tehtävä ja tavoite, aiheen perustelu

Tutkimusaiheeni liittyy kansalaislähtöiseen toimintaan ja siihen, miten kansalaisosallistumisen ja yhteisöllisyyden avulla voidaan järjestää hyvinvointipalveluja paikallisesti maaseudulla. Tutkimuskohteeni on Ylivieskan Tuokiotupa, jonka kansalaislähtöistä toimintaa tarkastelen osana paikallista hyvinvointijärjestelmää.

Tuokiotupa on avattu Ylivieskassa kesäkuun alussa vuonna 2014. Tuokiotuvan toiminnasta vastaamaan on perustettu voittoa tavoittelematon yhdistys. Yhdistyksen tavoitteena on vahvistaa etenkin ikäihmisten sosiaalista hyvinvointia ja terveyttä sekä vahvistaa heidän osallistumistaan ja aktiivisuuttaan. Toiminta perustuu vapaaehtoistyöhön ja käytännön toimiin tarttuvat Tuokiotuvalla vapaaehtoistyöntekijät, joita toiminnassa on mukana noin 25 henkilöä (keski-ikä 72 vuotta). Aukioloajat ovat arkisin klo 9–17 ja sunnuntaisin klo 11–17. Päivisin tupaemännät työskentelevät kahdessa vuorossa ja huolehtivat tuvan siisteydestä, kahvinkeitosta ja tarjoilusta. Tuokiotuvalle toivotetaan tervetulleeksi kahville tai osallistumaan ohjelmatuokioihin. Ohjelmassa on muun muassa yhteislauluja, käsityö-, keskustelua- ja kirjoituspiirejä, sairaanhoitajan vastaanottoja, talkoita sekä liikuntatapahtumia. Siellä tartutaan ajankohtaisiin aiheisiin, kuten 'Valtakunnallinen ravintolapäivä – makuannoksia tarjolla'. Siellä voi tavata vanhoja tuttuja ja tutustua uusiin. (Tuokiotupa 2015.)

Tuokiotupa sijaitsee peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella, Ylivieskan kaupungissa. Kallio on vuoden 2008 alusta aloittanut toimintansa sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminta-alueena Pohjois-Pohjanmaalla ja se tuottaa näitä palveluja Sievin ja Alavieskan kunnille sekä Nivalan ja Ylivieskan kaupungeille (Matthies, Kattilakoski & Rantamäki 2011,

58). Mari Kattilakosken, Aila-Leena Matthiesin ja Niina Rantamäen (2011) artikkelissa kerrotaan kahdeksalla maaseutualueella toteutetusta kansalaislähtöisestä kartoituksesta, jossa tutkittiin hyvinvointipalvelujen tilaa ja kehittämismahdollisuuksia. Yhtenä alueena oli Peruspalvelukuntayhtymä Kallio, joka edusti tutkimuksessa maaseutukuntien tai maaseutu- maisten kaupunkien muodostamia kuntien yhteenliittymiä. Kehittämisalueita Kalliossa olivat kylien elinvoimaisuuden turvaaminen huomioiminen, yhteisöllisen palvelutuotannon kehittäminen sekä kolmannen sektorin roolin vahvistaminen ennaltaehkäisevästi esimerkiksi vanhusten päiväkeskustoiminnan kehittämisessä. Hyvinvointipalvelujen osalta kirjoittajat totesivat, että palvelujen yhdenmukaistaminen oli johtanut lähipalvelujen heikentymiseen ja että peruskunnassa pitäisi panostaa yhteisölliseen ennaltaehkäisevään toimintaan. (Kattilakoski, Matthies & Rantamäki 2011, 13.)

Tutkimuksen tehtävänä on tuoda tapaustutkimuksen avulla näkyväksi hyvinvointipalvelujen tuottaminen kansalaislähtöisesti ja paikallisesti. Tutkimuksen tavoitteena on tutkia, mitä kansalaislähtöisten ja yhteisöllisten hyvinvointipalvelujen tunnusomaisia piirteitä paikallisessa vapaaehtoisessa toiminnassa voidaan tuottaa symbolisen interaktionismin viitekehyksessä. Aihe on erittäin ajankohtainen, koska yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset heikentävät hyvinvointipalveluja etenkin maaseudulla.

2.2 Tutkimusnäkökulman rajaus ja tutkimuskysymykset

Toteutan tutkimuksen etnografisena osallistuvana tapaustutkimuksena. Se kohdistuu yhteen paikallistason toimintamuotoon, mutta tutkimustapa on monimuotoinen siten, että perehdyn tutkimuskohteeseen osallistumattomalla ja osallistuvalla havainnoinnilla sekä teemahaastatteluilla. Saan siten tutkimuksen kohteesta tarkkaa, monipuolista ja syvällistä tietoa. Keskityn tutkimuksessa ikääntyneisiin, koska he ovat runsaslukuisin kävijäryhmä Tuokiotuvalla. Myös yhdistyksen säännöissä määritellään toiminnan kohderyhmäksi ikäihmiset (eläkeläiset ja eläkeikää lähestyvät).

Tutkimuksen teoreettiseksi viitekehykseksi olen valinnut symbolisen interaktionismin, jonka kuvaaman osallistumisen ja vuorovaikutuksen avulla tutkin hyvinvointipalvelujen toteutumista Tuokiotuvan kävijöillä.

Tutkimuskysymykset muotoutuivat seuraaviksi:

1. *Miten kansalaislähtöinen, osallistuva toiminta näkyy Tuokiotuvalla symbolisen interaktionismin viitekehyksessä?*
2. *Miten Tuokiotupa koetaan hyvinvointipalvelujen tuottajana?*

2.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Etnografisessa tutkimuksessa tutkija voi osoittaa pätevyyttä, kun hän kuvaa täsmällisesti ja yksityiskohtaisesti tutkimusprosessiaan tekstissään. Tähän kuuluu kertominen tutkimuksen suorittamisesta kokonaisuutena, miten tutkimusaineisto on hankittu ja miten tuloksiin on päädytty. Havainnointi- ja haastattelutilanteista on selostettava tarkoituksenmukaisesti. Hyviin tieteellisiin periaatteisiin kuuluu, että tutkittavat pysyvät tuntemattomina, heistä voidaan käyttää peitenimiä. Laadullisella tutkimusmenetelmällä toteutetussa tekstissä ei kerrota tutkittavien nimiä tai muita tunnistetietoja eikä myöskään. (Vilka 2006, 97, 114.) Tuokiotupa sijaitsee Ylivieskassa, joten en voi tehdä tutkimustani joka suhteessa täysin anonymisti. En kuitenkaan käytä tutkimuksessani tutkittavien henkilötietoja.

Eettisesti hyvässä tutkimuksessa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Sekä opetusministeriön asettama tutkimuseettinen neuvottelukunta että yliopistojen eettiset toimikunnat ovat laatineet eettisiä periaatteita ja menettelytapaohjeita. Lähtökohtana on ihmisarvon kunnioittaminen, jolloin ihmisten on saatava itse päättää tutkimukseen osallistumisestaan. Tutkimukseen osallistuvilta henkilöiltä vaaditaan yleensä perehtyneesti annettu suostumus, mikä tarkoittaa, että tutkimushenkilö tietää riittävästi siitä, mitä tutkimuksen kuluessa tapahtuu tai voi tapahtua ja tutkimushenkilö myös ymmärtää riittävästi tästä informoinnista. Suostumuksen osallistumiseen tulee olla vapaaehtoista ja tutkimushenkilön on oltava pätevä tekemään kypsiä ja rationaalisia arviointeja. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 23–25.)

Tutkielman tutkimuslupien anomisessa olen noudattanut kahta ohjeistusta: pro gradu -tutkielman tutkimusluvan anomiseen liittyvässä ohjeistuksessa sanotaan, että aikuisille, yksityishenkilöinä tehtäviin haastatteluihin ei tarvita erillistä tutkimuslupaa (Maisteriseminaari

II 2015). Tuokiotuvan yhdistyksen hallituksen puheenjohtajan haastattelua varten olen kysynyt virallisen tutkimusluvan, koska hän keskusteli kanssani yhdistyksen nimissä, sen virallisena edustajana. Ensi kontaktini Tuokiotupaan tein sähköpostitse ja sen jälkeen Tuokiotuvan hallituksen varapuheenjohtaja kysyi Tuokiotuvan kävijöiltä, sopiiko heille, että tulen havainnoimaan ja haastattelemaan heitä. Tuokiotuvalla suhtauduttiin tutkimukseeni myönteisesti, joten olen tehnyt havainnoinnit ja haastattelut saamani lupauksen mukaisesti. Ennen haastattelujen aloittamista kysyin kulloinkin paikallaolueilta, kuka halusi tulla haastateltavaksi. Näytin myös kaikille haastatelluille saatetta, jossa kerroin mitä opiskelen ja mikä on tutkielmani aihe.

Tutkijan saamat tiedot ovat riippuvaisia mahdollisimman hyvin luodusta luottamuksesta. Mutta silloin, kun tutkijaan luotetaan, niin hänelle kerrotaan myös asioita uskottuna, ei tutkijana. Kenttämuistiinpanot ovat tutkijan yksityisomaisuutta, mutta hänellä on myös velvollisuus pitää ne asiaankuulumattomien ulottumattomissa. Tutkijalla on vastuu, että kenttämuistiinpanoja ei käytetä muuhun tarkoitukseen kuin siihen, mistä tutkittaville on kerrottu. Kvalitatiivisesti suoritettu tutkimus on henkilökohtaista, joten tutkijan osuus on erityisen tärkeä. Tämän tulee näkyä myös tulosten raportoinnissa. (Grönfors 2011, 118.)

Kvalitatiivista tutkimusta tekevän tutkijan tulee perehtyä sekä aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen, selvityksiin että muuhun mahdolliseen materiaaliin, jota tutkimusalueelle on olemassa. Kuitenkin etukäteen laadittu tutkimussuunnitelma saisi vaikuttaa mahdollisimman vähän tutkimuksella saavutetun tiedon luonteeseen. (Grönfors 2011, 24.) Tutkimuksen alkuvaiheessa olen pyrkinyt perehtymään aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen, aiempiin tutkimuksiin ja käyttämään tutkimusmenetelmään. Pyrin tekemään tutkimustani mahdollisimman huolellisesti kertoen riittävän tarkasti tutkimuksen eri vaiheista. Tarkoitus on kuvata myös sitä, mikä tutkimuksessani ei onnistunut niin hyvin kuin halusin.

2.4 Aikaisempia tutkimuksia

Kansalaislähtöistä toimintaa on tutkittu melko paljon viime vuosina ja tietokantahaussa löysin useita artikkeleita. Kotimainen artikkeliviitetietokanta Arto antoi hakusanoilla 'kansalaisosallistuminen hyvinvointipalvelut' osumaksi Mari Kattilakosken, Aila-Leena Matthiesin ja Niina Rantamäen artikkelin vuodelta 2011: Kansalaisosallistuminen maaseudun hyvinvointipalveluissa, julkaisussa Maaseudun uusi aika: maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti. Hakusanalla 'kolmas sektori hyvinvointipalvelut' tulokseksi tuli 3 viitettä, jotka eivät liittyneet tutkimukseni kontekstiin. Hakusanoilla 'kolmas sektori yhteisöllisyys' rajattuna vuodesta 2010 eteenpäin antoi osumaksi Birgitta Pessin ja Juho Saaren: Hyvien ihmisten maa, auttaminen kilpailu-yhteiskunnassa sekä Leena Eräsaaren: Lähipalvelut yhteisöllisyyttä tuottamassa. Hakusanat 'maaseutu hyvinvointipalvelut' toivat Kattilakosken ja kumppaneiden lisäksi tulokseksi Anne Ruuttula-Vasarin: Kylät ja hyvinvointi, kohti kansalaislähtöisiä yksilöllisiä kylien hyvinvointipalveluja Aila-Leena Matthiesin ja Niina Rantamäen (2013) toimittamassa "Hyvinvointitalkoot – miten kuntalaisten osallistuminen tukee palveluita". Samassa teoksessa oli aiheeseen liittyvä Johanna Långin artikkeli kehittämisestä Kokkolan ja Kruunupyyn alueella. Mari Kattilakoskelta löytyi myös Eskolan ja Skatungbyn kylien aktiivista toimintaa tarkastellut artikkeli ja Kattilakosken avulla löysin Pilvi Hämeenahon väitöskirjan maaseudun äitien arjesta ja Hämeenahon aiemman artikkelin maaseudun naapuriavusta.

Kirjastojen yhteistietokanta Melinda antoi hakusanalla 'kolmas sektori hyvinvointipalvelut yhteisöllisyys' osumaksi Koskiahon Briitan: Kumppanuuden sosiaalipolitiikkaa etsimässä vuodelta 2014. Hakusanoilla 'kolmas sektori palvelut maaseutu*' löytyi 6 osumaa, joista tutkimukseni kannalta relevantteja olivat: Ritva Pihlajan kaksi teosta: "Kolmas sektori maaseutukunnissa" sekä "Kolmas sektori ja julkinen valta" vuodelta 2010, Jussi Telarannan tutkimus Ison-Britannian kolmannesta sektorista vuodelta 2010 sekä Asta Juntusen: "Lähipalveluita kaikille, totta vai tarua" vuodelta 2012.

Euroopan yhdeksässä maassa toteutetusta 'osallistumista, marginalisaatiota ja hyvinvointipalveluja' tutkineesta teoksesta (Aila-Leena Matthies ja Lars Uggerhøj [toim.] vuodelta 2014) löytyi taustatietoa osallistumisesta ja sen lisäämisestä Euroopan tasolla sekä Martti Siisiäisen artikkeli 'osallistumisen neljistä kasvoista'. Kansainvälisiä tutkimuksia hain

JykDokin kautta EBSCO-tietokannan käyttöliittymästä. Hakusana 'citizen participation' antoi osumaksi 7898 kpl artikkeleita. Hakusanat 'participation' AND 'welfare services' AND 'older adults' antoivat osumaksi 12 artikkelia. Forsman, Nordmyr ja Wahlbeck (2011) ovat tutkineet sosiaalisen merkityksellisen toiminnan tärkeyttä silloin, kun se räätälöidään ikääntyneiden kykyihin, mieltymyksiin ja tarpeisiin. Sekä Angel Curl ja M.C. Hokenstad (2006, 85–106) että Robert Hudson (2006, 51–52, 58) ovat ottaneet kantaa amerikkalaisten ikääntyneiden täyteen osallistumiseen yhteiskuntaan joko työssä olon tai muun yhteisöllisen kansalaisosallistumisen kautta. Kansalaisten yhteistoimintaa ovat tutkineet Kang Hu ja K H Raymond Chan (2012, 24, 40–41) eteläisessä Kiinassa Xiamen kaupungissa. Tulokset paljastivat, että sosiaalinen pääoma oli tärkein ennustaja kansalaisten yhteistyölle.

Hakusanat 'civic engagement' AND 'older adults' antoivat 119 artikkelia. Yhdistettynä 'welfare services' edellä mainittuihin en löytänyt yhtään osumaa. Amerikkalaisissa artikkeleissa korostui kansalaisten sitoutumisen tärkeys vapaaehtoiseen toimintaan. Iveris Martinez, Donneth Crooks, Kristen Kim ja Elizabeth Tanner (2011, 23–37) ovat todenneet, että ikääntyneiden kansalaisten sitoutumista kaivataan vapaaehtoiseen toimintaan. Amanda McBride (2006, 66, 70) on tutkinut ikääntyvien kansalaissitoutumista ja sitoutumisen lisäämistä. Andrew Whitehead ja Samuel Stroope (2013, 659–669) kertovat, että pienryhmät pyrkivät korvaamaan amerikkalaisista yhteisöistä katoamassa olevaa sosiaalista vuorovaikutusta ja tunnetta kuulumisesta johonkin. Carola Hommerich (2014, 1–27) on tutkinut sosiaalisen pääoman merkitystä kansalaisten yhteiskuntaan kuulumisessa ja syrjäytymisessä.

Symbolisesta interaktionismista löysin Google Scholarin kautta Kirsi Juhilan artikkelin: ”Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus” vuodelta 2004. Juhila jäsentää sosiaalityön kannalta olennaisen kasvokkaisen vuorovaikutuksen tutkimuksen historiaa ja nykysuuntauksia. Hän käsitteli tutkimuksen kolmea sukupolvea, joista 1900-luvun ensimmäiselle puoliskolle sijoittuvat suuntaukset olivat: symbolinen interaktionismi ja kielifilosofia, toisen sukupolven edustajia olivat muun muassa etnometodologia ja sosiaalinen konstruktionismi ja kolmannen polven suuntauksia olivat esimerkiksi keskusteluanalyysi ja diskurssianalyysi. LeenaMaria Keipilä on pro gradu -tutkielmassaan vuonna 2008 käyttänyt teoreettisena viitekehyksenä symbolista interaktionismia. Hän käsitteli asiakasnäkökulmaa kotihoidon palvelujen laatua määriteltäessä. Interaktionismi nähtiin tutkimuksessa yleisenä teoreettisena suuntauksena arjen todellisuuteen.

James A. Forte on tutkinut symbolista interaktionismia ja sosiaalityötä vuonna 2004 artikkelissa: ”Symbolic interactionism and social work”. Osassa yksi hän tuo esille symbolisen interaktionismin arvokkaan perinnön sosiaalityöntekijöille ja sen kuinka hyvin interaktionismin sosiologit ja sosiaalityöntekijät kerran toimivat kumppaneina. Osassa kaksi hän kertoo aiempien sukupolvien työntekijöiden osallistumisesta sosiaalityön muutosprosessin käsitteellistämiseen ja ammatin pyrkimykseen kohentaa monia yleisiä ongelmia ja parantaa riskiasiakkaiden elämää. Ralph Segalman on artikkelissa: ”Interactionist theory, human behaviour in social work and social work education” vuodelta 2014 käsitellyt symbolista interaktionismia sosiaalityössä. Segalman tuo esille sosiaalityöntekijän näkökulmaa marginaaliin asiakkaisiin, jotka poikkeavat keskivertoasiakkaista, ollen esimerkiksi neuroottisia, jälkeenjääneitä tai psyykkisesti sairaita. Symbolinen interaktionismi teoriana on hänen mukaansa hyvin heuristinen näiden ongelmien ja sosiaalisten konfliktien ymmärtämisessä ja analysoinnissa sosiaalityössä. Se tarjoaa mallin, joka selittää rationaalisesti, ei mytologiaan perustuen, sosiaalisia ja yksilöllisiä dynamiikkoja ja jota voidaan siten käyttää perustana taroituksenmukaisen hoidon suunnittelemisessa. Teoria tarjoaa myös ymmärryksen koko kommunikaatioprosessista, josta voisi tulla perusta sosiaalityön ongelmien analysoinnissa.

3 YHTEISKUNNAN MUUTTUMINEN

Kirjoitan tässä luvussa Suomesta hyvinvointivaltiona, josta on viime aikoina siirrytty vähitän markkinaistumiseen, yksityistämiseen, kansalaisten omatoimisuuteen ja vastuuseen. Kunta- ja palvelurakennemuutoksen myötä maaseudun haja-asutusalueiden asema hyvinvointipalvelujen tuottajina on heikentynyt ja on siirrytty kohti kumppanuuden sosiaalipolitiikkaa.

3.1 Hyvinvointivaltiosta talouden ylivaltaan

Hyvinvointivaltion rakentaminen toisen maailmansodan jälkeen on ollut keskeinen teema suomalaisessa yhteiskunnassa. Uudenaikaistumisprosessin kuluessa maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta muodostui yhteiskunta, joka työllisti suurimman osan väestöstä palveluihin. Hyvinvointivaltion käsite tuli yleiseen käyttöön 1960-luvulla ja jo ennen sitä, varhaisimissa lähestymistavoissa hyvinvointivaltio oli poliittinen tahtotila ja tavoite. Hyvinvointivaltiota on pyritty määrittelemään institutionaalisesti tai sosiaalimenojen julkismeno-osuuden perusteella. Institutionaalisesti valtio on hyvinvointivaltio, jos siellä on lainsäädäntöön pohjautuvat, riskiperustaiset, koko väestön kattavat sosiaaliturvajärjestelmät. Menoperustaisesti määriteltäessä valtio on hyvinvointivaltio silloin, kun julkisista menoista puolet kohdistuu sosiaaliturvaan. Hyvinvointivaltio voidaan jaotella sosiaalipolitiikkaan, tuotannontekijämarkkinoihin ja tukirakenteisiin. Sosiaalipolitiikan perinteisissä määritelmissä painotettiin hyvinvointia kaikille väestöryhmille, mutta sittemmin on korostettu sekä yhteiskunnan rakennemuutoksen seurauksiin että sosiaalisten riskien hallintaan sopeutumista. Yleisesti sosiaalipolitiikalla tarkoitetaan sitä, miten riskit vaikuttavat kotitalouksien hyvinvointiin. Asumis-, työ- ja rahoitusmarkkinoiden säätely kuuluvat tuotannontekijämarkkinoihin. Hyvinvointivaltion tukirakenteet, kuten esimerkiksi elinkeinoelämä, työmarkkinajärjestöt tai julkinen talous vaikuttavat sosiaalipolitiikan toimintaperiaatteisiin. (Saari & Taipale 2013, 28–34.)

Köyhyyden poistaminen on ollut hyvinvointivaltion tärkein tavoite. Suomalaisen hyvinvointivaltion kannatus ja valtion rooli hyvinvointipalvelujen tuottajana on säilynyt Suomessa hyvin vielä 1990-luvun laman jälkeen. Sosiaaliturvan tasoa liian matalana pitävien osuus on

kuitenkin koko ajan noussut 1990-luvun puolivälistä alkaen. Globaali talouskriisi, joka on alkanut vuonna 2008, on tuonut esille yksittäisten valtioiden rajatut mahdollisuudet globaalien ongelmien ratkaisemissa. Suomessa hyvinvointivaltion tarpeellisuus tai sen oikeutus eivät toistaiseksi ole kyseenalaistuneet. (Taipale 2013, 192–193.) Raija Julkunen ja Juho Saari kertovat kuitenkin, että Hiilamon (2010, 7) mukaan hyvinvointivaltiokysymykset ovat yhä enemmän taloudellistuneet ja sosiaalipolitiikkaa tarkastellaan enemmän kustannuksena kuin investointina. Huomio on hyvinvointivaltion rahoituksessa, ei sosiaalisessa kestävyudessa. (Julkunen & Saari 2013, 323.)

Reijo Väärälä (2011) kertoo, että vuonna 2002 sosiaalipolitiikan ja sosiaalihuollon asiantuntijoita kokoontui pohtimaan kysymystä: ”Kuka johtaa 2000-luvun suomalaista sosiaalihuoltoa?” Seminaarissa keskusteltiin useissa puheenvuoroissa siitä, miten markkinaistuminen ja yksityistäminen liitettynä yksilöiden vastuuseen ja omatoimisuuteen näyttävät pessimististä suuntaa talouden ylivallasta sosiaalisen kustannuksella. Väärälän (2011) mukaan Lehto arvioi samassa seminaarissa, että lyhyellä aikavälillä tarkasteltuna taloudellinen johtaa sosiaalista, mutta pitkällä aikavälillä sosiaalinen hallitsee, ei taloudellinen. Myös valtiovarainministeriön laatima kestävyysvajeraportti ”Julkinen talous tienhaarassa 2010” kertoo talouden ylivoimaisuudesta sosiaalisen kustannuksella. Taloutta kuvataan siinä omalakisena alueena, johon toiset alueet sopeutuvat tarpeen mukaan. (Väärälä 2011, 30–31.)

3.2 Hyvinvointipalvelujen tuottamiseen vaikuttavia uudistuksia

Kunta- ja palvelurakennemuutoksesta annettu laki, sittemmin puitelaki, tuli voimaan helmikuussa 2007 ja sen mukaan kuntien ja yhteistoiminta-alueiden tuli täyttää vähintään 20000 asukkaan väestöpohjavaatimus perusterveydenhuollon ja siihen liittyvien sosiaalitoimen tehtävien osalta vuoden 2013 alusta lähtien. Alun perin laki oli voimassa vuoden 2016 loppuun, mutta hallituksen esityksellä eduskunnalle voimassaoloaikaa jatketaan vuoden 2018 loppuun saakka. Esityksellä pyritään varmistamaan, että hallinnolliset rakenteet säilyvät suuremmissa kokonaisuuksissa ja lisäksi estämään epätarkoituksenmukaiset palvelurakenteet. (Sosiaali- ja terveysministeriö).

Elina Palola ja Antti Parpo (2011) ovat kertoneet Kuntaliiton (2009) kyselystä, jonka mukaan suurin osa kuntalaisista, lähes 90 % halusi palvelut, kuten koulut ja terveystaseman, mahdollisimman lähelle kotia. Kunnallisessa sosiaalipolitiikassa on sovittava yhteen julkishallinnon, politiikan, markkinoiden ja kansalaisyhteiskunnan toimintalogiikat ja vaihtelevat intressit. Palolan ja Parpon (2011) mukaan Kallio (2010) on tutkinut suomalaisten asennoitumista hyvinvointipalveluita kohtaan ja todennut, että kansalaisilla on vahva sitoutuminen hyvinvointivaltioon sekä julkisen puolen tuottamiin hyvinvointipalveluihin. Kuitenkin kunnissa on palvelujärjestelmää karsittu ja tehtäviä siirretty yksityisille toimijoille. (Palola & Parpo 2011, 53, 58, 63.)

Sote-uudistusta on valmisteltu pitkään ja marras- joulukuussa 2015 siitä löytyy yhä monia avoimia asioita, vaikka varsinainen päätös on viimein tehty. Hallituspuolueet ovat päässeet sopuun itsehallinto- ja sote-alueiden määrästä, mutta yksityiskohdista ei ole vielä tietoa. Itsehallintoalueita tulee olemaan 18 ja niistä 15 saa järjestää sote-palvelut itsenäisesti. Valmistelujen edetessä selviävät tehtävät, jotka siirtyvät uusille itsehallintoalueille valtiolta ja kunnilta. (Moliis 2015, 40.). Kuntajohtajat ry:n puheenjohtajan Heidi Rämön (2015) mukaan kyseessä on suurin paikallis- ja aluehallintouudistus itsenäisessä Suomessa. Epätietoisuuden vallassa on paljon asioita, kuten peruskunnan tehtävät kunta- ja itsehallintouudistuksen jälkeen, julkisten palvelujen koko rahoitusjärjestelmän järjestäminen tai peruskuntien valtionosuuksien laskeminen. (Rämö 2015, 60.)

Maaliskuussa 2016 sosiaali- ja terveysministeriön asettama työryhmä on saanut rakennettua neljä vaihtoehtoista valinnanvapausmallia, joita olisi mahdollista harkita Suomeen. Kaikissa malleissa on valtio päärahoittajana ja rahoittajana valtio päättäisi, mitkä palvelut kuuluvat valinnanvapauden piiriin. Korvaukset ja asiakasmaksut ovat tuottajista riippumattomia. Mallit eroavat toisistaan siinä, miten laajasta palveluvalikoimasta asiakkaalla on mahdollisuus valita. Kolmessa mallissa asiakas listautuu määrääjäksi tietyn, valitsemansa sosiaali- ja terveyskeskuksen asiakkaaksi. Neljännessä mallissa sosiaali- ja terveyskeskus tuottaa kaikki perustason palvelut, jolloin asiakas voi valita vain asiointipaikan. Valinnanvapaus tarkoittaa Suomessa asuvan kansalaisen oikeutta valita tiettyjen sote-palveluntuottajien joukosta tietty palveluntuottaja, joka voi olla julkinen, yksityinen tai kolmannen sektorin toimija. Selvitysryhmä laatii lopullisen ehdotuksen 31.5.2016 mennessä. (STM, Hoitoportaali, 2016)

3.3 Paikallisuuden merkityksestä palvelujen tuottamisessa

Roivaisen (2014) mukaan Hannu Katajamäki on kertonut Uusi paikallisuus -hankkeen hankesuunnitelmassa ”paikallisuuden perinnöstä”, jolloin Katajamäki on viitannut suomalaisessa yhteiskunnassa toteutuvaan yhteisöjen paikalliseen historiaan. Siihen on kuulunut sekä maaseudun kylätoiminta että työläiskaupunginosien yhteisöllisyys. Paikkaperustaisuus on pysynyt suomalaisessa yhteiskunnassa 1990-luvulle asti, jolloin siirryttiin ”keskittävän kilpailuvaltion logiikkaan”. Palveluja alettiin silloin katsoa julkisjohtamisen hengessä, ei enää niinkään paikallisyhteisöjen ja niissä asuvien ihmisten näkökulmasta. Kehitys on johtanut siihen, että hallintoalueet ovat suurentuneet ja palvelut keskittyneet, jolloin palvelujen hankkiminen on vaikeutunut ja kansalaisten ja paikallisyhteisöjen vaikutusmahdollisuudet ovat heikentyneet päätöksenteossa. Uusi paikallisuus -hankkeessa on tavoitteena hyvän arjen, hallinnan tunteen ja ennustettavan elämän lisääminen paikallisissa yhteisöissä vahvistamalla päätöksentekoa paikallisesti ja ottamalla huomioon kansalaisten näkökulma palvelujen organisoinnissa. (Roivainen 2014, 15.)

Paikallista hallintaa on tutkinut muun muassa Mari Kattilakoski ja tarkastelun kohteina olivat kylien yhteisöllinen toiminta, omaehtoinen palvelutuotanto sekä yhteisöllisyyteen pohjautuvat kylätalousmallit. Hänen tutkimukseensa kuului kaksi menestynyttä kylää (Eskola ja Skattungby), joissa on otettu palvelujen tuottaminen hallintaan, kun sekä julkiset että yksityiset palvelut ovat vetäytyneet kylistä. Eskolan kylä sijaitsee Keski-Pohjanmaalla ja Skattungby Ruotsissa Taalainmaalla. Kunta- ja palvelurakennemuutos ajaa kuntia yhdistymään tai muodostamaan yhteistoiminta-alueita. Uudistukset ja usko suuruuden ekonomiaan ovat saaneet aikaan huolta maaseudulla sekä palvelujen etäännyttämisestä että vaikutusmahdollisuuksien heikkenemisestä omaa elämää ja asuinympäristöä kohtaan. Päätöksentekoeuromissa painottuu keskusten (=kaupunkien) edustus harvaan asuttuun maaseutuun nähden johtuen paikkajaosta väestöpohjan mukaan. Kuntareformin seurauksena kunnat saattavat hävitä, mutta siitä huolimatta kylät jäävät. (Kattilakoski 2012, 40–41.)

Eskolaa ja Skattungbya on Kattilakosken (2012) mukaan kohdannut voimakas rakennemuutos, kun metsätalous on koneellistunut ja työpaikat sekä palvelut ovat vetäytyneet kylistä.

Muutoksen seurauksena kylät ovat halunneet toimia yhteisöllisesti sekä ottaa vastuuta kylänsä kehittämisestä ja palveluista. Kylien toiminnassa on joitakin eroavaisuuksia. Eskolassa yhteisöllinen palvelutuotanto pohjautuu kylätoimintaan ja kulttuurituotantoon, jota kautta saadaan varoja muidenkin palvelujen kehittämiseen. Myös ulkopuolinen hankerahoitus on auttanut toimintaa käynnistymään. Skattungbyssä palvelutuotanto perustuu osuustoiminnalle eikä ulkopuolisen rahan avulla tuotettuja projekteja ole. Yhteistä kylille on, että kylän väet keskustelevat ja ideoivat yhdessä kylän kehittämistä. Näiden kylien toiminnassa on nähtävissä kansalaistoimintaa, jossa rakennetaan uutta kollektiivista identiteettiä ja omaehtoisuuteen perustuvia palvelurakenteita. Sekä kehittäminen että palvelujen turvaaminen tehdään yhdessä keskustelemalla ja yhteisöllisten ratkaisujen avulla. (Kattilakoski 2012, 47–48.)

Hämeenaho Pilvi (2014) on etnologian alueelle sijoittuvassa väitöskirjassaan tarkastellut maaseudun äitien arkielämän kontekstissa rakentuvia palveluille annettuja merkityksiä. Hän toi esille myös järjestelmän tasolla palveluista vastaavien työntekijöiden ja johtajien näkökulmia. Vertaamalla kuntalaisten ja palvelujohtajien puheita toisiinsa hän sai näkyviin sen, miten arkikokemusten merkityksenannot eroavat tai ovat samanlaisia virallisen järjestelmän tarjoamista määritelmistä. Tutkimus osoitti, että julkiset palvelut ovat tärkeä arjen tuki äideille, mutta esimerkiksi päivystyksen huono saavutettavuus tai lasten pitkät koulumatkat vähentävät luottamusta palveluja kohtaan, turvallisuuden tunnetta ja arjen sujuvuutta. Paikallisyhteisö muodostaa tärkeän auttamisen verkoston, mutta kun päivätyö on kaupungissa ja vapaa-aika kuluu oman perheen askareissa, niin ei jää aikaa osallistua paikalliseen, yhteisölliseen toimintaan. (Hämeenaho 2014, 211–213.)

Hämeenaho (2012) on tutkinut naapuriavun merkitystä maaseudulla. Naapuriapu on vapaaehtoisuuden ja yhteisöllisyyteen perustuvaa muista ihmisistä huolehtimista. Se liitetään yleensä itsestään selvästi kylien ja harvaan asutun maaseudun elämään. Se voi olla polttopuiden hakkaamista, lastenhoitoapua, yhteisiä työkoneita ja talkootöitä, mutta myös pysyväisluonteista toimintaa, kuten kyytirinkejä tai jonkun vanhuksen yhdessä tapahtuvaa auttamista. Johtopäätöksenä todettiin, että maaseudulla asuminen on monen suomalaisen haaveena, mutta välimatkat ovat siellä pitkiä ja palvelujen käyttö, harrastukset tai osallistuminen vapaa-ajan toimintaan edellyttävät yleensä yksityisautoilua. Palvelujen siirtyessä pois kyliltä

kasvaa niissä tarve ylläpitää paikallista, vapaaehtoisuuteen perustuvaa auttamistyötä. Paikallinen yhteisöllinen toiminta voi tulla yhdeksi auttamisen muodoksi julkisen järjestelmän rinnalle täydentämään sitä. (Hämeenaho 2012, 96, 104–105.)

3.4 Kohti kumppanuuden sosiaalipolitiikkaa

Kumppanuuden sosiaalipolitiikasta puhuessaan Koskiaho (2014) määrittää kumppanuuden sosiaalipolitiikkaa ”kestäväksi ja joustavaksi sosiaalisen pääoman tukemistoiminnaksi”. Tukeminen liittyy eri tasoihin, kuten arkielämään, sosiaalisiin suhteisiin ja toimintoihin arkielämässä sekä eri hallinnon tasoihin. Sen avulla tuetaan lakeihin perustuvaa ihmisarvoista elämää ja ihmisten pyrkimyksiä yhteiskunnassa. Sitä toteutetaan myös kolmannella sektorilla ja vapaaehtoistyöllä. Sosiaalinen ja taloudellinen pääoma eivät voi olla ristiriidassa toisensa kanssa, näin kertoo Koskiaho (2014) ja jatkaa, että Suomessa ja muissa Euroopan maissa toteutetaan tällä hetkellä hallinnon ja sen toiminnan markkinaistumista ja yksityistämistä, jolloin yksilö jää arkielämässään yksin ongelmiseen ja perimmäisenä tavoitteena ovat yksityistaloudelliset edut. Kumppanuudesta tulee silloin helposti taloudellistamisen renki. Kun valtion rooli vähentyy, niin sosiaalimenoja alennetaan ja aletaan puhua aktiivisesta kansalaisesta, jonka tulee huolehtia itsestään myös silloin, kun vaikeudet ovat syntyneet yksilön ulkopuolella. (Koskiaho 2014, 204–205.)

Koskiahon (2014) mukaan Marja-Liisa Nyholm ja Heikki Suominen ovat tutkimusraportissaan ”Palveluverkossa yötä päivää” vuodelta 1999 todenneet, että ”sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset tarvitsevat yhteistyöhön paikallisyhteisöjä, epävirallisia verkostoja, itseapuryhmiä ja vapaaehtoistyöntekijöitä”. He kertovat, että pienellä paikkakunnalla olisi järkevää yhdistää julkisen sektorin ja kolmannen sektorin resursseja esimerkiksi yhteisten tilojen käyttämisessä. Vapaaehtoisverkostot voisivat puolestaan tulevaisuudessa keskittyä epävirallisten verkostojen kehittämiseen. Järjestöt voisivat keskittää toimintojaan oman jäsenkunnan hyvinvoinnin edistämiseen, ennaltaehkäisyyn ja kuntouttamiseen, jolloin ne eivät ole kilpailemassa palvelujen tuottamisesta. (Koskiaho 2014, 166, 173.)

4 KANSALAISYHTEISKUNTA JA OSALLISUUS

Käsittelen tässä luvussa aluksi kansalaisyhteiskunnan käsitettä ja kolmannen sektorin yhteyttä kansalaisyhteiskuntaan sekä yhteisöllisyyden ja sosiaalisen pääoman merkitystä. Kerroin osallistumisen keinoista, joiksi olen valinnut Sherry Arnsteinin (1969) klassisen mallin, Adalbert Eversin (2006) osallistavan mallin ja Martti Siisiäisen (2014) ”osallistumisen neljä kasvot”. Viime vuosien hankkeissa on tuotu esille paikallistason merkitystä palvelujen tuottamisessa, joten kuvaan joitain toteutuksia, joissa hyvinvointipalveluja on tuotettu paikallisesti kansalaisten avulla.

4.1 Kansalaisyhteiskunnan käsitteestä

Kansalaisyhteiskunta poikkeaa julkisesta ja yksityisestä sektorista, sillä sitä luonnehtivat kansalaisten aktiivisuus ja omaehtoisuus, yleishyödyllisyys ja autonomisuus, jäsenyys ja toimijuus, vapaaehtoisuus ja valinnaisuus. Lisäksi sitä toteuttavat sekä maallikot että ammattilaiset, se on joustavaa ja riippumatonta. Sitä luonnehtii yhteisöllisyys ja paikallisuus ja se on myös eettistä ja solidaarista. Lähtökohtina toiminnan ja palvelujen järjestämisessä itselle ja muille ovat omat toiveet ja lähtökohdat. Toimijat määrittävät itse toiminnasta, mutta rahoittajat voivat osallistua toiminnan määrittämiseen. Esimerkiksi projektirahoituksen lisääntyminen on tiivistänyt rahoittajatahojen otetta kansalaisyhteiskunnasta ja siten vähentänyt sen riippumattomuutta ja autonomisuutta. (Harju 2003.)

Pohjoismaissa on vallinnut erityinen suhde kansalaisyhteiskunnan ja julkisten hyvinvointipalvelujen välillä. Pohjoismaiset hyvinvointivaltiot ovat syntyneetkin osittain kansalaisjärjestöjen ja kansanliikkeiden ajamina ja monia palveluja on aluksi toteutettu kansalaisjärjestöjen ja kansalaisten omaehtoisesti toteuttamina. Vasta vähitellen on syntynyt työnjako, jossa kansalaisia edustavat etujärjestöt ja poliittiset elimet. Kansalaisjärjestöjen hoidettaviksi ovat jääneet palvelut, joita ei esimerkiksi asiantuntemuksen vuoksi haluttu antaa julkiselle puolelle. Kansalaistoiminta sai oman, melko marginaalisen paikan suhteessa hyvinvointivaltioon ja viralliseen sosiaalihuoltoon. (Matthies 2014a, 50–52.) Monet hyvinvointivaltioon liittyvät järjestelmät ovat nykyään irrallaan kansalaisyhteiskunnallisesta perustastaan ollen

puhdasta viranomaistoimintaa tai koneisto, jota ohjaa poliittinen eliitti. Ammattilaisilla ja instituutioilla ei ehkä ole kykyä ja riittävää avoimuutta toimia tasavertaisessa riippuvuussuhteessa kansalaisten järjestöjen kanssa. Elmar Rieger ja Stephan Leibfried ovat kuitenkin Matthiesin (2008) mukaan todenneet että kansalaisjärjestöjä ja myös muita yhteisöllisiä rakenteita tarvitaan luomaan kulttuurista ja eettistä perustaa, jonka avulla hyvinvointipolitiikan motivaatio ja tavoitteet yhteiskunnassa sekä säilyvät että uudistuvat. (Matthies 2008, 66, 67)

Matthies (2008) on kuvannut, että Suomessa on alettu muun eurooppalaisen ajatussuunnan mukaan ottaa kansalaisten yhteisöjä osaksi hyvinvointipolitiikkaa, jolloin tuottajia julkisille palveluille etsitään monien palveluntarjoajien joukosta ja kiinnostus kohdistuu myös sellaisiin tuottamisen tapoihin, jotka pohjautuvat kansalaisten omiin yhteisöllisiin rakenteisiin. Uusi ajattelu mahdollistaa toisaalta moniarvoisemman, demokraattisemman ja osallistuvamman hyvinvointipolitiikan, mutta toisaalta ei voida osoittaa, että toimintakykyinen kansalaisyhteiskunta olisi todellisuudessa vahvistumassa siten kuin uusi strategia edellyttää. Usein rahoittaja ei seuraa lähiyhteisöjen lyhytkestoisten hankkeiden pitkäaikaisvaikutuksia. Julkisen rahoituksen piiriin pääsee usein sellainen kansalaistoiminta, joka on sisällöltään kulloistakin poliittista ohjelmaa vastaava. Pelkästään kansalaisten oman yhteisöllisen toiminnan ylläpitämiseen ilman selviä tulostavoitteita on entistä vaikeampaa saada rahoitusta. (Matthies 2008, 63–64.)

Yhteisölliset palvelumallit saattavat olla ainoita hyvinvointipalvelujen muotoja, joissa toteutuu palvelunkäyttäjien osallisuus. Yhteisöllisiä hankkeita toteutetaan kuitenkin usein rahoitukseltaan määräaikaaisina ja niillä on epävakaa toimintaedellytykset. Kansalaiset saadaan ensin innostumaan jostain uudesta toiminnasta ja projektirahoituksen päätyttyä toimintaa ei jatketa. (Matthies 2008, 62.)

Moni Euroopan unionin jäsenmaa on jättänyt kilpailutuksen ulkopuolelle yleishyödylliset palvelut, ja varannut erityisaseman yleishyödyllisille kansalaisjärjestöille niiden kansalaisyhteiskuntafunktion perusteella. Samoin muualla voidaan suosia kilpailutuksessa paikallisia tarjoajia, jos se on järkevää niiden paikalliskulttuurin tuntemuksen, välimatkojen, työllisyyden, asiakkaiden edun tai muun vastaavan syyn perusteella. Suomeen on monesta muusta

Euroopan maasta poiketen luotu poliittisella päätöksellä hankintalainsäädäntö, jossa suuret kansainväliset yhtiöt ovat etulyöntiasemassa. (Matthies 2014a, 54.)

Siisiäisen (2014) mukaan hyvin toimivassa demokratiassa tarvitaan toisiaan vastaan kilpailuvia järjestöjä ja erilaisia yhteiskunnallisia liikkeitä. Sosiaaliset ryhmät saavuttavat niissä parhaiten konsensukseen perustuvaa johtajuutta. Virallisissa organisaatioissa on usein ulkopuolisten toimijoiden määräämiä ylhäältä-alaspäin suuntautuvia tavoitteita. Vapaaehtoisuuteen perustuva jäsenyys valinnanmahdollisuuksineen ja muu kanssakäyminen järjestöissä mahdollistavat alhaalta-ylöspäin suuntautuvan integraation. Erilaisissa hyvinvointi- ja poliittisissa järjestelmissä vapaaehtoisten järjestöjen rooli on vaihdellut kansalaisten ja virallisen järjestelmän välittäjinä. Hyvinvointivaltio on todennäköisesti ollut tehokkain ratkaisu reilun sosiaalisen vaihdon ongelmaan. Sosiaalinen tasa-arvo, joka perustuu kansalaisten omaan osallistumiseen, on tehokkain tapa varmistaa kansalaisten kokemus yhteiskunnasta tai sen alajärjestelmistä omanaan. Se on myös hyvin keskeinen tekijä yleisen luottamuksen kehittämisessä ihmisten välillä ja lisäksi vakuutus reilusta toiminnasta poliittisissa ja hyvinvointijärjestelmissä. (Siisiäinen 2014, 41–42.)

Matthies (2014a) kuvaa, että kansalaisyhteiskunta voidaan samaistaa myös kolmanteen sektoriin, joka sijaitsee markkinoiden ja julkisen sektorin ulkopuolella, mutta on erillään perheistä ja kotitalouksista järjestäytymisensä kautta. Kansalaisyhteiskuntaa on määritelty monin tavoin, esimerkiksi amerikkalaisessa keskustelussa korostetaan eri sektoreiden välisiä eroja ja eurooppalaisissa käsityksissä puolestaan sektoreiden välisiä suhteita ja yhteisvaikutusta hyvinvointipalveluja tuottaessa. Kukin sektori edistää sivistyneisyyttä ja kansanvaltaista osallistumista yhteiskunnassa omalla tavallaan, mutta yhteiskunnan sivistyksellisyys muodostuu näiden alueiden keskinäisestä vuorovaikutuksesta. (Matthies 2014a, 44–46.)

Jussi Telarannan (2010) Isoon-Britanniaan ja Skotlantiin tekemässä maaraportissa tuli esille, että kolmannen sektorin rooli on siellä sekä taloudellisesti että institutionaalisesti merkittävä. Kolmatta sektoria palvelevat lukuisat julkishallinnon yksiköt toimenpideohjelmineen ja julkiselta sektorilta tulee avustuksia sekä ostosopimuksia kolmannelle sektorille. Kolmannen sektorin kehittämiseen on viimeisen kymmenen vuoden aikana käytetty huomattavasti re-

sursseja julkisen hallinnon puolelta. Sitä on pyritty sitouttamaan julkisten palvelujen tuotannossa ja toimimaan aiempaa yrittäjämäisemmin. Myös varainhankinta kolmannella sektorilla on kasvanut yhtä merkittäväksi tulonlähteeksi kuin julkisen sektorin puolelta tulevat avustukset ja ostosopimukset. Kolmannen sektorin sekä julkisen ja yksityisen sektorin välillä yksi suuri erottava tekijä on vapaaehtoistyöntekijöiden suuri määrä, Skotlannissa heitä on yli miljoona, kun asukkaita Skotlannissa on kaikkiaan viisi miljoonaa. (Telaranta 2010, 34.)

Myös Suomessa Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton teettämässä Taloustutkimuksessa puhelinkyselyllä tammikuussa 2007 ja lomakekyselyllä kesällä 2008 tuli esille suomalaisten osallistuminen ja osallistumishalukkuus vapaaehtoiseen sosiaali- ja terveysyhdistysten toimintaan viimeisen vuoden aikana. Yhdistysten jäsenenä oli yli kymmenesosa suomalaisista ja kolmasosa oli tukenut järjestöjen toimintaa rahallisesti. Vanhemmat ikäluokat olivat nuorempia aktiivisempia osallistujia, samoin työelämän ulkopuolella tai perheen parissa olevat ja naiset. Tuloksissa tuli esille auttamisen ja vapaaehtoistoiminnan vastavuoroisuus, jolla ihmiset saavat mielekästä sisältöä ja tukea omaan elämäänsä sekä yhteisön, jota ilman olisivat muuten. Niistä kansalaisista, jotka eivät osallistuneet järjestötoimintaan vuonna 2007, osa oli kiinnostunut ottamaan toimintaan osaa. Kansalaisjärjestöjä pidettiin merkittävänä yhteisöllisyyden ja osallistumisen kanavana, koska pelkästään sosiaali- ja terveysjärjestöt tavoittavat miljoona kansalaista. (Särkelä 2011, 288–291.)

Ritva Pihlaja (2010) on tutkinut kolmannen sektorin merkitystä sosiaalisten verkostojen, verkostoja vahvistavien ihmisten kanssakäymisen ja yhteisöllisyyden vahvistajina. Pihlajan mukaan poliittisessa puheessa tuodaan esille kolmas sektori palvelujen tuottajana. Tutkimuksessa todettiin, että jos kolmannen sektorin edellytetään sitoutuvan, olevan toiminnaltaan säännöllistä ja pitkäjänteistä, niin sen tehtäviä ei voida ajatella hoidettavan vapaaehtoisvoimin, ilman korvausta. Suomessa on alueita ja palveluja, joissa on kyseenalaista, toteutuvatko kansalaisten perusoikeudet ja yhdenvertaisuus, ellei maaseudun olosuhdetekijöitä huomioida valtiontukea koskevissa säädöksissä eikä palvelujen tuottamiseen ohjata julkista tukea. Taloudellinen tehokkuus, tuottavuus ja suoritteiden laskeminen eivät huomioi ihmisten hyvinvointia ja seurauksina ovat kasvavan syrjäytymisen lisäksi raskaampien palvelujen tarpeen kasvu. (Pihlaja 2010, 89–91.)

Matthies (2007) esitteli Pohjoismaiden kolmannelle sektorille kohdistuvan tutkimusanalyysin keskeisiä tuloksia. Artikkeliksi kytkeytyi myös teoreettisesti kansainvälisesti vertailevaan kolmannen sektorin tutkimustraditioon. Pohjoismaisesta kolmannesta sektorista vallitsee väärinymmärryksiä, koska kansainvälistä kolmannen sektorin tutkimusta hallitsee amerikkalainen käsitteistö, jossa oletetaan, ettei vahvan julkisen hallinnon rinnalla voisi olla merkittäviä kansalaisjärjestöjä. Pohjoismaissa järjestöjen aktiivisuus, työllistävyys ja vapaaehtoistoiminta ovat laajempia verrattuna useimpiin muihin läntisiin teollisuusmaihin. Pohjoismaiseen järjestötoimintaan kuuluu myös, että kansalaistoiminta ei niinkään keskity sosiaali- ja terveyspalveluihin, vaan enemmän vapaa-aikaan, kulttuuriin ja urheiluun sekä etujärjestötoimintaan. Järjestöt pohjoismaissa ovat vähemmän riippuvaisia julkisesti jaetusta taloudellisesta tuesta kuin muualla. Pohjoismaisen tutkimus toistaa yksimielisyyttä valtion ja kansalaisyhteiskunnan välillä. Demokraattista roolia kansalaisjärjestöissä pidetään tärkeänä, mutta kansalaisten osallistumista on vaikea tunnustaa. Sosiaalisen integraation merkitystä epäiltiin artikkelissa, koska jo paikallisesti yhdistykset integroivat tärkeisiin tehtäviin mieluummin vallanpitäjiä kuin omia kohderyhmiään. Positiiviset erityispiirteet, kuten yhteisöllisyys ja joustavuus jäivät tutkimuksellisesti osoittamatta ja erityisesti tutkimuksessa ihmeteltiin sosiaali- ja terveysalan järjestöjen sukupuolisokeutta. (Matthies 2007, 57–71.)

Matthiesin (2014b) mukaan kansalaisosallistumista pyritään lisäämään koko Euroopan tasolla, vaikka se usein näkyikin käyttäjien sitouttamisena tai inklusiona syrjäytymisriskissä olevien asiakkaiden kohdalla. Yhteiskunnissa ollaan yleisesti huolissaan sosiaalisen koheesion pysyvyydestä ja siitä, että syrjäytymisriskissä olevia ihmisryhmiä on yhä enemmän. Hyvinvointipalveluihin kohdistuu suuria odotuksia, koska niiden pitäisi pystyä estämään syrjäytymistä ja mahdollistaa osallistumista ja kumppanuutta. Globaalin uusliberaalisen talouden suuret paineet kohdistuvat valtioihin, joissa valvotaan julkisia menoja makrotasolla tehden samalla mahdolliseksi globaalien markkinoiden toiminta. Tämä johtaa leikkauksiin hyvinvointipalveluissa paikallisesti ja lisää palvelujen epätasa-arvoa. (Matthies 2014b, 3-4.)

Yhdeksään Euroopan maahan tehtyjen hyvinvointipalveluihin liittyvien tutkimusten yhteenvedossa myös Lars Uggerhøj (2014) todennut, että hyvinvointipalveluilla on keskeinen asema demokraattisten prosessien tukemisessa ja syrjäytymisen torjumisessa. Suuntauksena näyttää hänen mukaansa kuitenkin olevan, että tuottavia kansalaisia tuetaan helpommin ja

että osallistuminen haavoittuvien ryhmien kanssa perustuu enemmän ideologiaan kuin toimintaan. On myös vaikeaa sekä edustaa palvelujen käyttäjiä että olla uskollinen hyvinvointipalvelujen organisaatioille. (Uggerhøj 2014, 290.) Tässä tutkimuksessa tutkimuskohteellani, ikääntyneillä, on vaarana syrjäytyminen virallisista hyvinvointipalveluista.

Rosanvallon on Matthies'n (2014) mukaan kertonut käsitteestä ”vastademokratia”, vastakohtana näivettyvälle edustukselliselle demokratialle. Vastademokratiassa luotetaan siihen, että ihmisillä on valvutuneisuutta ja kykyä vaikuttaa paikallisesti muun muassa hyvinvointipalveluihin liittyviin yhteisiin asioihin. Paikallistaso nähdään sen läheisenä yhteytenä kansalaisyhteiskuntaan, paikalliset palvelut ovat tehokkaampia ja demokraattisempia. Kustannusvaikutukset ovat lisäksi selkeämmin seurattavia ja palveluja toteutettaessa voidaan hyödyntää erilaisia paikallisia inhimillisiä ja taloudellisia voimavaroja. Näissä on kyse myös sivistyksellisestä yhteiskunnallisesta yhteiselosta ja yhteisvastuusta palvelujen tuottamisen lisäksi. (Matthies 2014a, 47–48.)

4.2 Yhteisöllisyyden suhde sosiaaliseen, kulttuuriseen ja taloudelliseen pääomaan

Yhteisöön kuuluva on Markku T. Hyypän (2002) mukaan oman yhteisönsä jäsen, hänellä on tunne siitä, että hän kuuluu johonkin ja on henkilökohtaisessa suhteessa muiden jäsenten kanssa. Jäsenyyden avulla muodostuu raja yhteisöön kuulumattomiin. Yhteisön yhtenäisyys perustuu vuorovaikutukseen yksilön ja ryhmän välillä. Jäsenet integroituvat ihmisyhteisöihin ja tyydyttävät niissä inhimillisiä tarpeita. Yhteisön ehkä tärkein ominaisuus on tunne yhteishengestä. Se perustuu yhteiseen kulttuuritaustaan, jossa tietoisuus yhteisistä kokemuksista riittää. (Hyypä 2002, 25–27.)

Hyypä (2002) puhuu sosiaalisesta pääomasta laaja-alaisena yhteiskunnallisena ominaisuutena, joka liittyy sallivuuden, ihmisoikeuksien, oikeudenmukaisuuden ja täydellisen poliittisen ja taloudellisen osallistumisen takaamiseen. Hän kuitenkin kritisoi kovin laajaa sosiaalisen pääoman määritelmää, koska se ei rajaa sosiaalista pääomaa kansalaisyhteisöön. Kansa-

laisyhteisö on jotain yhteistä omaavien henkilöiden muodostama kokonaisuus. Se voi perustua paikallisuuteen tai ylittää alueelliset rajat (esimerkiksi kieli, rotu, uskonto tai harrastus). Inhimilliset vuorovaikutussuhteet ovat tärkeitä yhteisön kuvaajina. (Hyypä 2002, 25.)

Anja-Riitta Lehtinen ja Mari Vuorisalo (2007) ovat kertoneet, että Pierre Bourdieun mukaan sosiaalinen pääoma muodostuu pysyvissä sosiaalisissa verkostoissa. Taloudellinen pääoma voi olla omistusoikeuksia tai rahaa. Kulttuurinen pääoma tulee esille kulttuurisena pätevyytenä ja kyynä erottautua kanssaihmisistä joko ruumiillisesti, esineellisesti tai institutionaalisesti. Yksilön mielen ja ruumiin ominaisuudet näkyvät ruumiillistuneessa muodossa, erilaiset kulttuuriset hyödykkeet ja ihmisten tekemät tavarat objektivoituneessa muodossa ja institutionalisoitunut pääoma ilmenee esimerkiksi tutkinnoille, koulutukselle ja oppiarvoille annettuina merkityksinä. Sosiaalinen pääoma liittyy yksilön tai yhteisön sosiaalisiin yhteyksiin ja niihin sitoutumiseen ja sen arvo näkyy siinä miten sosiaalinen pääoma kyetään muuntamaan muiksi pääoman muodoiksi. Yhteistä kaikille pääoman muodoille on se, että ne voivat toimia resursseina eri tilanteissa ja niillä on osallistavaa ja voimaannuttavaa potentiaalia. (Lehtinen & Vuorisalo 2007, 213–214.)

Antti Kouvon (2011) mukaan ihmisyyhteisöissä makrotason sosiaalinen pääoma on resurssi, jonka on ajateltu helpottavan keskenään tuntemattomien ihmisten kanssakäymistä heidän toisiinsa kohdistaman korkean luottamuksen avulla. Sekä kansalaisten keskinäinen että kansalaisten ja instituutioiden välinen luottamus ovat keskeisiä sosiaalisen pääoman ymmärtämisessä yhteiskunnan tasolla. Järjestöissä tapahtuva keskinäinen, ruohonjuuritason sosiaalinen vuorovaikutus saa aikaan sosiaalista pääomaa lisääviä asenteita kansalaisyhteiskuntakeskeisessä suuntauksessa. Järjestöt, jotka synnyttävät ”heikkoja siteitä”, kuten esimerkiksi kulttuuri-, urheilu- ja harrastusjärjestöt olivat tehtyjen analyysien mukaan kaikkein tehokkaimpia yleistyneen luottamuksen lähteitä. Ne kokoavat parhaiten yhteen ihmisiä, joilla on erilaiset motiivit ja ne myös luovat solidaarisuuden tunnetta eri kansanryhmien välille. (Kouvo 2011, 212–213., 226.)

Hyypä (2004) kertoo sosiaalisen pääoman liitettävän kansanterveyteen ja eloonjäämiseen. Hänen tutkimuksissaan oli seurattu 20 vuoden ajan sosiaalisen pääoman annos-vastevaikutusta ja todettu, että kansalaisaktiivisimmat pysyivät hengissä pisimpään ja kohtuulliset ak-

tivistitkin kuolivat myöhemmin kuin passiiviset. Hyypän näkemyksen mukaan horisontaalissa kansalaisaktiivisuudessa on sosiaalisen pääoman ydin, jonka perustana on löysän keskinäisen luottamuksen ryydittämä verkosto. Suomenruotsalaisella vähemmistöllä on paljon sosiaalista pääomaa, mutta hän pohtii, että miten sitä saadaan lisättyä myös muille. (Hyypä 2004, 384–385.)

Hyypä (2002) on kertonut tutkimuksista, joissa on tutkittu yhteisöllisyyden merkitystä terveyden kannalta. Ruotsalaisissa seuruututkimuksissa on todettu, että kulttuuritilaisuuksiin harvoin tai ei lainkaan osallistujilla on 60 prosenttia suurempi riski kuolemaan kuin kulttuuriharrastuksiin osallistuvilla. Jo pelkkä kulttuuritilaisuuksiin osallistuminen riittää kulttuuriharrastukseksi, mutta aktiivinen harrastaminen ja hyvä terveys liittyvät vielä selvemmin yhteen. Myös Kanadassa klubeihin ja yhdistyksiin kuuluvat ikääntyneet olivat terveempiä kuin niihin osallistumattomat. Venäläisten ennen aikaiseen kuolemaan liittyvässä selvityksessä tuli esille, että kyseessä olivat puuttuvat epäviralliset sosiaaliset verkostot. Luottamuksellisen kansalaisaktiivisuuden ja terveyden välillä oli kiinteä yhteys ja se oli sama kuin suomenruotsalaiselle väestölle tehdyissä tutkimuksissa. (Hyypä 2002, 25–26, 137–139.)

Jo 1800-luvun lopulta on peräisin perusmalli matalan kynnyksen kohtaamispaikasta, jonne ihmiset voivat tulla, käsitellä yhdessä ongelmiaan ja olla osana elinympäristönsä kehittämistä (Matthies 2008, 74). Ensimmäinen setlementti perustettiin vuonna 1886 New Yorkiin, mutta tunnetuin setlementtitalo on Jane Addamsin perustama Hull House vuonna 1889 (Puurunen & Roivainen 2011). Matthies (2008) kuvaa, että kyseessä voi olla kansalaistalo, sosiokulttuurinen keskus, perhekahvila, lähiön toimintakeskus, korttelin asukastupa, kylätalo tai muu vastaava. Sellaiset kohtaamispaikat ovat esimerkkejä hyvinvointipalvelujen alueelle kuuluvista osallistavista ja yhteisöllistävistä toimintamalleista, joissa käytännön toimintamalli, ”talo”, on ollut toimiva ratkaisu. Matthies (2008) kertoo omista kokemuksistaan sosiaalityön tutkijana, kun EU:n rahoittamassa ”New local policies against social exclusion” - tutkimusohjelmassa itäsaksalaisen lähiön pitkäaikaistyöttömät asukkaat loivat tapaamispaikan lähiössä asuville aikuisille. Osallistumisen avulla asukkaat pystyivät saavuttamaan täysivaltaisen kansalaisen roolin, oppivat toimintamalleja, jotka kuvaavat suoraa demokratiaa ja oppivat lisäksi, kuinka omia voimavaroja pystyi aktivoimaan yhteisöllisessä toiminnassa. (Matthies 2008, 74–75.)

Sosiaalisen pääoman merkitystä kartoittava tutkimus toteutettiin vuonna 2010 Eteläisen Kiinan Xiamen kaupungissa ja se tutki kansalaissitoutumisen erityistä muotoa – kansalaisten yhteistoimintaa – ratkaisemaan yhteisön ongelmia ja määrittämään yhteisön suhdetta sosiaaliseen pääomaan. Tulokset paljastivat, että sosiaalinen pääoma oli tärkein ennustaja kansalaisten yhteistyölle. Tutkimuksessa ehdotettiin, että pitäisi kiinnittää erityistä huomiota henkilökohtaisen sosiaalisen verkoston kokoon, esimerkiksi paikallisen hallinnon edustajat voisivat järjestää julkisia tapahtumia, jotta asukkaat kiinnostuisivat kokoontumaan yhteen ja rakentamaan yhdessä yhteisölle julkisia tiloja, kuten liikuntatiloja tai kirjastoja. Sellainen toiminta rohkaisisi asukkaita kohtaamaan toisiaan ja ystäväystymään toistensa kanssa. (Hu & Chan 2012, 24, 40–41.)

Andrew Whitehead ja Samuel Stroope (2013, 659–669) kertovat, että pienryhmät pyrkivät korvaamaan amerikkalaisista yhteisöistä katoamassa olevaa sosiaalista vuorovaikutusta ja tunnetta kuulumisesta johonkin. Yksilöiden lisääntyneet sosiaaliset verkostot, jotka johtuvat pienryhmään osallistumisesta tekevät heidät tietoisiksi yhteisön tarpeista, lisäävät heidän sitoutumisen edellytyksiään ja saavat heidät tuntemaan itsensä vastuullisiksi.

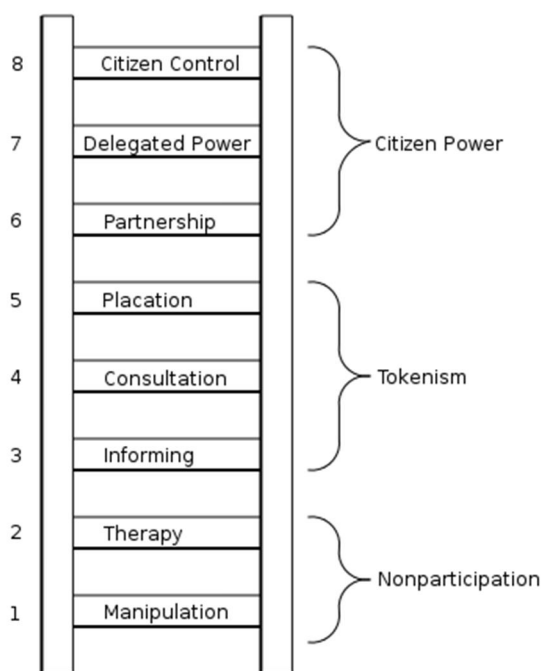
Anna Forsman, Johanna Nordmyr ja Kristian Wahlbeck (2011, i98–i99) ovat tutkineet psykososiaalisten interventioiden merkitystä mielenterveyden edistämässä ja masennuksen ehkäisemisessä ikääntyneillä. Tutkimuksen tulokset olivat pieniä, mutta silti lupaavia ja tarvitsevat vielä lisätodisteita tehokkuudesta ja kustannustehokkuudesta ennen laajamittaista toteuttamista. Tuloksena todettiin, että merkityksellinen sosiaalinen toiminta, joka on räätälöity ikääntyneen kykyihin, mieltymyksiin ja tarpeisiin pitäisi ottaa huomioon silloin, kun tarkoituksena on parantaa ikääntyneiden henkistä terveyttä. Yli kolme kuukautta pitkät interventiot vaikuttivat myönteisesti henkiseen hyvinvointiin ja masennusoireisiin. Myös ikääntyneen väestön heterogeenisuus pitäisi ottaa huomioon.

4.3 Kansalaisosallistumisen keinoja

Kerron seuraavaksi kansalaisosallistumisen keinoista kolmen mallin avulla. Lähtökohtana käytän Arnsteinin mallia, sitten käsittelen Eversin osallistavaa mallia ja kolmanneksi Siisiäisen osallistumisen neljiä kasvoja.

4.3.1 Arnsteinin klassinen malli

Arnstein on kuvannut klassisessa mallissaan osallistumisen eri tasoja. Osallistuminen etenee mallissa alimpien ei-osallistumisen puolien kautta tikapuiden ylimpien puolien kansalaisten itse-ohjautuvaan osallistumiseen.

KUVIO 1. Osallistumisen tikapuut (Arnstein 1969)

Arnstein (1969) kertoo osallistumisen tikapuissa (kuvio 1), että tikkaiden alimmat puolet ovat manipulaatio ja terapia. Nämä puolet kuvaavat ”ei-osallistumisen” tasoja, jotka on korvikkeita aidolle osallistumiselle. Niiden todellinen tavoite ei ole tehdä ihmisten osallistumista mahdolliseksi, vaan saada vallassa olijat kouluttamaan tai parantamaan osallistujat. Puolat kolme ja neljä etenevät tasolle näennäinen osallistuminen, joka sallii yhteiskunnan

vähäosaisia kuultavan ja heidän olevan äänessä: informointi ja konsultointi. Mutta näissä olosuhteissa heiltä puuttuu valtaa, joka saa heidät vakuuttuneiksi, että heidän näkemyksensä otetaan täysin huomioon. Puola viisi tyynnyttely on yksinomaan korkeampi taso näennäisestä osallistumisesta, koska perussäännöt sallivat yhteiskunnan vähäosaisten antavan neuvvoja, mutta säilyttävät vallanpitäjillä päätösoikeuden. Tikkaissa ylimpänä ovat kansanvallan tasot, joilla kansalaisilla on lisääntyvä määrä päätöksentekovaltaa. Kansalaiset voivat edetä kumppanuuteen, joka mahdollistaa neuvottelun ja sitoutumisen kompromisseihin vallanpitäjien kanssa. Ylimmillä puolilla on delegoitu valta ja kansalaisten kontrolli, joilla vähäosaiset kansalaiset saavuttavat enemmistön päätöksenteossa tai jopa täyden johtamisen. (Arnstein 1969, 216–224.)

Matthies (2014) on todennut, että Arnsteinin klassisessa mallissaan kuvaamat osallistumisen tikapuut kuvaavat tapaa, millä hyvinvointipalvelut jälkimodernissa läntisessä hyvinvointivaltiossa tuotetaan. Hyvinvointipalvelujen tuottamisessa on edelleen nähtävissä hänen mukaansa laajaa vaihtelua manipulaation ja itse-ohjautuvan osallistumisen välillä. (Matthies 2014b, 14.)

Arnsteinin mallia on kritisoitu muun muassa siitä, että korostaessaan tilastollista käyttäjien edustuksellista osallistumista, malli ei ota huomioon käyttäjien aitoa osallistumista. Arnsteinin mallissa väitetään, että vallalla on yhteinen merkitys palvelunkäyttäjille ja -tarjoajille. Sellainen lähestymistapa rajoittaa mahdollisuuksia jakaa kokemuksia ja tietoa sekä ottaa mukaan näkökantoja, jotka mahdollistavat käyttäjien osallistumisen näiden haluamalla tavalla. (Tritter & McCallum 2006, 166.)

4.3.2 Evers ja osallistaminen

Eversin mallissa osallistumisessa (Evers 2006) edetään hyvinvointivaltiollisesta mallista ammatillisuuden, kuluttajalähtöisen ja johtajuuskulttuuriin kuuluvan mallin kautta osallistavaan malliin, jossa kansalaiset osallistuvat paikallisesti ja monimuotoisesti.

Hyvinvointivaltiollista mallia käytettiin esimerkkinä vanhan tyylisestä mallista, johon useimmat ihmiset yhdistävät hyvinvoinnin ja sosiaalipalvelut nykyään. Sen tarkoituksena oli taata jokaiselle koko maassa täysi saatavuus ja sama laatutaso virallisiin palveluihin. Kansalaisia edustivat lautakunnat ja johtokunnat. Osallistuvalla käyttäjien sitoutumisella ei siinä ollut juurikaan merkitystä. (Evers 2006, 255.)

Sosiaalipalvelujen *ammattillisuuden* perinteessä ammattilaiset kuten lääkärit, opettajat tai hoitajat näkivät palvelujen laadun ja heidän yksilöllisen työskentelynsä olevan synonyymeja. Koska tehtävänä oli työskennellä asiakkaita varten, ei heidän kanssaan, edellytettiin mieluummin sääntöjen noudattamista kuin neuvottelemista. Ammattillisuudessa on kaksi puolta, toisaalta ylimielisyys ja toisaalta vastuunottamisen taakka. Ammattilaisten paternalismin arvostelussa pitäisi kuitenkin olla varovainen. Vähäinen paternalismi saattaa usein olla parempi konsepti kuin kylmä kumppanuus, jossa ammattilaisella on vähän vastuuta. (Evers 2006, 256–258.)

Kuluttajälähtöisen mallin peruslupaus on antaa käyttäjille vaihtoehtoja ja luomalla kilpailua palveluntarjoajien kesken tämän kaltainen kuluttajien valta on tehokkaampi tehdessään palveluista kaikista käyttäjäkeskeisimpiä. Kuluttajien lobbaaminen ja suojeleminen käyttäjätutkimuksineen ja kuluttajasuojineen ovat takeena kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksista. Sosiaalipalvelut ovat tässä mallissa muodostumassa yhä enemmän liiketalouden suuntaan. (Evers 2006, 261.)

Johtajuuskulttuuriin perustuvassa mallissa nähdään julkiset palvelut potentiaalisena markkina-alueena ja julkisen sektorin johtajien pitäisi siinä oppia yksityisestä hallinnosta. Uusliberalistinen johtaminen etsii tehokkuutta ja tavoitteellisuutta kaikissa julkisissa palveluissa. Useimmissa johtamiseen perustuvissa toteutuksissa yksittäisillä käyttäjillä on rajoitetut vaikutusmahdollisuudet, mutta kuitenkin se tarjoaa käyttäjille usein enemmän kuin perinteiset käytännöt, esimerkiksi informaation saatavuuden tai kansalaisten valitusmahdollisuuksien muodossa. (Evers 2006, 262–264.)

Osallistavaan malliin kuuluu käyttäjien suoran, henkilökohtaisen ja paikallisen osallistumisen ylläpitämistä ja parantamista. Lisäksi siihen kuuluu käyttäjien epäsuora sitoutuminen

käyttäjien ottaessa osaa julkiseen keskusteluun kollektiivisesti osallistumalla päätöksentekoprosesseihin. Osallistaminen, keskustelu sosiaalisesta pääomasta ja muu sen kaltainen ajattelu painottavat yksilöllisen ja yhteisöllisen osallistumisen muotoja kuten itse-apuryhmiä, äänestämistä, yhteistyössä rakentamista tai sosiaalisten verkostojen ylläpitämistä. Osallistamisessa korostuvat paikallisuus ja monimuotoisuus, ei niinkään keskitetysti hallitut viralliset palvelut tai teollisesti tuotetut massatuotteet. Osallistamisessa käyttäjän sitoutuminen antaa käyttäjälle lupauksen suurista vaikutusmahdollisuuksista, mutta se myös vaatii käyttäjää antamaan paljon vastapalveluksena. (Evers 2006, 264., 267.) Matthies (2008) ottaa kantaa siihen, että Eversin mallissa kansalaisia ei ajatella irrallisina yksilöinä, vaan he ovat osa kompleksisia sosiaalisia verkostoja, joita palvelut tukevat. Palvelut voivat toimia konkreettisenä perustana ja motivaationa kansalaisten organisoitumisessa ja niiden avulla voidaan integroida uusia ryhmiä. (Matthies 2008, 68.)

4.3.3 Siisiäisen 'osallistumisen neljät kasvot'

Siisiäinen (2014) on kuvannut osallistumisen neljiä kasvoja: aitoa osallistumista, adaptaatiota, pakottamista ja sitouttamista. Osallistuminen vaihtelee taiteessa, kulttuurissa ja tietoisissa verrattuna politiikkaan, talouteen ja sosiaalisen hyvinvointiin tai terveyteen. Osallistumisen neljä tyyppiä näkyvät erilaisina yhdistelminä jokapäiväisessä elämässä. (Siisiäinen 2014, 32.)

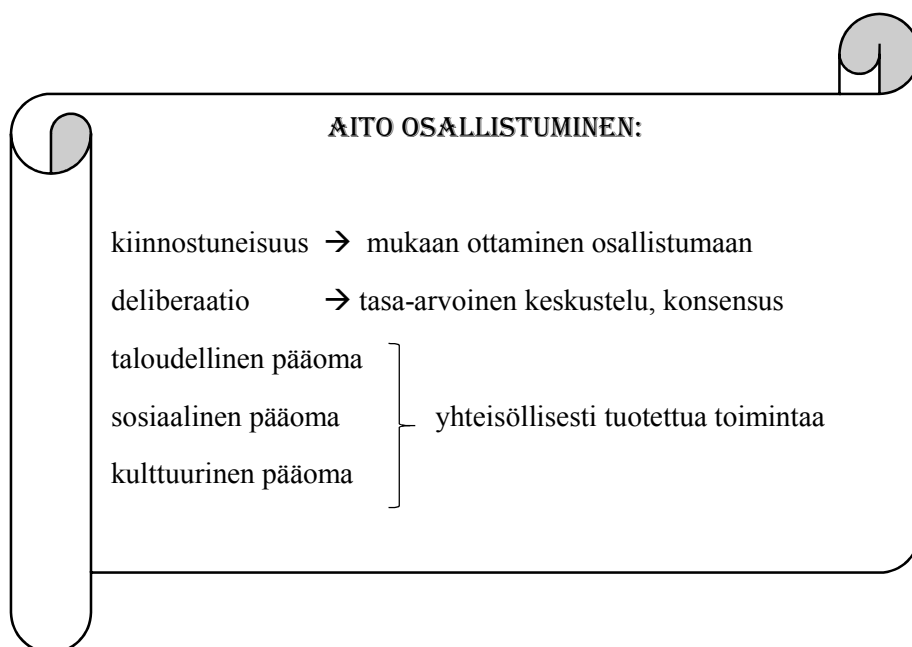
Siisiäisen (2014) on todennut, että missään tunnetussa yhteiskunnassa ei ole onnistuttu kehittämään totaalisen instituution konseptia niin, että määrääminen tai uhkaan pakottaminen toteutuisi täydellisesti koko väestölle tai edes tietyille osalle siitä. Jopa kaikkein äärimmäisissä totaalisissa organisaatioissa, kuten keskitysleireillä, jotkut ihmiset kykenivät luomaan itselleen rajoitettuja vapaita tiloja, kun taas utopistisissa yhteisöissä, jotka perustuivat äärimmäisen vapauden tai rakkauden ideaan ja esimerkiksi sallivat vapaan mukaantulon, vapaaehtoisen jäsenyyden ja vapaaehtoisen eroamisen yhteisöstä, on ollut taipumusta kehittää jossain vaiheessa sääntelyä ja rajoituksia. (Siisiäinen 2014, 32–33.)

TAULUKKO 1. Osallistumisen neljät kasvot Siisiäisen mukaan (Siisiäinen 2014, 32).

		Toimijan aktivoinnin aste	
		Toimijan rooli aktiivinen	Toimijan rooli passiivinen
Mikä toimimotivoijana?	Toimija itse	(Aito) Osallistuminen -kiinnostuneisuus -toisin ajattelevien sallitaan -aktiiviset liikkeet -tietoinen kieltäytyminen osallistumasta toimintaan -toimijan tuottamaa toimintaa (kollektiivista ja yhteisöllistä)	Sopeutuminen -oikeaoppista sopeutumista -kulttuurinen sopeutuminen -mielipiteen muokkausta -käyttäjien osallistuminen
	Muu toimija	Sitouttaminen -aktivoitu osallistuja -ei toisinajattelua -mahdollistaa inklusioon -yksilön kouluttaminen itsenäiseksi -sosiaalinen kansalaisuus tai demokraattisen koulun järjestöt, yhdistykset	Pakottaminen -totaaliset laitokset -fundamentaalistien yhteisöjen jäsenyyttä -pakollinen osallistuminen, esim. äänestäminen -tietynlaista ehdollista tukemista johon tuen pakollisesta osallistumisesta -symbolinen väkivalta

Aito osallistuminen on Siisiäisen (2014) mukaan henkilön itsensä tuottamaa toimintaa, johon henkilö osallistuu oman kiinnostuksensa pohjalta sosiaalisella kentällä tekemiensä valintojen mukaan. (taulukko 1) Henkilö tekee enemmän tai vähemmän tietoisesti päätöksiä siitä, mihin hän osallistuu. Osallistumiseen vaikuttavat sosiaalisesta kentästä saatavilla oleva tieto, henkilön luonne, hänen elämänsä ja aiemmat kokemuksensa. Primaarinen habitus kehittyy jo varhaislapsuudessa, suureksi osaksi itsestään selvästi symboliluokkien ja arvojen sisäistämisen avulla ja suureksi osaksi myös ilman reflektiota tai keskustelua. Primaarinen habitus on edellytyksenä sekundaariselle habitukselle, joka kehittyy myöhemmin ja johon

vaikuttaa reflektoitu vuorovaikutus koulujärjestelmän, median, ikätovereiden tai kansalaisjärjestöjen vaikutusten alaisuudessa. Siten aito osallistuminen vapaana valintana on ideaali, joka voidaan omaksua refleksiiviseksi taustaksi, kun henkilö analysoi empiirisiä tapauksia. Henkilön oma käsitys valinnanvapaudestaan voi paljastua jälkikäteen tulkittuna laskelmoiduksi ja tietoiseksi, kun se, mitä todellisuudessa tapahtui, oli yksinkertaisesti teko, joka hän sopeutti välittömästi tulevaan tilanteeseen. Osallistuminen on monimutkainen käsite ja käytännössä siihen vaikuttavat vastakkaiset tietoiset ja tiedostamattomat valinnat, halut, toiveet, motiivit ja tavoitteet, joiden luomiseen ovat puolestaan vaikuttaneet lukuisat vuorovaikutukseen osallistuvat henkilöt ja lisäksi henkilön oma reflektointi tapahtumista. (Siisiäinen 2014, 33.)

KUVIO 2. Aidon osallistumisen osa-alueita (Siisiäinen 2014 mukaillen)

Kansalaisten oma-aloitteisuuden kehittäminen, itse-apu ryhmät, sosiaaliset liikkeet ja vapaaehtoiset järjestöt perustuvat kaikki deliberaation ideaan, joka vuorostaan perustuu aitoon osallistumiseen (kuvio 2). Vaikka voidaan kuvitella sellaisten järjestöjen olemassaolo, joissa toimivalta jaetaan suhteellisen tasaisesti ja joissa pelin säännöt noudattavat demokraattista logiikkaa, niin silti todellisissa sosiaalisissa tilanteissa ilmenee ongelmia. Aito osallistumi-

nen hyvinvointivaltion tai -yhteisön palveluissa tai kansalaisjärjestöissä vaatii myös sopivassa määrin taloudellisen, kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman omistamista ja niihin liittyvien arvojen tunnistamista. (Siisiäinen 2014, 35).

Bachrach ja Baratz (1970) ovat Siisiäisen (2014) mukaan todenneet, että monet tärkeät päätökset noudattavat ei-päätöksen-tekemisen logiikkaa: kysymyksistä on päätetty usein ennen niiden tuomista päätöksentekoon ja ilman puheenjohtajan hyväksymistä. Tämä voisi tarkoittaa myös, että monet päätökset koskien sosiaalista mukaan ottamista tai ulkopuolelle jättämistä päätetään todellisuudessa ennen virallista päätöksentekoa. Vapaaehtoisten järjestöjen pimeä puoli esitetään Siisiäisen (2014) mukaan Weberin (1911) ajatuksissa vapaaehtoisista järjestöistä, joissa kehittyy hallitsevia valtasuhteita. Niiden mukaan johtajuus ja todellinen valta pyrkivät keskittymään harvojen käsiin järjestöissä, jotka soveltavat edustuksellisen sisäisen demokratian periaatteita. Järjestöissä on kysymys taistelusta ja demokratian aste on siten epävakaa ja enemmän prosessi kuin tila. Käytännössä tekijöiden osallistumisen roolit voivat vahvistua tai heikentyä, koska järjestöt muuttuvat, esimerkiksi demokraattisista liikkeistä byrokraattisiksi organisaatioiksi. (Siisiäinen 2014, 34.)

Yksi tärkeä osallistumisen alatyppi on tietoinen kieltäytyminen osallistumisesta. Osallistumattomuus voi olla osoitus välinpitämättömyydestä tai osallistumiskohteen arvo torjumisesta. Osallistumattomuus voi olla myös koulutetun kansalaisen valinta, kun kansalainen on politiikan tai hyvinvoinnin kentällä kriittinen ja/tai joka tietoisesti tai tiedostamattomasti pitää toivomiensa tavoitteiden saavuttamista osallistumisen kautta epätodellisina. Aitoa osallistumista voidaan löytää sekä kansalaisyhteiskunnasta että hyvinvointipalvelujen hoitolaitoksista. Ideaa kansalaisten vapaaehtoisesta, aidosta osallistumisesta voidaan pitää modernin demokratian ideaalityyppinä. (Siisiäinen 2014, 34–35.)

Sopeutumisessa henkilöt pitävät läsnäoloaan totena kyseenlaistamatta tai refleктоimatta sitä, kertoo Siisiäinen (2014) (taulukko 1). Tämän kaltainen läsnäolo tai sitoutuminen perustuu alistumiseen tai sopeutumiseen ja tapahtuu yleisimmin ilman suoraa pakottamista. Henkilön sitoutuminen perinteisiin perhe- tai sukulaisverkostoihin ja naapuruuteen tai kyläyhteisöihin toimii esimerkkinä sitoutumisesta, joka perustuu alistumiseen tai sopeutumiseen. Bourdieu

on Siisiäisen (2014) mukaan kirjoittanut symbolisesta voimasta, joka on avain sopeutuvan alistamisen mekanismien ymmärtämiseen. Symbolisen voiman määritelmän avulla on mahdollista ymmärtää, että vaikka ihmiset päättävät omasta historiastaan, he eivät päätä siitä, että se perustuu heidän omien valintojensa luokitteluun. Siten askel symbolisesta voimasta symboliseen väkivaltaan vie ihmiset pakottamisen alueelle. Voidaan puhua kulttuurisesta väkivallasta, jos kulttuurin joitakin näkökohtia käytetään symbolisesti oikeuttamaan tai laillistamaan rakenteellista väkivaltaa ja asettamaan tietynlaisten sosiaalisten ryhmien kulttuurinen tai kognitiivinen maailma kulttuurisesti epäedulliseen asemaan. (Siisiäinen 2014, 36.)

Sen lisäksi, että kansalainen on kuluttajan roolissa pääoman kierron ylläpidossa, henkilöt voivat Siisiäisen (2014) mukaan myös sopeutua passiivisiin rooleihin suhteessaan hyvinvointivaltioon. Oikeistolainen kritiikki hyvinvointivaltiota kohtaan on väittänyt, että laajat, universaalit hyvinvointivaltion oikeudet pyrkivät tekemään kansalaisista laiskoja ja hyvinvointivaltiosta riippuvaisia. Vasemmisto on puolestaan kritisoinut sitä, että hyvinvointivaltion tulee sisällyttää kaikki yksityiset yritykset ja kapitalisoinnin prosessit sosiaalivaltion sosiaalisen kontrollin alle. Kuitenkin, vaikkakin marginalisoituina, hyvinvointivaltion vastaanottajien oletetaan alistuvan pakollisiin mittauksiin palata hyvinvointivaltion perustuksille ja vaikka etäältä tapahtuva hallinta tapahtuu symbolisten luokkien idean määrääminä, taktinen vastustus on aina mahdollinen vaihtoehto. (Siisiäinen 2014, 36.)

Kansalaisten *pakottaminen* on mukana kaikissa moderneissa yhteiskunnissa (taulukko 1). Analysoidessaan totaalisten laitosten ideaalimalleja sekä Erwing Goffman että Michael Foucault ajattelivat Siisiäisen (2014) mukaan, että vallan ja kurin totalisoivia pyrkimyksiä voisi löytää kaikkialla modernissa yhteiskunnassa. Enemmän tai vähemmän hienovaraisesti totalisoivia pyrkimyksiä on kehitetty – vankiloiden, mielisairaaloiden, luostarien ja armeijan lisäksi moderneissa tehtaissa, valvontaan ja tarkastuksiin perustuvissa sähköisissä järjestelmissä ja projektiyhteiskunnan lukuisissa työllisyys- ja koulutusohjelmissä. Totaalisten suuntausten sovellukset ovat läsnä myös joissakin sosiaalisissa yhteisöissä, kuten uskonnollisesti ja ideologisesti fundamentaalisissa yhteisöissä, terroristi- tai rikollisjärjestöissä, mutta ne ovat lisäksi läsnä koulutusjärjestöissä, urheiluseuroissa sekä sosiaalisissa liikkeissä hillitympinä muotoina. Jotkut jäsenyydet näissä totaalisisissa yhteisöissä ovat perittyjä, kuten funda-

mentalististen kirkkojen jäsenyys, joissakin liittyminen voi olla vapaaehtoista, mutta itse jäsenyys on rajoitettua (luostarit, rikollisjärjestöt, mafia ja helvetin enkelit). Siksi ideat tottaalisesta laitoksesta ja symbolisesta väkivallasta pitäisi ymmärtää menetelmällisinä periaatteina, joissa tutkimuksen avulla paljastuu näkymättömien ja epämääräisten rajojen risteyskohtia toisaalta koulutukseen liittyvän taivuttelun, voimaantumisen tai aktivoinnin välillä ja toisaalta pakottamisena symboliseen väkivaltaan liike-elämän ja talouden, valtion, kunnan, hyvinvointiin liittyvien ja kolmannen sektorin järjestöjen ja laitosten välillä. (Siisiäinen 2014, 36–37.)

Siisiäinen (2014) kertoo, kuinka *Sitouttamisen* konsepti tai kansalaissitoutuminen kuuluvat sekä prosesseille että pyrkimyksille, jotka on tuotettu lukuisten järjestöllisten, poliittisten, taloudellisten tai muiden toimijoiden pyrkiessä passiivisina pidettyjen henkilöiden aktivointiin, voimaantumiseen tai asioiden hoitamiseen. (taulukko 1) Aktivointi ja voimaantuminen näyttävät olevan suosittuja konsepteja ohjelmissa, jotka on suunniteltu syrjäytyneinä tai marginaalisina pidetyille ryhmille tai ryhmille, joiden on arvioitu olevan vaarassa joutua sosiaalisesti syrjäytyneiksi. Ideana on saada tekijät osallistumaan omin pyrkimyksin, mutta ulkopuolisten organisaatioiden tai toimijoiden avulla, joita ovat ennen kaikkea mahdollistavan sosiaalipolitiikan valtion järjestöt. Kansalaisten sitoutuminen aktivointitoimenpiteiden kautta vaatii dialogia kohderyhmien kanssa kyseenalaistaen siten vallalla olevan poliittisen ja symbolisen järjestyksen itse luomaa todistusaineistoa. Se tarkoittaa, että henkilöt, jotka aiotaan aktivoida, on suostuteltava tulemaan omassa elämässään aktiivisiksi tai tee-se-itse yksilöiksi tai yrittäjiksi. (Siisiäinen 2014, 37.)

4.3.4 Yhteenveto kansalaisosallistumisen malleista

Arnstein, Evers ja Siisiäinen kertovat malleissaan kansalaisten osallistumismahdollisuuksista. Siisiäisen mallissa on yhteneväisyyksiä Arnsteiniin, mutta sekä Siisiäisen pakottaminen että toisaalta aito osallistuminen ovat enemmän ääripäitä ja ideaalitapauksia kuin Arnsteinin kuvaamat päätöksenteon vaiheet ja Siisiäinen kertoo myös osallistumisen osa-alueiden sisällöistä yksityiskohtaisesti. Eversin sitoutuminen ja Siisiäisen sitouttaminen poikkeavat toisistaan siten, että Siisiäisen kuvaama sitouttaminen tarkoittaa ylhäältä-alaspäin johdettua kansalaisten aktivoimista. Eversillä korostuvat paikallisuus ja kansalaisten suora

osallistuminen, kansalaisilla on vaikutusmahdollisuuksia, mutta samalla he joutuvat myös sitoutumaan toimintaan. Käytän Siisiäisen aidon osallistumisen osa-alueita runkona tämän tutkimuksen teemahaastatteluisa kuvaamaan kansalaislähtöistä toimintaa tutkimuskohteessani Tuokiotuvalla (kuvio 2).

4.4 Hyvinvointipalvelujen toteutuksia kansalaisosallistumisen avulla

Maaseudulla alkoi moderni kylätoiminta vastareaktiona suurelle muuttoliikkeelle ja siitä seuranneelle negatiiviselle väestökehitykselle 1970-luvulla. Kylätoiminta on edelleen hyvin monimuotoista, siinä on naapuriapua, talkoita, yhteistoimintaa epävirallisessa muodossa, yhdistystoimintaa, hanketoimintaa ja osuustoimintaa. Kansalaiset nähdään hyvinvointipalvelujen päävirtauksessa ensisijaisesti palveluiden kohteina. Asiakkaiden osallisuuden lisääminen on jäänyt joko yksittäisiksi menestystarinoiksi tai toiminta on näivettynyt jostain syystä. (Kattilakoski 2011, 10.)

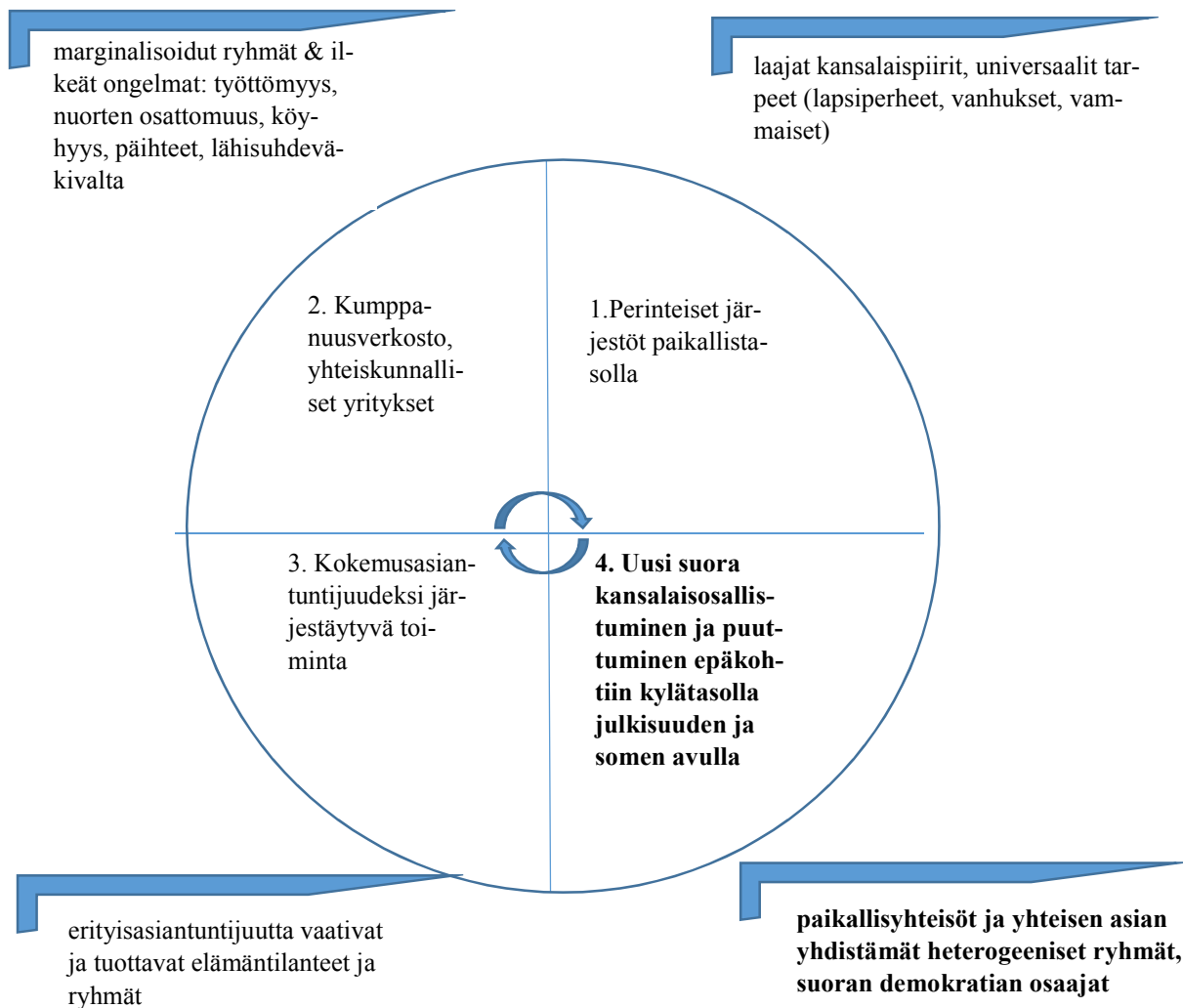
Kansalaisosallistumista ja yhteisöllisyyttä on tutkittu KAMPA-osahankkeessa. Kampa III on PaKaste II -hankkeen osahanke, joka toteutettiin 1.10.2011–31.7.2013 Keski-Pohjanmaalla Kokkolassa ja Kruunupyysä sekä peruspalveluliikelaitos Jytan muodostavissa Keski-Pohjanmaan kunnissa ja Etelä-Pohjanmaalla Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alueella. Hankkeessa mallinnettiin vuorovaikutuskäytäntöjä kuntalaisten ja kuntien/yhteistoiminta-alueiden välillä sekä otettiin kansalaisosallistuminen osaksi sosiaali- ja terveyspalvelujen suunnittelua ja toteuttamista. Tulosten pohjalta voitiin todeta, että suurkunnille, kuntayhtymille ja yhteistoiminta-alueille on suuri haaste tukea etäältä paikallisia yhteisvastuun, keskinäisen huolenpidon ja kansalaisten osallistumisen toteutuksia. Siinä voi auttaa lähidemokratia, kuten kansalaisraadit, alueneuvostot ja kyläraatingit, joissa kuntalaiset ja viranomaiset ovat läheisessä ja tasavertaisessa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Yksi keskeinen tulos oli, että haasteena on kansalaisosallistumisen ja sosiaali- ja terveyspalveluja järjestävien organisaatioiden välisen suhteen kehittäminen, koska molemminpuolinen tiedonpuute ja heikko yhteydenpito korostuivat. (KAMPA III tiivistelmä; Matthies 2013, 63–65.)

Sininauhaliiton Järjestölähtöisten lähipalveluiden kehittämishankkeessa vuosina 2009–2013 etsittiin keinoja, joilla taattaisiin lähipalveluja kaikille kuntalaisille. Yhteistyössä olivat kunnat, seurakunnat, järjestöt, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset ja yrittäjät. Lähipalveluhankkeen aikana varmistui, että lähipalveluita pystytään toteuttamaan myös järjestölähtöisesti ja yhteistyössä. Erityisen heikossa asemassa olevien ihmisten (esimerkiksi vanhukset, yksinäiset, päihde- ja mielenterveysongelmaiset) tuentarvetta ja ohjausta pidettiin tärkeänä. Lähipalvelut ovat kuntakeskuksissa, niihin kulkeminen ei aina onnistu sujuvasti, tieto ei tavoita kunnan asukkaita, tiedottaminen on hankalaa muutoksista johtuen ja suuri osa tiedoista on sähköisessä muodossa. Hämeen Sininauhaliitto ry, Hämeenlinnan kaupunki ja Kalvolan seurakunta käynnistivät lähipalvelumallin, jossa tavoitettiin etsivän työn avulla tukea ja apua tarvitsevia kuntalaisia. Heikossa asemassa olevia kuntalaisia käytiin tapaamassa näiden kotona tai nähtiin kylän raitilla. Seurakunnan tiloissa tavattiin lähimmäistupa-kahvilassa. Myös päiväkeskukset olivat tärkeitä kohtaamispaikkoja. (Juntunen 2011, 11–14.)

Leena Eräsaari (2012) kertoo Sininauhaliiton lähipalveluhankkeen kokemuksina, että yhteisöllä on oltava jäseniensä arjessa hyväksyty ja vakiintunut asema. Siksi yhteisön täytyy olla lähellä ja sillä on oltava oma tila, johon on helppo tulla. Yhteisön edellytys on yhteiseen moraaliin kasvaminen, johon kuluu pitkä aika. Lähipalveluhanke oli projektiluontoinen ja siten lyhytkestoinen ja keinoina jatkuvuuden takaamiselle on ollut yhteistyö kuntien, kirkon ym. järjestöjen kanssa. Eräsaari pohtii palveluiden järjestämistä sen jälkeen, kun projektit loppuvat. (Eräsaari 2012, 52–54)

Ruuttula-Vasarin (2013) KAMPA-hankkeeseen liittyvä artikkeli kertoo, miten sosiaali- ja terveystalouden kehittämisessä voidaan hyödyntää kylien kansalaistoimintaa ja siihen liittyvää yhteisöllisyyttä. EU:n aloiteohjelman mukaan LEADER-toimintatavassa ydin on paikallisessa ja asukkaiden omassa, aidosti alhaalta ylöspäin periaattein tapahtuvassa, aktiivisessa toiminnassa. KAMPA-hankkeessa kokonaisvastuun kantaminen ei sujunut ongelmitta eri tahojen, kuten kuntaliitosten, kuntayhtymien tai erilaisten yhteistoimintamallien kesken. Kylätasolla oli näkyvissä, että yksittäisissä kylissä, joissa oli ollut pitkään kyläyhdistystoimintaa, oltiin siirtymässä kohti hyvinvointisuunnitelmien tekemistä. Kyläraatingit ja kansalaisfoorumit toimivat yleisinä keskustelutilaisuuksina ja alueella oli myös säännöllisiä matkan kynnyksen tapaamisia. Kylien hyvinvoinnissa kyläläisten oli voitava olla itse osallis-

tumassa ja vaikuttamassa suoraan asioihin, jolloin heidän hyvinvointinsa lisääntyi. Kyläläiset kokivat silloin myös, että kylät kuuluvat yhteiskuntaan, joka puolestaan tarvitsee kyliä toimiakseen hyvin. (Ruuttula-Vasari 2013, 15–19.

KUVIO 3. Kansalaisyhteiskunnan paikalliset toimintamuodot (Matthies 2014, 58 mukailen)

Mielenkiinnon kohteena tutkimukseni kannalta on uusi ja suora kansalaisosallistuminen, jossa puututaan ongelmiin kylätasolla sekä julkisuuden että somen avulla (kuvio 3). KAMPA-hankkeessa tunnistettiin kymmeniä kansalaisosallistumisen muotoja, jotka kohdistuivat hyvinvointipalveluihin. Kylätaloja ja -kouluja muutettiin monipalvelukeskuksiksi, saatiin yhdistyspohjainen kyläavustaja, ylläpidettiin korttelin kirjastoa ja liikuntapaikkoja,

järjestettiin vuosittaisia kesäjuhlia tai hyvinvointimessuja, jotka eivät perinteisesti kuulu sosiaalihuollon keskeisiin tehtäväalueisiin. Kuitenkin ne tuottavat ennaltaehkäisevää yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja yhteisvastuullisuutta. Nämä toimintaryhmät kertoivat suurimmiksi haasteikseen yhteistyön kunnan suuntaan. (Matthies 2014a, 60.)

KAMPA-hankkeessa hyödynnettiin asiakas- ja asiantuntijaraateja, jotka koostuivat palvelun käyttäjistä tai eri käyttäjäryhmistä. He osallistuivat palvelujen ja -palveluprosessien kehittämiseen. Ensimmäinen kokeilluista raadeista oli Äijäenergia-asiantuntijaraati, jonka tarkoituksena oli tuoda miesnäkökulmaa toimintakäytäntöjen kehittämiseen ennaltaehkäisevässä työssä. Toisessa asiakasraadissa kehitettiin ikäihmisten terveystietoa ja kohderyhmänä olivat etenkin yli 67-vuotiaat ja heidän terveystapaamistensa kehittäminen. Henkilökunta valmistautui tapaamisiin miettimällä kysymyksiä, joita voisivat yhdessä asiakkaiden kanssa pohtia ja siten osoittaa arvostusta näitä kokemusasiantuntijoita kohtaan. (Pakaste 2013, 138.)

KAMPA-hankkeen aikana järjestettyjen, kyläraatinki-käsitteellä nimettyjen keskustelutilaisuuksien tavoitteena oli koota kuntalaisia, yhdistystoimijoita, luottamushenkilöitä ja viranhaltijoita keskustelemaan yhdessä sosiaali- ja terveyspalveluista ja siitä, miten niitä voitaisiin kehittää kansalaisosallistumisen avulla. Kyläraatingeissa kerättiin listaa niistä vapaaehtoisista, jotka halusivat olla mukana kehittämistyössä. Vapaaehtoisista koostuvien alueellisten yhteistyöryhmien tarkoituksena oli toimia yhteistyökumppanina hankkeen ja kyseisen alueen välillä sekä pystyä hahmottamaan kokonaisuutta. KAMPA-hankkeessa toivottiin, että olemassa olevat alueryhmät jatkaisivat toimintaansa sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyökumppaneina paikallistasolla hankkeen päättymisen jälkeenkin. (Lång 2013, 20–21.)

Seniorikahvilaa kuvattiin yhtenä esimerkkinä KAMPA-hankkeen aikana toteutetusta matalan kynnyksen kohtaamispaikasta, jonka toiminta käynnistettiin Kokkolassa vuoden 2011 marraskuussa. Toimintaideana oli, että kahvila on kaikille avoin ja jokainen tulija voi päättää itse keskusteluun osallistumisestaan tai istua hiljaa ja kuunnella muiden juttelua. Osallistujia oli välillä tuvan täydeltä ja osa oli vakiokävijöitä, jotka eivät olleet löytäneet paikkaansa muusta tarjolla olevasta toiminnasta. Viikoittain kahvilaan uskaltautui uusia ihmisiä tutustumaan toimintaan. Kahvilassa ei ollut säännöllistä temaa tai ohjelmaa. Ideoita toiminnan

kehittämiseksi kuitenkin kerättiin jatkuvasti. Seniorikahvila toimi vapaaehtoisvoimin Yhteisöklubi Sillan työntekijöiden ja projektityöntekijän tuella. KAMPA-hankkeen päättymisvaiheessa vastuunottajia kahvilatoiminnan jatkamiseksi myös tulevaisuudessa kaivattiin. Ihmisillä näyttäisi olevan korkea kynnys ottaa vastuuta niin sitovasta toiminnasta, vaikka vastuuta oli pyrittykin mataloittamaan. (Lång 2013, 25–27.)

5 IKÄÄNTYNEET YHTEISKUNNASSA

Kerron tässä luvussa ikääntymisestä sekä naisten että miesten näkökannalta. Sosiaalisilla voimavaroilla on merkitystä ikääntyneen tasapainoiselle elämälle. Pitkäikäisyyteen liittyy myös monia haasteita, kuten vaatimuksia tuottavana kansalaisena olemisesta sekä yksinäisyyttä ja hoivan tarvetta.

5.1 Naiset ja miehet ikääntyvinä

Yhä useammat ihmiset ovat selvinneet lapsuudesta aikuisuuteen ja myös vanhuuteen. Subjektiiivista arviota iästä hallitsevat kuitenkin tavat, joilla ikääntymistä määritellään, kuten viralliset eläkkeelle jäämisiät, kelpoisuus ajoneuvon kuljettamiseen tai ikään perustuva pääsy terveydenhoitoon ja terveystarkastuksiin. Käsitelyssä ikääntymisestä saatetaan keskittyä huomioihin riippuvuudesta, haavoittuvuudesta ja ikääntyneiden vajaatoimintoihin keinona määritellä kelpoisuutta palveluihin, kun pitäisi mieluummin huomioida vahvuudet ja voimavarat, joilla ikääntyneet kykenevät selviytymään elämässä. Ikääntyneet eivät ole homogeeninen ryhmä, vaan ikääntyminen pitäisi nähdä ainutlaatuisena, heterogeenisena kokemuksena yksilölle. (Ray & Phillips 2012, 11.)

Ikääntymisen maailma on perinteisesti naisten maailma, näin kuvaavat Ray ja Phillips (2012). Erot ikääntyneiden naisten ja miesten suhteellisessa osuudessa johtuvat naisten korkeammasta odotettavissa olevasta eliniästä. Naisten suhteellisesti korkeampi osuus 65 vuotta täyttäneissä on kuitenkin vähenemässä. Syyt pitkäikäisyyden eroihin ovat epäselviä, mutta miehet kohtaavat naisia todennäköisemmin kuolemaan johtavan sairauden, ja naiset kokevat todennäköisemmin pitkäkestoisen, kroonisen ja vammauttavan tilanteen. Naisten lisääntynyt pitkäikäisyys yhdessä niiden piirteiden kanssa, jotka ovat yhteisiä naisten elämälle, aiheuttavat tiettyjä seurauksia ikääntyneille naisille. Naiset ovat perinteisesti menneet naimisiin miesten kanssa, jotka ovat heitä vanhempia ja silloin he todennäköisesti huolehtivat aviomiehistään sekä jäävät leskiksi. Leskeys on normatiivinen odotus heteroseksuaalisille ikääntyneille naisille. Naiset myös elävät leskeydessä pidempään kuin vastaavat miehet. (Ray & Phillips 2012, 13.)

Kokemukset miesten ikääntymisestä jäävät suurelta osin näkymättömiksi poliittisissa ja käytännön termeissä. Miehille tehdyt tutkimukset ovat usein yhteydessä miesten ja naisten välisten erojen suhteeseen, kuten eroihin kuolleisuudessa. Rayn ja Phillipsin (2012) kuvaamassa vertailevassa tutkimuksessa pyrittiin kuvaamaan miehet monessa suhteessa vähemmän onnellisessa asemassa oleviksi kuin naiset; esimerkiksi naisten sanottiin olevan parempia muodostamaan sosiaalisia verkostoja ja siten miehiä pidettiin potentiaalisesti eristäytymisen riskissä olevina. Ikääntyviä miehiä pidettiin alituttuina. Naiset jäävät miehiä todennäköisemmin leskiksi ja elävät pidempään kuin miehet, siten miehet ovat usein vähemmistönä ja hoitoympäristöt eivät ehkä ole hyvin kehittyneet kiinnittämään huomiota ikääntyvien miesten tarpeille. (Ray & Phillips 2012, 15.)

5.2 Tuottavat ikääntyneet

Perheen ja ystävien kautta saatavat sosiaaliset voimavarat ovat tärkeä tekijä myöhemmässä elämässä. Perhe-elämä on kuitenkin muuttunut johtuen lisääntyneistä avioeroluvuista, uusperheistä, myöhemmistä avioliitoista ja ikäeroista perheissä. Lisäksi sukupolvien välillä on pitkät maantieteelliset etäisyydet. Toisin kuin aiemmilla sukupolvilla, yhä suurempi osa ikääntyneistä yli 60-vuotiaista kohtaa ikääntymisen eronneena, heillä on kokemuksia ehkä monista avioliitoista ja kumppanuuksista ja heillä saattaa olla laaja verkosto lapsipuolia ja lastenlapsia. Yhä useammat ikääntyneet nauttivat aktiviteeteista, jotka on perinteisesti liitetty nuoruuteen ja jatkavat harrastuksia, joihin ovat osallistuneet läpi elämänsä ja aloittavat myös uusia harrastuksia. Ikääntyneet osallistuvat merkittävästi kaikille sosiaalisen elämän alueille, esimerkiksi aikuisen jälkikasvun, lastenlasten ja muiden huolehtimista tarvitsevien perheenjäsenten jatkuvaan tukemiseen. (Ray & Phillips 2012, 12.)

Marjaana Seppänen ja Anne Birgitta Pessi (2011) kuvaavat suurten ikäluokkien elämäntapoja Ikihyvä Päijät-Häme -tutkimusaineiston perusteella. Tutkimukseen osallistui noin tuhat vastaajaa. Yleisen mielikuvan mukaan työelämän taakseen onnellisesti jättäneet viettävät aktiivista elämää kuluttaen yhteiskunnan resursseja ja ollen taloudellinen taakka vielä työelämässä oleville. Vastineena tällaiselle ikääntymiseen liittyvälle retoriikalle on syntynyt tuottavaa vanhenemista painottava näkökulma. Tällöin ikääntyneen on mahdollista osallis-

tua palvelujen tai tuotteiden tuottamiseen myös eläkkeellä ollessaan. Tuottavan vanhenemisen näkökulmaan liittyy ikääntyneiden antama hoiva ja apu. (Seppänen & Pessi 2011, 165–167.)

Seppänen ja Pessi (2011) kertovat, että heidän edellä kertomansa tutkimuksen mukaan noin kolmasosa ikääntyneestä suuresta ikäluokasta hoivaa ja auttaa lähipiiriä. Hoivaaminen on pääasiassa kuitenkin satunnaista eikä ole tuottavan vanhenemisen näkökulmasta mitenkään merkityksellistä. Se ei korvaisi tai tekisi tarpeettomaksi vaikkapa julkisen puolen hoivapalveluja. Vain viisi prosenttia auttaa päivittäin ja säännöllisesti, jonka voi siten katsoa korvaavan palveluja ja olevan tuottavaa toimintaa. Mutta jos kolmasosan tarjoama tukikin olisi poissa, niin paineet ja tarpeet hoivapalveluiden tuottajia kohtaan olisivat selvästi suuremmat. Vapaaehtoistoimintaan ja järjestötoimintaan osallistuminen lisääntyvät eläkkeelle siirryttäessä, mutta hoivaaminen ei lisäännä automaattisesti, vaikka siihen olisi enemmän aikaa. Perhe ja lähisuku ovat merkittävä hoivan lähde. (Seppänen & Pessi 2011, 180–181.)

Iveris Martinez, Donneth Crooks, Kristen Kim ja Elizabeth Tanner (2011, 23–37) ovat todenneet, että ikääntyneiden kansalaisten sitoutumista kaivataan vapaaehtoiseen toimintaan. Ikääntyvät ovat motivoituneita ja sitoutuneita enemmän kansalaistoimintaan kuin on myönnetty ja vapaaehtoinen työ, jota ikääntyvät tekevät, vapauttaa resursseja, joita pitäisi muuten käyttää näihin toimintoihin virallisesti. Amanda McBride (2006, 66, 70) on tutkinut ikääntyvien kansalaissitoutumista ja sitoutumisen lisäämistä. Ikääntyvillä on korkeammat standardit vapaaehtoisuuteensa ja he pitävät sitä paljolti työnä, joka tuottaa positiivisia muutoksia elämään.

Sekä Angel Curl ja M.C. Hokenstad (2006, 85–106) että Robert Hudson (2006, 51–52, 58) ovat ottaneet kantaa amerikkalaisten ikääntyneiden täyteen osallistumiseen yhteiskuntaan joko työssä olon tai muun yhteisöllisen kansalaisosallistumisen kautta. Curlin ja Hokenstadin (2006) mukaan osallistumisessa voitaisiin yhdistää opiskelua, työtä, vapaaehtoisuutta ja vapaa-ajantoimintaa. Hudsonin (2006) mukaan ikääntyneillä on hyvät mahdollisuudet osallistua, koska heillä on kokemusta, pitkään jatkuneet yhteydet yhteisönsä, vapaa-aikaa ja rahaa.

5.3 Ikääntyneiden hoidon medikalisointi

Väärälän (2011) mukaan muuttuneet painotukset hyvinvointipolitiikan järjestämisessä ovat saaneet aikaan muun muassa pyrkimyksiä medikalisoida ikääntyneiden hoito. Sosiaalihuollon näkökulmasta katsottuna ikääntyneet eivät kuitenkaan ole potilaita. Ikääntyminen tulisi nähdä ennen kaikkea sosio-kulttuurisesti ja lääketieteellistä asiantuntemusta tarvitaan vain tietyissä tilanteissa. Ikääntyvillä on samat oikeudet kaikkiin yhteiskunnan palveluihin kuin muillakin kansalaisilla. (Väärälä 2011, 45.)

Palola ja Parpo kuvaavat kehitystä, jossa medikalisoituminen on vaikuttanut terveydenhuollon osuuden kasvuun ja sosiaalihuollon osuuden pienenemiseen. Sosiaalisina pidettyihin, arkielämän selviytymiseen liittyviin ongelmiin etsitään yhä useammin lääketieteellistä diagnoosia. Yksi esimerkki medikalisaatiosta on kirjoittajien mukaan myös kotihoidon muuttuminen kotisairaanhoidoksi, jolloin ikääntyneiden arjen avusta, kuten kotien siivouksesta on luovuttu ja kunnalliset palvelut vastaavat yhä enemmän ainoastaan kaikkein välttämättömpien tarpeiden tyydyttämiseen, kuten henkilökohtaiseen hygieniaan ja sairauksien hoitoon. Markkinaistuminen kuntapalvelujen muutostrendinä on edistänyt julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kumppanuutta palvelujen tuottamisessa. Kunnallisesta sosiaalipolitiikasta on tullut enenevästi minimisosiaalipolitiikkaa. Muutosta on vaikeaa huomata ulkoapäin, koska rakenteet ja kulussit näyttävät pysyvän ennallaan. Kunnissa ajatellaan yksimielisesti, että jos tulevaisuudessa ei lisätä rahoitusta perustason hyvinvointipalveluihin, niin palvelujen laatu murentuu ja eriarvoistuminen jatkuu. Samanaikaisesti lisääntyy kansalaisten vastuu omasta ja läheistensä hyvinvoinnista. (Palola & Parpo 2011, 69–71., 73–75.)

6 SYMBOLINEN INTERAKTIONISMI KANSALAISSOSALLISTUMISEN TUTKIMISESSA

Kerron tässä luvussa tutkimuksen teoreettisesta viitekehyksestä, symbolisesta interaktionismista, joka korostaa sosiaalista vuorovaikutusta, interaktiota. Suuntauksen kehitti George Herbert Mead, joka ei kuitenkaan tehnyt empiiristä tutkimusta aiheesta. Herbert Blumer on antanut tälle suuntaukselle nimen ja tehnyt myös käytännön tutkimusta. (Kalliola 2001, 327.)

6.1 Sosiaalipsykologia taustalla

Pekka Kuusela (2007) kirjoittaa, kuinka sosiaalipsykologian syntymiseen 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa vaikuttivat teollistuminen ja modernisaatio. Psykologiaan verrattuna sosiaalipsykologiassa otetaan ihmisen lisäksi huomioon myös sosiaalinen ympäristö. Lisäksi sosiaalipsykologiseen tutkimuskohteeseen sisältyy pienryhmien toiminnan tarkastelu. Amerikkalaisessa sosiaalipsykologiassa on ollut tyypillistä kokeellinen tutkimusote, mutta eurooppalaisessa sosiaalipsykologian tutkimuksessa kokeellisuudella ei ole ollut yhtä hallitsevaa asemaa. Sosiaalinen vuorovaikutus voidaan sosiaalipsykologiassa ymmärtää asiana, jossa on mukana kaksi tai useampia ihmisiä. Vuorovaikutuksessa yksilöt vaikuttavat toinen toistensa toimintaan omalla toiminnallaan. Ihmistä pidetään lähtökohtaisesti tavalla tai toisella sosiaalisena olentona, jonka elämään olennaisesti kuuluvat toiset ihmiset joko työtovereina, puolisona, lähisukulaisina, lapsuuden ystävinä tai harrastusten kautta. Kyky yhteistoimintaan ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen on osittain ihmisen biologinen valmius ja osittain vuorovaikutuksessa kehittyvä ominaisuus. (Kuusela 2007a, 10–15.)

Symbolisessa interaktionismissa sosialisatio ajatellaan enemmän vuorovaikutusprosessina kuin monissa muissa sosiaalipsykologisissa suuntauksissa. Symbolisen interaktionismin edustajat eivät usko, että sosialisatio välttämättä lisää kulttuurista yhdenmukaisuutta ja tietyn sosiaalisen järjestyksen uudelleentuottamista. Symbolisessa interaktionismissa painotetaan sosialisatian dynaamista, vastavuoroisuuteen perustuvaa ja ennustamatonta luonnetta. Ihmiset ovat aktiivisia toimijoita, jotka siten vaikuttavat omaan sosialisatioonsa, sen sisältöön ja lopputulokseen. Sosialisatioprosessiin osallistuminen lisää ihmisten vapautta ja luovuutta. (Pirskanen 2007, 129–130.)

6.2 Mead ja symbolinen interaktionismi

Sosiologisen sosiaalipsykologian juuret liittyvät George Herbert Meadin tuotantoon, ranskalaiseen joukkopsykologiaan ja klassiseen eurooppalaiseen sosiologiaan. Meadin tuotanto on ajateltu Kuuselan (2007a) mukaan sosiologian suuntauksena eikä sosiaalipsykologiaan tai psykologiaan liittyvänä tärkeänä lähestymistapana. Vasta viimeisten parinkymmenen vuoden aikana sen arvostus sosiaalipsykologian piirissä on lisääntynyt. (Kuusela 2007a, 17.)

Yksi syy Meadin merkitykseen sosiaalipsykologiassa on Kuuselan (2007b) mukaan se, että Mead korosti ihmisen toiminnassa kielen ja kommunikaation merkitystä. Ihmisistä tulee kielen avulla sosiaalisten yhteisöjen jäseniä, joiden toiminnan perustana on kulttuuri ja toiminnassa välittyy historia. Kielen avulla ihmisen on mahdollista tarkkailla myös omaa toimintaansa. Ihminen on vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin kielen symbolijärjestelmän avulla. Kielelliset ilmaisut, ymmärtäminen ja välittäminen ovat olennaisia ihmisten sosiaalisessa kanssakäymisessä. Mead korosti Kuuselan (2007) mukaan yksilön käyttäytymisen erittelemistä sosiaalisen ryhmän kautta, koska yksilöiden teot ovat osa yksilöä laajempaa ryhmää. Merkille pantavaa on, että Mead itse ei tehnyt empiiristä tutkimusta elämänsä aikana. (Kuusela 2007b, 51–52.)

6.2.1 Yhteisöllinen näkökulma

Hankamäen (2015) mukaan Mead tutki ihmistä ensiksikin yhteisöllisestä näkökulmasta. Samalla hän pohti myös sitä, miten ihmisten välisen viestinnän merkitykset ovat muovautuneet sellaisiksi, että ihmisten välinen ymmärtäminen on mahdollista. Lisäksi hän tarkoitti ihmisten välisellä ymmärtämisellä sekä kielen merkityksiin liittyvää että ihmissuhteisiin liittyvää ymmärtämistä. Mead esitti myös, että todellisuus on kaikille yhteinen ja kaikkien samanlaisena jakama. (Hankamäki 2015, 59–60.)

Grönfors (2011) kertoo, että symbolisessa interaktionismissa järki muodostuu valintaprosessissa, jossa ”oikea”-valintaa ohjaa muiden hyväksyminen. ”Minä” antaa ihmiselle mahdollisuuden tarkastella itseään symbolisesti objektina. Tämä mahdollistaa yhteistyön ihmisten välillä. Ihminen muodostaa kuvan itsestään käyttäen järkeään ja tämä perustuu siihen, miten hän ajattelee toisten ihmisten ajattelevan hänestä. Siten ihmisen on mahdollista tarkastella

asioita ottaen huomioon koko yhteisön perspektiivin ja ymmärtää vuorovaikutustilanteissa mukana olevat arvostukset, uskomukset ja normit. ”Yhteiskunta” tarkoittaa järjestelmällistä ja eri yksilöiden välillä tapahtuvaa, toistuvaa vuorovaikutusta. Yhteiskunta on riippuvainen sekä järjestä että minästä. Mead mahdollistaa Grönforsin (2011) mielestä näkemyksen yhteiskunnasta, joka on jatkuvassa muutostilassa. Osanottajien välillä tapahtuva jatkuva toimintavaihtoehtojen punnitseminen ja roolien omaksuminen tarkoittaa, että yksilöt koko ajan korjaavat käsityksiään toisistaan ja myös itsestään käymänsä vuorovaikutuksen tuloksena. (Grönfors 2011, 13.)

Grönforsin (2011) mukaan Meadin teoreettisiin ajatuksiin sisältyy kaksi pääolettamusta: ihmiset ovat biologisesti avuttomia, joten heidän on toimittava yhteistyössä toistensa kanssa. Keskeiset toimintamuodot ovat niitä, jotka parhaiten palvelevat ihmisten yhteistyötä toistensa kanssa, ja ne pyritään siksi pitämään vallitsevina. Tärkeimmät käsitteet ovat järki, minä ja yhteiskunta. Ihmisellä on muihin eläviin olentoihin verrattuna kyky käyttää symboleja, jotka viittaavat ihmisen elinympäristön tiettyihin objekteihin, kyky punnita eri vaihtoehtoisia toimintamalleja suhteessa näihin objekteihin sekä kieltäytyä ei-mielekkästä toiminnasta ja lisäksi voida valita vaihtoehtoista mielekäs. (Grönfors 2011, 12.)

Toisin kuin behavioristit Mead oli Hankamäen (2015) mukaan sitä mieltä, että mieltä voidaan tutkia, mutta mentaaliset tapahtumat tulee nähdä osana käyttäytymisympäristöä. Hankamäki (2015) kuvaa, että Meadin mielestä ihmisen minuus ja tietoisuus kehittyvät sosiaalisesti, joten sosiaaliset prosessit ovat ensisijaisia verrattuna yksilöiden kokemuksiin. Mead kiinnosti se, miten tutkijan on mahdollista tarkastella ihmistä, yhteisöä tai koko maailmaa myöntämättä olevansa ihminen osana samaa kulttuuria, paikkaa tai historiaa kuin tutkimuksen kohteetkin. Ratkaisu tähän oli oma vuorovaikutuksellinen ihmiskuva, jossa sekä koko elämän että yhteiskunnan olemusta tarkastellaan valtavana prosessina. Luonnontieteellistä periaatetta käytettäessä oletetaan, että tiettyä, tutkittavaa piirrettä lukuun ottamatta kaikki muu pysyy tutkimuksessa muuttumattomana. Näin ei ole todellisuudessa. Ihminen toimii joka tapauksessa määrättyihin tilanteisiin sidottujen ja ainutlaatuisten olosuhteiden keskellä. (Hankamäki 2015, 64–65.)

6.2.2 Merkityksellinen viestintä

Hankamäki (2015) kertoo, että Meadin mukaan eleet ja ilmeet ovat sosiaalisia ja kommunikatiivisia siksi, koska ne alun perin suunnataan itsen ulkopuolelle. Symbolinen merkitys eleille on muodostunut sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Jo tekojen aloitetut ilmaukset, eleet, ovat riittäviä saamaan aikaan tietyn vaikutuksen. Eleillä on oltava sama asema jokaiselle vuorovaikutukseen osallistujalle, jotta ne olisivat merkityksellisiä. Kielen ja merkityksellisen viestinnän syntyemisessä ehtona on, että viestinnän osapuolet aavistavat sen, mikä tulee olemaan heidän reagoitinsa symbolisiin eleisiin. Ne vaativat vuorovaikutuksen osapuolilta riittävää määrää älyllistä kapasiteettia. Ne myös edellyttävät kykyä tietoisena ja subjektina olemiseen, joka kykenee seurausten analysointiin ja joka kykenee ylittämään egosentrisyytensä. Vuorovaikutuksessa pitää tulla esiin vastavuoroisuutta ja samaan aikaan tapahtuvaa viestintää merkityksellisten eleiden, kielen ja ajattelevan mielen syntymiseksi. (Hankamäki 2015, 68–71.)

Meadin käsitys kielen kehityksestä on Hankamäen (2015) mukaan se, että ihmisen puhuessa hän kuulee äänensä ja havaitsee myös kuulijoiden reaktiot, jotka vertautuvat hänen puheeseensa. Merkityksellisessä viestinnässä kolmiportaisen aktin ensimmäinen vaihe on ärsyke, toinen vaihe reaktio ja kolmas vaihe sopeutumisen seurauksena saavutettu tulos, joka näkyy merkityksenä. Merkitys syntyy vuorovaikutuksessa, vähintään kahden ihmisen sosiaalisessa prosessissa. Moraalinen ongelma voi muodostua eleisiin mukautumisesta eli pakotetaanko yksilö johonkin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Merkitykset muodostuvat kehässä, suljetussa vuorovaikutuksen prosessissa. Ongelmaksi voi silloin muodostua merkitysten alkuperä ja toisaalta ihmisten edellytykset muuttaa reagoimistaan tai luoda uusia merkityksiä. (Hankamäki 2015, 71–74.)

Mieli ja merkitys kehittyvät samoin ja samassa yhteydessä. Ne eivät kuitenkaan tarkoita samaa asiaa. Mieli ajatellaan suurin piirtein samaksi asiaksi kuin tajunta ja merkitykset liittyvät yksinomaan kieleen. Tajuntaan kuuluvat sekä tietoisuus että tiedostamaton (alitajunta). Mieli voi vastata ”yleistetyn toiseuden” ja toisaalta yksilötajunnassa minuuden eri puolia, eli ”subjektiminää” (I) ja objektiminää (me). ”Self” eli itse liittyy minän kykyihin tulla tietoiseksi itsestä ja suuntautua itseensä. Mead on Hankamäen (2015) mukaan kuvannut mieltä yksilöiden osallistumisena järjestyneeseen sosiaaliseen vuorovaikutukseen eli toimintana. (Hankamäki 2015, 74–75.) ”I” eli subjektiminä on minuuden aktiivinen ja spontaani puoli,

joka toimii tässä hetkessä. ”Me” eli objektiminä on jo toteutunut osa minuudesta, jota ”I” pystyy tarkastelemaan ja arvioimaan. Subjektiminän avulla yksilö suhtautuu muiden odotuksiin ja asenteisiin, kun objektiminä kuvaa toisten asettamia odotuksia, jotka yksilö on omaksunut. (Kuusela 2007c, 69.)

Minä voi muodostua objektiksi itselleen, mikä tapahtuu kommunikaatiossa. Minä syntyy yhteydessä sosiaaliseen kokemukseen. Eleiden keskustelussa ihminen muuttuu dialektisesti vuorotellen objektista subjektiksi ja päinvastoin. Kielen avulla on mahdollisuus reflektoida omaa toimintaa, keskustelussa yksilö sanoo jotain, johon toiset ihmiset vastaavat. Yksilö yrittää ymmärtää vastausta ja sovittaa puheensa siihen. (Kuusela 2007c, 69.)

Kirsi Juhila (2004) kertoo, että vuorovaikutuksen asettaminen tutkimuksen perusyksiköksi on olennaisinta Meadin minäteoriassa. Vasta ihmisten vastavuoroisessa kohtaamisessa tulevat ihmisaivoissa olevat resurssit käyttöön. Ajatteluprosessissa ihminen sisäisessä keskustelussa pohtii omia ja muiden ihmisten jakamia merkityksiä. Toiset ihmiset ja heidän oletetut vasteensa ovat olennaisia minän rakentumisessa. Yleistetyssä toiseudessa ihminen tulee objektiksi itselle. Subjektiminä on ihmisen impulsiivista reagoitua kunkin hetkisiin tilanteisiin. (Juhila 2004, 157.)

6.2.3 Roolit ja normit

Hankamäen (2015) mukaan Meadin ajatteluun kuuluu vahva yhteiskunnallisen universalismin painottuminen, joka tulee esille roolin käsitteessä. Merkitysten ja kielen syntymiseen liittyvät läheisesti myös roolit, jotka ovat käyttäytymiskaavoja. Roolit perustuvat odotuksiin siitä, miten toisten ihmisten oletetaan toimivan. Jopa koko yhteiskunta voidaan nähdä roolien kokonaisuutena, ainoastaan eri rooleissa olevat henkilöt vaihtuvat. Tehtävän mukainen rooli tunnustetaan tärkeäksi ja yksilön merkitys minimoidaan. Rooliyhteiskuntaan liittyvät sekä moraaliset epäilyt että rooleissa olemisen valheellisuus, joka ei tuo esille sitä, mitä ihmiset todellisuudessa ovat itsenään. Ihmisten on kyettävä erottamaan rooleissa oleminen ja itselleen oleminen. On erotettava omana itsenä ja itselle oleminen toiseudesta ja siitä, mitä on toisten silmin. Rooleihin liittyy ihmiselle luonteenomainen kuvittelukyky, joka oli Meadin mielestä niin tärkeä kielen ja merkitysten kehittymiselle, että hän piti kuvittelukykyä

välttämättömänä ehtona merkitysten muodostumiselle. (Hankamäki 2015, 105–108.) Tutkimuskohteessani Tuokiotuvalla on monia eri tehtävien mukaisia rooleja, esimerkiksi tupamäntänä toimimista.

Roolien määrittelyssä on erotettu toisistaan roolit, jotka liittyvät eri ammattikuntia koskeviin rooliodotuksiin ja roolit, joita toimijat esittävät rooleissa ollessaan. Ammateissa toimiessaan ihmiset samaistuvat rooleihin vaihtelevasti pyrkien määrittämään oman tilanteensa rooliodotusten keskellä, valitsemaan itselleen hyödyllisen ja oikean roolin, muokkaamaan omaa roolia ja lisäksi vaikuttamaan vallitseviin rooliodotuksiin. Toinen erottelu vallitsee normien ja roolien välillä: rooli perustuu teatterimaailmaan ja normi on lainsäädännön vertauskuva. Normin ja roolin käsitteet seuraavat kiinteästi toisiaan. Normin kohdalla huomio kiinnittyy yksilön ja yhteisön väliseen käyttäytymiseen ja edellyttää yhdenmukaista käytöstä. Roolissa huomio kiinnittyy ryhmien keskinäisiin suhteisiin ja poikkeuksiin, joita yksilöt tekevät säännöistä. Roolikonflikteista ja rooliodotusten rikkomuksista saattaa seurata erilaisia sanktioita. (Hankamäki 2015, 198–199.)

6.2.4 Ryhmät ja viiteryhmät

Samaistuminen ”yleistettyyn toiseuteen” on tärkeää ihmisten sosialisatioprosessissa. Sosiaalisiin objekteihin samaistumiseen liittyy kokemus ”sosiaalisesta kontrollista”. Toisten ihmisten asenteiden omaksuminen ja itsensä määrittely suhteessa toiseuteen liittyy sosiaalisen kontrollin olemassaoloon. Kokemus kontrollista tukee ihmisen identiteetin rakentamista, esimerkiksi siten, että yksilöiden toiminta tukee yhteisöjen kiinteyttä ja yhteenkuuluvuutta. Hankamäen (2015) mukaan Meadin ajattelussa näkyy vahva kollektiivinen korostus: yksilö voi olla tasapainoinen silloin, kun hän jakaa yhteiset ihanteet ja päämäärät. Sosiaalisen kontrollin ylivaltaa rajoittaa se, että ihmisillä on pyrkimyksiä yksilöllisyyteen, itsemääräämiseen ja omaehtoisuuteen. Yhteiskunnan ja yksilön välillä vallitsee sosiaalisen kontrollin ihannetapauksessa tasapaino. (Hankamäki 2015, 154.)

Hankamäki (2015) kuvaa, kuinka ihmisen omaehtoinen ja vapaa toiminta liittyy siihen, miten ryhmät toimivat, se ei voi pohjautua yksilöllistymiseen. Ryhmä on keskeinen toimin-

tayhteys ihmisten vuorovaikutuksessa, kanssakäymisessä ja toiminnassa. Ihmisten kanssa käyminen toistensa kanssa voi tapahtua joko suoraan persoonallisesti tai epäsuorasti yhteiskunnallisten laitosten, luokkarakenteen tai talouden kautta. Ihmisen on mahdollisuus kuulua useisiin muodollisiin tai epämuodollisiin ryhmiin ja identifioitua niiden normeihin ja toiseuteen. Sosiaalisen kontrolliin liittyvät vaatimukset tulevat esille erilaisissa ryhmissä. (Hankamäki 2015, 155–156.)

Hankamäki (2015) kuvaa, että Meadin näkökulmasta ryhmissä ja yhteisöissä muodostuu hierarkkinen ja sisäinen järjestelmä, johon kuuluu monia kerroksia. Parhaimmassa tapauksessa kerrosten kesken vallitsee harmoniassa oleva sopusointu. Ryhmä voi olla kaveri- tai kansanryhmä ja se voi edelleen muodostaa yhteisön, kuten Internet-yhteisö. Yhteiskunta on yhteisöjä järjestyneempi ja myös muodollisempi ja valtio on näitä edellisiä järjestyneempi. Kun muodollisuus ja laillinen kontrolli kasvavat, niin aitous sitoutua yhteisöihin etäännyy usein yksilöiden vapaaehtoisesta sitoutumisesta. Hankamäki (2015) on kritisoinut sitä, että yksilöiden syntyminen johonkin ryhmään, yhteisöön, yhteiskuntaan tai valtioon on satunnaista, jolloin yksilöiden suhteet edellä mainittuihin eivät välttämättä ole harmonisia tai sopusointuisia. Ristiriitaisuudet saattavat aiheuttaa sen, että ristiriitoja ei pystytä sovittamaan kollektiivisesti ajatellun sosiaalisen minuuden ihanteella eli yleistetyllä toiseudella. (Hankamäki 2015, 156.)

Meadilta vaikutteita saaneessa viiteryhmäteoriassa paneudutaan siihen, miten yksilöt tulkitsevat niitä ryhmiä, joihin kuuluvat. Hankamäen (2015) mukaan Mead on kirjoittanut, että ihmisen minuuden täydelliseen kehitykseen vaaditaan, että ihmisen on otettava sen jäsenyneen sosiaalisen ryhmän asenteet, johon hän kuuluu. Viiteryhmä ovat ne ihmiset, joiden odotuksien kautta rooli muodostuu ja joiden kanssa käytävän vuorovaikutuksen tuloksena roolikäyttäytyminen syntyy. Viiteryhmät voivat todellisuudessa olla hyvin epämääräisiä, kuten suomalaiset, sukulaiset, ystävät, rikkaat, köyhät, hyvinvoivat, pahoinvoivat tai kuten tässä tutkimuksessa matalan kynnyksen kohtaamispaikasta kiinnostuneet ikääntyneet. (Hankamäki 2015, 200–201.)

6.3 Blumerin näkemyksiä symbolisesta interaktionismista

Herbert Blumer on suomalaisille sosiaalipsykologeille symbolisen interaktionismin tunnetuin hahmo. Blumer halusi edistää Meadin ajatusten tunnetuksi tekemistä ja soveltamista ihmisten toiminnan tutkimisessa. Sosiaalipsykologiaan liittyvät metodologiset kysymykset kiinnostivat kovasti Blumeria, joka oli Meadin tutkimusassistentti ja sittemmin julkaistuaan väitöskirjan ”Method in Social psychology”, hän peri Meadin paikan toimien Chicagossa sosiaalipsykologian opettajana. Kalliola (2001) kuvaa, kuinka Blumerin tutkimusaiheet ulottuivat hyvin laajalle: ne kattoivat työelämän suhteet, sosiaaliset liikkeet, massayhteiskunnan kysymykset, rotujen väliset suhteet, elokuvien vaikutukset, muodin ym. kollektiivisen käyttämisen. (Kalliola 2001, 325–327.)

Blumer on yksinkertaistanut Meadin näkemyksiä ja myös muotoillut niille sellaista sisältöä, että siitä on syntynyt amerikkalaiseen sosiaalitieteeseen oma sosiologinen ja sosiaalipsykologinen suuntauksensa. Symbolisessa interaktionismissa sosiaalinen järjestys nähdään osallistujien luomana todellisuutena ja seurauksena osallistujien suunnittelemasta toiminnasta. Olemassaolo sosiaalisessa maailmassa omaksutaan toisaalta ”annettuna” tosiasiana osallistujien diskursiivisessa toiminnassa. Sosiaalisen maailman asioita nimetään, luokitellaan ja kuvataan kielellisissä esityksissä. Yksilöiden pyrkiessä ohjaamaan toimintaansa yhteisesti syntyy normeja, jotka ohjaavat osallistujien toimintaa. Sosiaalinen vuorovaikutus on tämän näkemyksen mukaan toistuvaa ja pohjautuu tietyille kulttuurisille malleille, jolloin muodostuvat säännönmukaisuudet sosiaaliseen maailmaan. (Kuusela 2007b, 52.)

6.3.1 Kentällä tutkittavien kanssa

Kalliola (2001) kuvaa, miten Blumer halusi toimia Meadin ajattelun jatkumona, mutta etenkin Blumerin vuorovaikutuksen käsitettä on kritisoitu, koska se ei ota huomioon evoluutiota ja historiallista kehitystä, jotka liittyvät ihmisen toimintaan. Blumer kuitenkin kehitti symbolista interaktionismia Meadin hengessä. Blumeria kiinnosti Kalliolan (2001) mukaan sosiaalinen elämä tai ryhmäelämä empiirisessä maailmassa, jossa merkityksillä on oma keskeinen arvonsa. Blumerin näkemykset esitetään yhteisenä perustana symboliselle interaktionismille. (Kalliola 2001, 328, 332.)

Metodologisesti symbolisen interaktionismin tutkijan on nähtävä toiminnan kohde kuten tutkittavatkin, jotka tulkitsevat omaa toimintaansa, sen näkevät. Tutkijan on otettava erilaisia rooleja, jotta tutkittaville tärkeät kohteet toiminnassa löytyvät. Kyselytutkimukset eivät ole riittäviä, vaan tarkoitukseen sopivat toimijoiden näköiset kuvailevat selonteot. (Kalliola 2001, 332–333.)

Kalliola (2001) kertoo, että Chicagossa vaikuttaneen Chicagon koulukunnan edustajat menivät mukaan ”kentälle” ja tekivät ”osallistuvaa havainnointia”. He olivat kiinnostuneita kuvaamaan yhteiskunnassa elävien erilaisten ryhmien elämisen tapoja, eivät niinkään yhteiskunnassa esiintyviä lainmukaisuuksia. Chicagon koulukunnan tuottamina syntyi monia tärkeitä sosiologisia tutkimuksia, joissa kuvattiin systemaattisesti erilaisia ihmisryhmiä ja ihmisten välistä vuorovaikutusta. Mead oli myös arvostanut koeasetelmia ja hypoteesien testausta, vaikka Chicagon koulukunnalla oli jo hänen aikanaan vahva kokemus laadullisista menetelmistä. Kalliolan (2001) mukaan laadullisen tutkimuksen perusteita tutkineet Anselm Strauss ja Juliet Corbin (1990, 24–25) kertovat, että Chicagon koulukunnan jäsenillä oli yhteiset ja selkeät näkemykset laadullisen tutkimuksen toteuttamisesta: tutkittavien elämään tutustuttiin läheisessä vuorovaikutuksessa näiden kanssa, edistettiin empiiriseen todellisuuden perustuvaa teoriaa, nähtiin kokemukset ja tapahtumat jatkuvassa muutoksen tilassa ja siten tunnustettiin ihmiset aktiivisessa roolissa oman elämäntilanteensa muokkaajina sekä otettiin huomioon merkitykset, olosuhteet ja toiminnan vuorovaikutus tutkimustyössä. (Kalliola 2001, 327.)

Kalliolan (2001) mukaan tutkimus, jossa pyritään näkemään empiirinen maailma ”sisältä päin”, tutkittavien näkökulmasta ja myös tutkimus, jossa lähtökohtana on tutkittavien toimijaluonne, pohjautuu Blumerin ajatuksiin. Empiirinen maailma on olemassa sellaisena kuin ihmiset näkevät sen. Todellisuutta ei kuitenkaan lähdetä etsimään käsitteistä ja mielikuvista, jotka ovat irrallaan empiirisestä maailmasta. Empiirinen maailma haastaa ja vastustaakin ihmisten luomia mielikuvia, mutta empiirinen tiede myös pyrkii löytämään mielikuvia ja käsitteitä, jotka selviävät menestyneesti näistä haasteista ja vastustuksesta. Todellisuus on Blumerille olemassa havaittuna todellisuutena, ei objektiivisena kuten naiivissa realismissa tai pelkästään mielen rakennelmina eli konstruoituna todellisuutena. (Kalliola 2001, 330–331., 342)

6.3.2 Symbolinen interaktio

Blumerin näkemykset perustuvat Kalliolan (2001) mukaan vuorovaikutuksessa syntyviin merkityksiin ja merkitysten tulkinnalliseen luonteeseen ja niitä pidetään nykyään symbolisen interaktionismin yhteisenä perustana. Oletukset ovat, että 1) ihmisten toiminta suhteessa eri asioihin riippuu näiden asioiden merkityksestä heille, 2) merkitykset muodostuvat vuorovaikutuksessa ihmisten välillä ja 3) ihmiset käsittelevät merkityksiä ja ne näin muotoutuvat edelleen tulkintaprosesseissa, joissa käsitellään kohdattuja asioita. Tutkitaan ihmisten ymmärrystä omaan toimintaansa ja vuorovaikutusta toistensa kanssa. Blumer kuvaa Kalliolan (2001) mukaan ihmisen minän ja sosiaalisen vuorovaikutuksen muovautumista ja yhdentymistä ”symboliseksi interaktioksi”. Ihmisen toiminnan mukauttaminen toisten toimintaan korostuu vuorovaikutuksessa. Toisia ovat yksittäisten ihmisten lisäksi eri kansanryhmät ja yhteisöt kansakuntia myöten. Sosiaalinen vuorovaikutusprosessi muuttuu koko ajan sosiaalisen ympäristön muuttuessa, joten tulkintaa ja määrittelyä tehdään jatkuvasti. Ihminen luo omaa toimintaansa, ympäristö ja yhteiskunta eivät yksiselitteisesti determinoi sitä. (Kalliola 2001, 331–332.)

6.3.3 Analyysivaiheen toteuttaminen

Kalliola (2001) kertoo, että sosiaalityeilijä tarvitsee Blumerin mukaan kahta erilaista, mutta silti toisiaan täydentävää metodologiaa, joista ensimmäinen on tutkimusmatka ja toinen tutkimusmatkan tulosten huolellinen analyysi. Tutkimusmatkavaiheessa tutkija on löytöretkellä pystyäkseen täsmentämään tutkimusongelmaa ja oppiakseen tutkimuksen kannalta oleellisen tiedon. Tutkimusnäkökulman selkiytyessä se samalla kapenee. Tutkimusmatkavaihe voidaan toteuttaa monella eettisesti hyväksyttävällä tavalla, kuten havainnoimalla, haastattelemalla, käyttämällä elämänkertoja ja päiväkirjoja, vapaamuotoisia keskusteluja seuraamalla tai järjestämällä ryhmäkeskusteluja ja lisäksi avaininformantteja kuulemalla tai lukemalla rekistereitä ja tilastoja. (Kalliola 2001, 334.)

Tutkija tarvitsee Kalliolan (2001) mukaan jonkun etukäteiskuvan tutkimuksen tekoa aloittaessaan, mutta hänen on koko ajan kysyttävä uusia kysymyksiä ja kirjattava etukäteiskuvan kannalta epäselvät, oudot ja etenkin havainnot, jotka haastavat työskentelyyn liittyvät käsit-

teet. Tuloksena tutkijalla on runsas kuvaileva tietomäärä, jonka jälkeen tutkija siirtyy varsinaisen tutkimuksen tekemiseen. Tutkija etsii aineistosta erottelevat analyttiset elementit ja niiden väliset suhteet. Kysymykset esitetään tässä vaiheessa teoreettisessa muodossa, joten on tärkeää, että käsitteiden merkitykset terävöitetään, jolloin aineistoa ei tarvitse pakottaa keinotekoiseen teoreettiseen viitekehukseen. Analyttisten elementtien luonnetta ei ole etukäteen määritetty, joten tarvitaan sekä joustavuutta että mielikuvitusta, jotta avainkäsitteet pystytään alistamaan niitä koettelemaan keskusteluun. Lopputuloksena syntyy aineiston esittäminen tutkimustuloksina, joissa on käytetty valittua viitekehystä. (Kalliola 2001, 335.)

Herbert Blumer on Hankamäen (2015) mukaan ottanut huomioon sen, että tavoitteellisen käyttäytymisen selittäminen vaatii myös sitä edeltävien tapahtumien huomioimista, mutta näin on ainoastaan silloin, kun tapahtumat voidaan tulkita jatkuvassa toimintojen konstruktiossa. Jotta ihmisen elämä ei olisi pelkkää itseään toistavaa rimpuilua ilman mitään mieltä, niin teolla pitää olla jokin tavoitteellinen, selittämisen kannalta järkevä merkitys. Näin välitetään ihmisen kohtelemista välineellisesti. Blumer katsoi, että ”jos yhteiskunta koostui vuorovaikutuksessa olevien ihmisten toiminnallisesta konstruktiosta, niin ainoa ihmistutkimuksen kannalta mielekäs empiirinen todellisuus koostuu juuri tästä syistä ja päämääriä sisältävästä vuorovaikutuksellisesta todellisuudesta.” (Hankamäki 2015, 111.)

Symbolisen interaktionismin tutkijat ovat tutkineet käyttäen usein kenttätyön menetelmiä: minää, sosialisatiota, vuorovaikutusta, sosiaalisia suhteita ja sosiaalista organisaatiota sekä koko yhteiskunnan tasoa. Sosiaalipsykologiassa yhdistyy sekä psykologiaa, koska blumerilaisessa tutkimuksessa rakentuu kuvaa ihmisestä, että sosiologiaa ihmisiä ympäröivine yhteiskunnallisine tilanteineen tai yhteisöinen ja lisäksi sosiaalipsykologiaa, kun tutkitaan ihmisten valitsemaa toimintaa tilanteessaan. Blumer korostaa empiiristä maailmaa todentajana tutkimustuloksille. Empiirinen maailma on pääkohde tutkimuksessa, siitä lähdetään liikkeelle ja siihen palataan. (Kalliola 2001, 344–345.)

7 TUTKIMUKSEN TEKEMINEN JA ANALYYSI

Tässä luvussa käsittelen etnografian periaatteita, kenttätutkimuksen tekemistä, aineistoa ja sen analysointia. Perustelen myös sitä, miten olen teemoitellut ja luokitellut havainnointien ja haastattelujen avulla keräämäni aineistoa.

7.1 Etnografian määrittelyä

Tutkimukseni on kvalitatiivinen, etnografinen tutkimus. Laadullisessa, kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään jonkin tapahtuman tai ilmiön kuvaamiseen, tietyn toiminnan ymmärtämiseen tai teoreettisesti mielekkään tulkinnan antamiseen jollekin ilmiölle. Siinä ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin. Tutkimuksen kohteiden oletetaan tietävän tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon ja heidän valintansa on harkittua. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 87–88.)

Etnografia sanana tarkoittaa sekä tutkimusperinnettä että etnografian perinteen pohjalta toteutettuja tutkimusten tuloksia, jotka liittyvät johonkin yhteisöön, kulttuuriin tai ilmiöön. Etnografiassa tieto rakentuu osallistumisesta, erilaisten aineistojen hyödyntämisestä ja teorian ja aineistojen välillä käydystä vuoropuhelusta. Se ei painota metodina yksinomaan kenttätöitä, vaan se on metodologinen lähtökohta, jossa uusi tieto syntyy sekä tutkijan ja tutkittavien välisenä, mutta myös tutkijan useista erilaisista aineistoista tekemien tulkintojen ja aiemman teoriakeskustelun välisenä dialogina. Etnografista tutkimusotetta pidetään perusteltuna, etenkin, kun halutaan saada tutkimuskohteesta mahdollisimman monipuolinen ja laaja kuva sekä kun pyritään ymmärtämään tutkimuksen kohteiden tapoja ymmärtää maailmaa ja hahmottaa asioita. (Rastas 2010, 64–65.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa korostuu tutkijan osuus aineistoa kerätessä. Tutkija on itse tärkein tutkimusväline. Henkilökohtaisessa kanssakäymisessä tutkittavien kanssa näkyvät kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä käyttävän tutkijan taidot. (Grönfors 2011, 5). Etnografisen kenttätöön tarkoituksena on keskustella ja rakentaa dialogia niiden ihmisten kanssa,

jotka liittyvät tutkimuksen kohteena olevaan yhteisöön. Kattavan kuvauksen saaminen tutkimuksen kohteesta edellyttää erilaisten näkökulmien selvittämistä eli erilaisten haastateltavien löytämistä kohdejoukosta, vaikka tuo joukko olisi rajattu. (Rastas 2010, 67.)

7.2 Havainnointien tekemistä

Grönfors (2011) kirjoittaa kenttätutkimuksen tekemisen haasteista ja siitä, että tutkija ei saa olla liian kiinnostunut eikä toisaalta välinpitämätönkään. Havaintojen tekeminen on jatkuva prosessi, mutta tutkija ei voi olla paikalla joka hetkellä eikä joka tilanteessa. Tärkeimpänä Grönfors pitää mahdollisimman luonnollista käyttäytymistä ja työskentelytekniikkaa, jossa tutkittavat käyttäytyvät normaalisti ja tavallaan unohtavat tutkijan ajattelemisen tämän roolin kautta. Grönfors (2011, 77.) Aloitin kenttätutkimukset kahdella osallistumattomalla havainnoinnilla, jolloin loin alkulähtökohdat osallistuville havainnoinneille. Tässä vaiheessa en osallistunut tapahtumiin, olin kuten kuka tahansa Tuokiotuvan kävijä. Alkuvaiheen havainnoinneissa tarkoitukseni oli tutustua toimintaan päällisin puolin eikä kirjoittaa pikkutarkasti kaikkea muistiin. Osallistumattomien havaintojen aikana tutustuin myös tupaemäntiin ja näin Tuokiotuvan päivärutiineja.

Tein osallistuvia havainnoiteja kolme kertaa ja sen jälkeen olin mukana pienryhmien toiminnassa kaksi kertaa. Osallistuvissa havainnoinneissa olin tupaemännän parina ja osallistuin myös joihinkin pienryhmiin pyrkien rooliin ”yhtenä Tuokiotuvan jäsenenä”. Grönforsin (2011) mukaan osallistuva havainnointi edellyttää merkittäviä sosiaalisia suhteita tutkittavan ja tutkittavien välille. Kuitenkaan tutkijan ei pidä luulla, että hän olisi osa tutkittavaa kulttuuria silloinkaan, kun suhde tutkittaviin on hyvä. Tutkija on ainoastaan käymässä tutkittavien kulttuurin piirissä, hänen osallistumisensa on tavallaan roolileikkiä. Tutkittavat haluaivat oppia tuntemaan tutkijan ihmisenä eivätkä yksinomaan henkilönä, joka näyttelee tietyn roolin tutkittavien yhteisössä. (Grönfors 2011, 55–56.)

Havainnoinneissa voidaan käyttää erilaisia tarkastelutapoja. Materiaalisen ympäristön havainnoinnissa havainnoidaan ja kirjataan ylös tilaa, rakennusta, sen sijaintia tai tilassa oleviin esineisiin liittyviä asioita. Taloudellisen ympäristön havainnointi keskittyy taloudelli-

siin lainalaisuuksiin rahaan. Sosiaalisen ympäristön kohdalla tutkitaan niitä normeja ja sääntöjä, mitä ihmiset noudattavat ja rooleja, mitä he käyttävät. Kulttuurisessa ympäristössä pohditaan paikan ja siihen liittyvän kulttuurin merkitystä ja merkityksen muuttumista vuosikymmenten aikana. Havainnoitaessa semanttista ympäristöä huomio kohdistetaan puheeseen ja teksteihin. Oma havainnoinnin kohteensa on *ihmisympäristö*. Havainnoidessaan tutkijan on mietittävä myös sitä, millaista muuta materiaalia hän voi kerätä tutkimuskohteesta. (Vilkkä 2006, 18–19.)

Olen aiemmin tehnyt havaintoja videokameran avulla tutkiessani ihminen-tietokone vuoro-vaikutusta, mutta lähtiessäni havainnoimaan Tuokiotuvan väkeä tunnen itseni täysin aloittelijaksi. Grönfors (2011, 81) korostaa muistiinpanojen turvallisuutta ja jäljennösten ottamista. Tein tutkimuksessani niin, että kirjoitin välittömät muistiinpanot vihkoon ja sen jälkeen mahdollisimman pian tietokoneelle, josta tallensin ne muistitikulle. Kirjasin kenttämuistiinpanoihin havainnointipäivämäärän, jonka perusteella ne olivat järjestettävissä analysointivaiheessa. Grönforsin (2011, 77) mielestä kenttätyössä on syytä tehdä muistiinpanot mahdollisimman pian tapahtuman jälkeen. Ne tehdään irtolehdisteille ja numeroidaan järjestelmällisesti. Kuvasin myös kameralla yksittäisiä tilanteita. Kun kenttätutkija kuvaa kameralla, niin Grönfors (2011, 83) kertoo, että kuvat auttavat häntä muistamaan tilanteen, paikalla olleet henkilöt jne. paremmin kuin jos tutkija turvautuisi pelkästään muistiinpanoihinsa. Kameran liiallinen käyttö voi kuitenkin häiritä tutkimuksen sujumista.

7.3 Teemahaastattelut

Olin aloittanut osallistumattomat havainnoinnit kesäkuussa, osallistuvat havainnoinnit heinäkuussa ja niiden jälkeen tein ensimmäisen teemahaastattelun elokuussa, jonka jälkeen muotoilin vielä kysymyksiä. Tein teemahaastattelut syyskuussa (liite 2) kuudelle henkilölle, jotka valitsin harkinnanvaraisella näytteellä Tuokiotuvan väestä. Haastatelluissa oli tasapuolisesti naisia ja miehiä. Olin muotoillut teemahaastattelun teemat Siisiäisen (2014) kuvaamien aidon osallistumisen osa-alueiden mukaan. Haastateltavat olivat melko runsassanaisia ja puhuivat luontevasti, joten sain litteroitua haastattelumateriaalia noin 30 sivua, rivivälillä yksi. Haastatteluympäristönä oli Tuokiotuvan kamari, jonne pystyi sulkeutumaan yksityiseen tilaan muiden kävijöiden ulottumattomiin. Nauhoittamisessa käytin Audacity-ohjelmaa, jonka avulla tallennus tapahtui haastattelun aikana suoraan tietokoneelle, josta kirjoitin

ne jälkeenpäin tekstitiedostoksi sana-sanaisesti SoundScriber-ohjelman avulla. Audacity'n käytössä ei tarvittu mitään näkyviä nauhoitusvälineitä, mikä sai mielestäni haastatellut puhumaan vapautuneemmin kuin mikrofonin kanssa. Haastattelut kestivät noin 45 minuuttia/kappale ja niihin liittyi myös aiheen ulkopuolista keskustelua, koska olin tutustunut osaan haastateltavista jo Tuokiotuvalle tekemiäni havaintojen aikana.

Haastattelin myös Tuokiotuvan yhdistyksen 'Yhteisestä ovesta ry:n' puheenjohtajaa Tuokiotuvan perustamisvaiheesta, viranomaisyhteyksistä ja jonkin verran myös tulevaisuuden näkymistä. Tutkimustuloksia ja johtopäätöksiä kirjoittaessani nimittäin huomasin, että havainnointien ja kävijöiden haastattelujen jälkeen minulle jäi mieleen tutkimuskohteeseen liittyviä kysymyksiä, joihin halusin puheenjohtajaa haastatteleamalla saada vastauksia. Haastattelu toteutui puhelinhaastatteluna ja kirjasin keskustelun sisällön mahdollisimman tarkasti ylös.

Etnografiassa haastatteluilla on keskeinen merkitys. Eri tavoin ja eri tiedon tarpeisiin tuotettuja haastatteluja varten tarvitaan etnografiassa erilaisten metodien hyödyntämistä ja yhdistämistä aineistojen analyysivaiheessa. Haastatteluaineistoja voidaan yhdistää myös esimerkiksi kenttähavaintoihin tai esimerkiksi mediateksteihin tai viranomaisdokumentteihin. Aineistojen nimeämistä ja rajaamista haastatteluiksi tai niiden ulkopuolelle voidaan tehdä eri perustein: haastateltavien valinnan perusteella (keiden näkökulmia halutaan korostaa), tekotavan mukaan (nauhoitetut haastattelut sisällytetään haastatteluaineistoon ja muut kenttämuistiinpanoihin tai päiväkirjamerkintöihin) tai sisällön perusteella (tiettyjä teemoja sisältävät keskustelut kuuluvat haastatteluaineistoon). Aina etnografisessa tutkimuksessa ei ole tarkoituksenmukaista tai edes mahdollista suunnitella haastatteluja, teemoja ja toteutusta etukäteen, kuten voidaan tehdä muissa tutkimustavoissa. Tutkijan on tärkeää kirjata tavat, joiden avulla erilaiset aineistot on hankittu, koska analyysivaiheessa voi olla välttämätöntä tietää eri aineistojen taustat. (Rastas 2010, 67–68.)

Etnografisen tutkimuksen kohdalla haastattelujen materiaali on sidoksissa tiettyyn kulloiseenkin kenttään ja sitä tulee myös analysoida suhteessa koko kenttään eli aineistokokonaisuuteen, josta muodostuu kukin kenttä. Raja epämuodollisen keskustelun ja suunnitellusti toteutetun tutkimushaastattelun välillä on etnografiassa liukuva. Haastattelumateriaalin muoto vaikuttaa analyysitapaan ja myös -mahdollisuuksiin. Nauhoitetut haastattelut, jotka

on litteroitu, mahdollistavat kielenkäytön hienovireistä analysointia, jota ei ole mahdollista saavuttaa nopeilla ylimalkaisilla kenttämuistiinpanoilla. Kenttäpäiväkirjaan kirjatut haastattelut ovat kuitenkin käyttökelpoisia analyysia rakennettaessa, vaikka ne ovatkin tarkkuudeltaan vaihtelevia. (Huttunen 2010, 41.)

Teemahaastattelussa edetään tiettyjen teemojen, jotka on valittu etukäteen sekä teemoja tarkentavien kysymysten varassa (liite 2). Teemahaastattelussa haastateltava saa puhua vapaasti asiasta ja tutkija pyrkii pitämään huolen siitä, että teema-alueet tulevat käsitellyiksi. Haastattelut syventävät, tarkentavat ja kohdentavat osallistumalla saatua materiaalia. Tutkijana tehtäväni on luoda haastattelulle myönteinen ilmapiiri. Pituuden haastattelussa tulisi olla sellainen, että käsiteltävät asiat tulevat selostettua tarpeeksi tyhjentävästi, mutta haastattelu ei kuitenkaan saisi väsyttää tai pitkästytää haastateltavaa. Haastattelupaikan tulee olla sellainen, että sekä haastattelija että haastateltava voivat rentoutua riittävästi. Haastatteluajankohta pitää suunnitella siten, että haastateltava voi keskittyä pelkästään haastatteluun eivätkä häiriötekijät vaikuta haastattelun lopputulokseen. (Grönfors 2011, 60–63.)

Aineisto ei etnografisessa tutkimuksessa voi koostua yksinomaan haastatteluista, vaan haastattelut ovat osana suurempaa empiiristä kokonaisuutta. Etnografisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan aineistoa tiheästi ja tähän pyritään yhdistämällä erilaisia aineistoja. Havainnointiaineistoa rikastetaan ja syvennetään haastatteluilla ja muilla asiaankuuluvilla aineistolajeilla. Aineistojen luentaa tehdään sekä rinnakkain että ristiin: eri aineistot sekä täydentävät että kyseenalaistavat, mutta myös selittävät toisiaan. Usein etnografisissa tutkimuksissa analysoidut haastattelut muodostavat tutkimuksen juonen, jota täydennetään muulla aineistolla. Haastatteluaineisto voi olla myös tasavertaisessa suhteessa muuhun aineistoon. Haastattelijan etnografinen analysointi merkitsee niiden huolellista kontekstoimista eli sitomista muuhun aineistoon. (Huttunen 2010, 42–43.)

Etnografisessa tutkimuksessa tutkittavan ilmiön tai ryhmän kuvaaminen on usein tärkeää, ja haastatteluja voi käyttää osana tämän kuvauksen rakentamista. Kuitenkaan etnografia ei voi olla pelkkää kuvausta vaan myös analyysia ja tulkintaa. Havainnot tulee sitoa teoreettisiin keskusteluihin käyttäen käsitteellisiä välineitä. Tutkimuksessa pelkistetään, tiivistetään ja analysoidaan, nostetaan esiin säännönmukaisuuksia ja hahmoja maailman kaoottisuudesta,

mutta toisaalta maailman monimuotoisuus ja rikkaus pidetään mukana ja lisäksi kuhunkin kontekstiin liittyvä erityisyys ja omalaatuisuus. Aineiston kerääminen ja analyysi limittyvät toisiinsa. (Huttunen 2010, 48.)

7.4 Aineisto

Etnografisessa tutkimuksessa yhdistellään usein eri menetelmiä ja eri tilanteissa kerättyjä aineistoja. Tutkija kirjaa tekemiään havaintoja kenttämuistiinpainoiksi, haastattelee toimintaan osallistuvia henkilöitä ja kerää kirjallisia dokumentteja. (Hirsjärvi ym. 2007, 187.) Tutkimukseni aineistona on Tuokiotuvalla käyville ikääntyneille tehtyjen havainnointien ja haastattelujen materiaali. Haastatteluihin osallistui yhteensä seitsemän henkilöä, joista ensimmäisen haastattelun jälkeen muotoilin vielä hieman teema-alueita ja tarkentavia kysymyksiä. Osallistujat olivat sekä naisia että miehiä (4+3) ja iältään 50–84-vuotiaita. Sekä nais- että mieshaastatellut jakautuivat melko tasaisesti eri ikäluokkiin. Haastateltavat jakautuivat tasaisesti myös siten, että joukossa oli kaksi tupaemäntää, kaksi hallituksen varajäsentä, kaksi miesten turinaillan vetäjää ja yksi kahvilla kävijä. Viimeiseksi toteuttamani Tuokiotuvan yhdistyksen puheenjohtajan haastattelun materiaalin olen liittänyt tutkimustuloksiin oman tekstini joukkoon, koska hänen kertomansa täydentää sopivasti Tuokiotuvan tähänastista tarinaa ja on siten erillään muista kävijöiden puhesitaateista.

7.5 Sisällönanalyysi aineiston käsittelyssä

Teemahaastattelun avulla kerätty aineisto on suhteellisen helppo pilkkoa osiin, koska haastattelun teemat muodostavat jäsenyyksen aineistoon (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Havainnoimalla ja haastatteleamalla kerätty aineisto täydentävät toisiaan. Hirsjärven ym. (2007, 87) mukaan yksi ratkaisu aineiston riittävyyteen laadullisessa tutkimuksessa on puhua aineiston saturaatiosta. Silloin aineisto alkaa toistaa itseään eivätkä tiedonantajat tuota tutkimusongelman kannalta enää uutta tietoa.

Sisällönanalyysillä tarkoitetaan pyrkimystä kuvata sanallisesti dokumenttien sisältöä. Sen avulla aineisto pyritään järjestämään selkeään ja tiiviiseen muotoon ilman, että kadotetaan aineiston sisältämää informaatiota. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 106–107.) Teoriaohjaava eli

abduktiivinen sisällönanalyysi etenee aineiston ehdoilla, kuten aineistolähtöinen analyysikin, mutta abstrahointivaiheessa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin eritavalla. Aineistolähtöisessä analyysissä teoreettiset käsitteet nousevat aineistosta, mutta teoriaohjaavassa ne tuodaan valmiina, tietyn teorian mukaisina. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 117.) Abduktiivisessa päättelyssä havaintojen tekoon liittyy jokin johtoajatus, johtolanka, joka voi olla epämääräinen intuitiivinen käsitys tai jopa pitkälle muotoiltu hypoteesi. Tutkimuksessa edetään johtolangan antamien viitteiden mukaan. Johtolanka voidaan vaihtaa tutkimuksen kuluessa toiseksi tai hylätä kokonaan. Johtolankoja voi olla myös samanaikaisesti useita. Abduktion avulla on mahdollista hyödyntää myös yllättävät käännteet, jotka voivat toimia uusien teorioiden pohjana. (Grönfors 2011, 20.)

Laadullisen aineiston analyysissä edetään valitsemalla ensin aineistosta kiinnostavat kohdat, tarkkaan rajattu, kapea ilmiö, josta kerrotaan niin tarkasti kuin mahdollista. Seuraavaksi aineisto litteroidaan, jonka jälkeen se luokitellaan, teemoitellaan, tyypitellään ym. Valitsin tutkimuksessani teemoittelun, koska siinä painottuu se, mitä kustakin teemasta on sanottu. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 94–95.)

Olin muodostanut tutkimusongelmaa I varten teemat hyödyntäen Siisiäisen (2014) kuvaamia aidon osallistumisen osa-alueita. Käytin teemoja sekä teemahaastatteluissa että osallistuvissa havainnoinneissa. Teemahaastatteluissa kukin teema sisälsi tarkentavia kysymyksiä, joita esitin tarpeen mukaan.

Teema-alueet olivat seuraavat:

1. mukaan oman kiinnostuksen mukaan
2. sosiaalinen pääoma
3. taloudellinen pääoma
4. kulttuurinen pääoma
5. deliberatiivinen keskustelu ja päätöksenteko
6. kehittäminen ei kuulunut osa-alueisiin, mutta halusin kysyä kehittämisehdotuksia

Perehtyessäni symboliseen interaktionismiin teoreettisena viitekehyksenä jatkoin teema-alueiden luokittelua seuraavasti:

1. mukaan tulossa ei yhdenmukaisuusvaatimuksia
2. aktiivisuus, vuorovaikutus
3. roolit, säännöt
4. jatkuva muutos

Yhdistelemällä edellä mainitut luokittelut toisiinsa muodostin taulukon, jossa voin hyödyntää Siisiäisen aidon osallistumisen osa-alueita symbolisesta interaktionismista esille nousseisiin teemoihin.

TAULUKKO 2. Tutkimuksen teema-alueet (Aito osallistuminen ja SI)

Aito osallistuminen (Siisiäinen)	Symbolinen interaktionismi
pääsee mukaan (oma kiinnostus)	mukaan tulossa ei vaatimusta yhdenmukaisuudesta
sosiaalinen, taloudellinen, kulttuurinen pää-oma	aktiivisuus, vuorovaikutus (merkitykset ja tulkinnat)
deliberaatio	roolit, säännöt
	jatkuva muutos

Oletuksina tutkimukselle on, että Tuokiotupa matalan kynnyksen kohtaamispaikkana antaa jokaiselle halukkaalle mahdollisuuden tulla mukaan toimintaan kiinnostuksensa mukaan. Symbolisessa interaktionismissa ei mukaantulolle ole vaatimuksia yhdenmukaisuudesta tai määrätystä ajattelusta. Siisiäisen kuvaamaa sosiaalista, taloudellista ja kulttuurista pääomaa hyödyntäen symbolisessa interaktionismissa kävijät toimivat aktiivisesti vuorovaikutuksessa antaen merkityksiä ja tulkintoja asioille, jotka muodostuvat symbolisiksi interaktioiksi. Ai-

dossa osallistumisessa konsensukseen perustuva deliberaatio sisältää tasa-arvoista keskustelua ja päätöksentekoa ja symbolisessa interaktionismissa kuvataan rooleja ja normeja ihmisten toiminnassa. Jatkuva muutos kuvaa ihmisen toimintaa symbolisessa interaktionismissa ja halusin selvittää myös Tuokiotuvan kehittämistoiveita. (taulukko 2)

Tutkimusongelman 2 kohdalla oletin, että tutkimusongelmaa 1 varten tekemäni luokittelu, joka tutkii osallisuuden onnistumista, kuvaa toteutuessaan osittain myös hyvinvointipalvelujen toteutumista Tuokiotuvalla. Suurin osa Tuokiotuvan hyvinvointipalveluista ei ehkä voi näkyä perinteisesti tunnistettavina sosiaalipalveluina, koska kyseessä on matalan kynnyksen kohtaamispaikka, jossa toiminta on osallistujille vapaamuotoista perustuen pääsääntöisesti yhdessäoloon.

Tuokiotuvan yhdistyksen 'Yhteisestä ovesta ry:n' hallituksen puheenjohtajaa haastattelella halusin selvittää hänen ajatuksiaan Tuokiotuvan perustamisvaiheesta, viranomaisyhteyksistä ja Tuokiotuvan tulevaisuuden näkymistä. Hallituksen puheenjohtajan olen nimennyt "P1":ksi. Hallituksen varapuheenjohtajasta käytän puhesitaateissa merkintää "P2". Muut tutkimustuloksiin kirjaamaani puhesitaatit ovat täysin anonyymeja, jotta niistä ei voisi tunnistaa kenenkään henkilökohtaisia mielipiteitä.

8 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa kerron tämän tutkimuksen tutkimustuloksista, niiden johtopäätöksistä sekä arvioin sitä, miten olen onnistunut tutkimuksen tekemisessä. Aloitan tutkimustulosten kerromisen kuvaamalla Tuokiotuvan olosuhteita ja etenen sitten edellä (luvussa 6) kuvaamieni symbolisen interaktionismin osa-alueiden mukaisessa järjestyksessä.

8.1 Kansalaislähtöisen osallisuuden toteutuminen Tuokiotuvalla (tutkimusongelma 1)

8.1.1 Tuokiotuvan alkuvaiheet ja olosuhteet

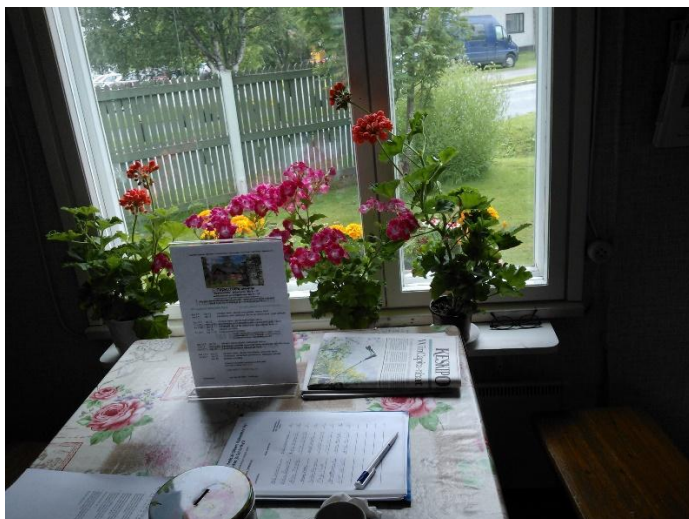
Tuokiotuvan toiminnan perustana on talo, jossa voidaan olla yhdessä. Tuokiotuvan yhdistyksen, Yhteisestä Ovesta ry:n puheenjohtajan mukaan idean mummonkammerimaisesta, sitoutumattomasta matalan kynnyksen kohtaamispaikasta ikääntyneille esitti eläkkeelle jäänyt terveydenhuollon opettaja eläkeläisyhdistyksessään. Ideaa pidettiin hyvänä, mutta asiaan ei tartuttu ennen kuin paikallislehden toimittaja sattui kuulemaan asiasta kirjoittaen siitä kolumnin. Heti lehden ilmestymispäivänä idean esittäneeseen eläkeläisnaiseen otti yhteyttä toinen asiasta kiinnostunut henkilö, joka päivätyönsä ohessa oli valmis sitoutumaan vapaaehtoisuus pohjalta tärkeänä pitämäänsä asiaan, rakentamaan siitä hankkeen ja tuomaan siihen projektipäällikön työssä hankkimaansa projektijohtamisosaamista. Kevään aikana naiset tekivät taustatyötä selvittäen muun muassa mummonkammerien toimintaa muualla Suomessa ja tutkien paikallistasolla toteutusmahdollisuuksia. Naiset veivät hanketta eteenpäin tavoitteellisesti ja määrätietoisesti: toimintasuunnitelma esitettiin maaliskuussa 2014, Yhteisestä Ovesta ry perustettiin huhtikuussa 2014 ja kaupungin osoitettua entisen pikkupappilan yhdistyksen käyttöön toiminta aloitettiin kesäkuussa 2014. Kaupunki kustansi remontin lähinnä keittiöön ennen toiminnan aloittamista. Talolla oli haastattelun mukaan niin tärkeä merkitys, että ilman sitä Tuokiotuvan toimintaa ei ehkä olisi voitu käynnistää. (P1)

Perustamisvaiheessa rahaa ei ollut yhtään, mutta ajatuksena oli, että pidettäisiin kahvilaa kesän ajan. Yhteistyötahoja etsittiin paikallisesti, kansalaisopisto tuli mukaan ja sen toimesta

järjestettiin Ylivieskan akustiikassa info-tilaisuus kahvitarjoiluineen keväällä 2014. Perustajanaiset esittivät tilaisuudessa tulevan yhdistyksen toimintasuunnitelman, jota kuuntelemassa olivat esimerkiksi kaupungin, peruspalvelukuntayhtymä Kallion ja Lions-klubien edustajat. Yhteensä tilaisuuteen osallistui noin 120 henkilöä. Viikon kuluttua info-tilaisuudesta oli yhdistyksen perustamiskokous. Tuokiotuvalle saatiin huonekaluja ja tekstiilejä lahjoituksena, samoin rahaa ja esimerkiksi kylmäkalusteita. Aluksi tupaemäntinä saattoivat toimia perustajien perheenjäsenet, mutta vähitellen tupaemäntiä on saatu riittävästi Tuokiotuvan kävijöistä. Perusajatuksena on ollut alusta asti toimia avoimesti ja tiedottaa toiminnasta esimerkiksi jäsenkirjeillä. Tuokiotupa on saanut palstatilaa myös paikallislehdissä, joka osaltaan on lisännyt toiminnan näkyvyyttä. Toimintaa on ollut perustamisesta lähtien joka päivä ja ensimmäisen kesän aikana oli elokuun loppuun mennessä käynyt yli 1000 aktiivijää. (P1)

Tutkijana tekemieni havaintojen perusteella näin, että Tuokiotupa täyttää kaikki edellytykset idylliselle mummonkamarille. Se on vanha pappila 1800-luvulta, joka sijaitsee kerrostalojen keskellä. Läheisiin kerrostaloihin on muuttanut sivukyliltä ja lähikunnista ikäihmisiä, joista useimmat ovat aiemmin asuneet omakotitaloissa. Näillä ihmisillä ei yleensä ole tuttavaverkostoa nykyisellä asuinpaikkakunnalla, joten Tuokiotuvan väestä on tullut osa heidän yhteisöään. Pihapiiriin kuuluu päärakennuksen lisäksi tallirakennus, jota käytetään isompien tapahtumien pitopaikkana. Puutarhaseura on istuttanut pihaan kukkapenkkejä ja joitakin pensaita. Tontin rajaavaan aitaan on kiinnitetty tilataideteos puuaitaan, johon Tuokiotuvalla kävijät ovat tuoneet vanhoja kenkiä ja kenkiin kesäkukkia. Keittiön ikkunalla kukkivat pelargoniat ja kamarin puolella on paavalinkukkia ikkunalaudalla. (kuva 1). Rakennukseen pääsee myös pyörätuolilla. Mennessäni tekemään ensimmäisiä havainnoiteja kerroin lyhyesti, kuka olen ja missä roolissa vierailen Tuokiotuvalla. Kävijät keskustelivat käyntieni aikana niitä näitä ja joihinkin keskusteluihin kommentoin, etten olisi vaikuttanut liian ulkopuoliselta. Muistiinpanot tein välittömästi havainnointien jälkeen.

Tuokiotuvalla on tehty yhdistyksen hallituksen puheenjohtajan mukaan 'ystävyyss-, yhteistyö- ja avunantosopimuksia' eri tahojen kanssa. Ensimmäisenä kesänä kutsuttiin monia sidosryhmiä käymään Tuokiotuvalla ja heiltä kysyttiin, mitä he toivoisivat Tuokiotuvan väen tekävän heille vastavuoroisesti. Yleisestikin perusajatuksena on ollut kiitollisuus kaikesta saadusta avusta ja vastavuoroisuus. (P1)

Kuva 1. Tuokiotuvan kahvijuontipöytä.

Tuokiotuvan tontin maapohjaan on suunnitteilla kerrostalo, jonka toteutusaikataulusta ei ole tietoa. Tuokiotuvan ylläpitäminen on kohtuullisen edullista, koska siitä ei tarvitse maksaa vuokraa. Lämmitys on kuitenkin sähköllä ja siitä joudutaan maksamaan. Vesilaskukaan ei ole ollut iso, koska Tuokiotuvan tiloissa on ainoastaan keittiö ja WC-tilat.

Tuokiotuvan tiloihin kohdistui myös kritiikkiä, koska se on niin vanha ja edellisistä remonteista on keittiöremonttia lukuun ottamatta aikaa monta vuosikymmentä. Tekemieni havaintojen perusteella paikan pienuus ja tietty vanhanaikaisuus tekevät siitä niin mummonkamarimaisen, että sinne on helppo tulla omana itsenään ja paikan sijainti keskellä kerrostaloja helpottaa monen lähellä asuvan vanhemman ihmisen tuloa sinne.

”Tää on hyvin semmonen suoraan sanottuna epäkäytännöllinen paikkana. Tää on hyvä, ko tää on, niinkö sanotaan, keskellä kylää ja jos käytetään hienoa sanaa, niin nostalginen ja monetkin tietää tämän ja tunsivat tämän viimeisen asukkaan. Senki takia tämä on tietysti ja määki muistan ihan pikkupoikana, kun tästä käytettiin nimeä pikkupappila ja täälä on kait aikoinaan asunu seurakunnan kappalaisia.”

”Joo keittiö on kyllä aika pieni, en mää tiijä minusta on tämmönen kodikasta ja kiva, ko tämä on tämmönen pieni ja ihmiset tulee ja mennee ja juovat kahvinsa ja porisevat siinä. Tuntus, että tuonne, jos rakennettas se kyläki ja sinne tulis sitte ja niitä vanhuk-sia pitäs hoittaa parempikuntosten huonompikuntosia.”

Tuokiotuvan pienet tilat ajateltiin toisaalta myös rajoittaviksi yhteisen seurustelun kannalta, koska kahvin juontipaikkana toimivaan tupaan mahtuu kerralla alle kymmenen ihmistä. Vie-reisessä olohuoneessa voi istua enemmän väkeä, mutta se on yhteisen keskustelun kannalta erillinen tila. Keittiö on pieni tila, mutta kuitenkin riittävä kahvinkeittoon ja tiskaamiseen. Miesten turinaillassa tuli esille, että kun tutkijan ominaisuudessa havainnoijana ja kuunteli-jana sekä istuinten vähäisyyden vuoksi istuin olohuoneen puolella, niin joku tuvan puolella istujista kritisoi eri tilaan siirtymistäni. Toisesta huoneesta pystyi seuraamaan hyvin käytyä keskustelua ja se oli opettavaista havainnoinnin kannalta, koska minun ei tarvinnut kom-mentoida eikä osallistua keskusteluun. Kaikki huomioni keskittyi muiden käymään keskus-teluun.

8.1.2 Tuokiotuvan kävijäksi tuleminen

Tuokiotupa kuvaa itseään matalan kynnyksen kohtaamispaikkana, jonne kaikki ovat terve-tulleita. Symbolisen interaktionismin mukaan ihmisen toimintaan liittyy se, että ihminen aloittaa teon, mutta ei kuitenkaan saata sitä päätökseen. Tahdonalainen kontrolli voi estää toteuttamisen (Hankamäki 2015). Pirskanen (2007) kertoo, että symboliseen interaktionis-miin ei liity vaatimusta yhdenmukaisuudesta tai tietystä ajattelusta. Yksi kävijöistä oli kul-kenut monta kertaa Tuokiotuvan ohi, viimein rohkaistunut tulemaan sinne ja tupaemännän kanssa keskustellessaan muodostanut käsityksensä Tuokiotuvasta sitoutumattomana paik-kana. Kävijästä oli sen jälkeen tullut yksi Tuokiotuvan vakiokävijöistä ja hän on osallistunut toimintaan monin tavoin aktiivisesti.

”Mulla oli edellisen vuojen jouluiltana kuollu vaimo ja minä sitten, se oli sitä aikaa, että mä paljon liikun yksin, tuola pyöräilin ja kahtelin kaikkia ja tulin tätäkin tietä monta kertaa ohi, ko täsä oli jo toimintaa ja sitte kerran vissiin rohkasin niin paljon itteä, että tulin sisälle. P2 oli emäntävuorossa ja istuin toiselle puolen pöytää ja P2 toiselle puolelle ja tentittiin toisiaan aikansa. Minä kyselin, että onko tämä jonkun puolueen tai kuuluuko mihin uskonlahkoon. Sitte aikamme siinä tentittii, niin minä tulin siihen tulokseen, että miksei täällä voisi käydä uudelleenkin.”

Tekemissäni teemahaastatteluissa keskusteltiin myös toisesta henkilöstä, jonka haastateltava oli haastattelupäivänä hakenut kotoaan Tuokiotuvalle päiväkahville. Tämä henkilö ei uskal-tanut lähteä yksin kotoaan minnekään.

Jollekin voi Tuokiotuvalle tuleminen tapahtua pitkän suunnittelun tuloksena, mutta joillekin kävijöille osallistuminen on ollut täysin satunnaista eikä siihen ole liittynyt mitään odotuksia tai vaatimuksia. Toiminta on kuitenkin kiinnostanut ja se on saanut kävijän tulemaan myös jatkossa lähes päivittäin.

”Ihan sattumalta tulin tänne, ei siinä muuta, kun kahville tulin tänne ja juttelemaan ja sitte oon käyny sen jälkehen, ei nyt ihan joka päivä, mutta aika usein ja sitte jossain vaiheesa liityin jäseneksiki tähän yhistrykseen.”

Jollakin kävijällä on liittynyt Tuokiotuvan toimintaa kohtaan epäluuloa johtuen osittain sen perustajien monista suunnitelmista, mutta kävijä oli kuitenkin kiinnostunut toiminnasta ja halusi käydä siellä epäilyistään huolimatta.

”Oikiastaan se lähti siitä, että kun tämä perustamiskokous oli, niin tuttu, jonka kans oli aiottu tulla, ei ollu kotona ja minä erehdyin lähtemään ja siitä se lähti. Kyllä mää alakuun epäilin sitä aika paljon.”

Haastateltu on todennut olevansa tyytyväinen, kun on saanut aikaiseksi tulla Tuokiotuvalle, koska siellä aika kuluu mukavasti toisten saman ikäisten kanssa. Yhteneväiset muistot ja pitkä eletty elämä tarjoavat miellyttävän mahdollisuuden osallistua yhdessäoloon.

”Siinä ei jää sitä ommaa aikaa niin paljo, kun aina tulee tänne tultua, että saattaa pariki tuntia mennä täälä, kun on hyvät puhekaverit. Muistellaan menneitä ennenvanhasia, verrataan sitä tähän nykyaikaan ja että miksi maailma on muuttunu ja se on semmosta.”

8.1.3 Aktiivisuus ja vuorovaikutus toiminnassa

Ihmiset antavat yhdessä toimiessaan merkityksiä asioille ja tulkitsevat tapahtumia (Kalliola 2001). Tuokiotuvalla on monenlaista aktiivista toimintaa ja tapahtumia, joilla on osallistujille tärkeää merkitystä.

Kuva 2. Tuokiotuvan kahvitarjoilua.

Tuokiotuvan toiminnan perustapahtuma on kahvittelun järjestäminen (kuva 2). Kahvittelulla on myös tärkeä, symbolinen merkitys toiminnassa, koska se mahdollistaa luonnollisen yhdessä olemisen ja osallistumisen. Kahvinkeittäjät ovat omasta porukasta ja kahvia juodessa on mahdollista jutella toisten kävijöiden kesken ja tupaemäntien kanssa. Kahvilla voi käydä pitkin päivää ja minä päivänä tahansa, koska Tuokiotupa on avoinna vuoden jokaisena päivänä. Kahvilla käyminen ei edellytä Tuokiotuvan jäsenyyttä.

”Minoon kyllä niin menevä ihminen ollu. Mulle ei kyllä oo tullu yksinäisyyttä, mutta kyllähän se on, kun on kotona ja kun aamulla nousee niin joskus miettii, että onko minä masentunut vai mikä, mutta kun ottaa Saabin alle ja lähtee tänne kahville, niin tulee aivan toisena ihmisenä pois. Sitä ei tarvi kuhtua, että sitä vaan tullaan avoimesta ovesta.”

Tuokiotuvalla on paljon muutakin toimintaa, johon kukin voi osallistua kiinnostuksensa ja/tai taitojensa mukaan. Monipuolinen toiminta on yhteisöllistä osallisuutta lisäävä tekijä, kävijät tuntevat kuuluvansa samaan ryhmään toistensa kanssa. Tupaemännät ovat useimmiten naisia, poikkeuksena on lähinnä äitienpäivän kahvitarjoilun järjestäminen, jossa vastuun ottavat miehet. Miehillä on kahden viikon välein oma ”Miesten turinailta”, joka pidetään iltaisin, kun Tuokiotupa ei ole enää kaikille avoinna. Kortti- ja lautapelit, musiikki- kirjoit-

taja- kuntosali- ja käsityöpiirit mahdollistavat erilaisia osallistumisen muotoja. Käsityöpiirissä on kudottu muun muassa sukkaa joulumyyjäisiin. Myös miehet osallistuivat joulumyyjäisiin tekemällä syksyn aikana puisia leluja. Kulloinenkin tapahtuma muotoutuu aina ryhmän mukaan niin, että esimerkiksi keskusteluaiheet vaihtelevat eri tilanteissa.

”Musiikki ja sitten on tuossa kirjoittajapiiri ja sitten täällä oli yhteen aikaan pelasivat Skippoa, se on sitä jotain numerojuttu, en mä oikeen tiijä edes mitä se on ja onhan täällä kaiken näköstä en mä niin kaikkeen oo perehtynytään, mitä ne on, mutta kyllä niitä on.”

”Kun on tapahtumia, niin käyn niissä ja keskiviikkona, kun on laulu, mä kujon ja kuuntelen. Kyllä mä, jos tuttuja lauluja on, niin hyräilen.”

”Joo laulujutut ja sitte on esitelmia. Täällä on käsityöesittelyjä ja muotiesittelyjä jostain on tullu joku esittelijä.”

Ohjelma suunnitellaan kuukaudeksi kerrallaan Tuokiotuvan hallituksen kokouksissa ja tekemissani haastatteluissa tuli esille, että ohjelma on vaihtelevaa ja sitä on runsaasti (liite 4). Ohjelman sopivuutta kävijöille lisää todennäköisesti se, että ohjelma on saanut alkunsa kävijöiden aloitteista ja heidän tärkeinä pitämistään asioitaan. Osa ohjelmista toteutuu viikoittain, osa harvemmin, kuten miesten turinailta, päiväkotivierailut, vierailut vanhusten palvelukeskukseen tai perinneruokailujen järjestäminen Marttojen toimesta. Tuokiotuvalta on myös tehty päivän retkiä lähikuntien mielenkiintoisiin kohteisiin omakustannushintaan. Kerran kuukaudessa on tupaemäntien palkitsemishetki ja hallituksen kokoukset. Osa ohjelmasta on kertaluonteista, Tuokiotuvalla on pidetty muotiesityksiä ja erilaisia esitelmia (marraskuussa 2015 Apuvälineet ja kodin esteettömyys -esittely).

”Joo, kyllä täällä tulee ideoita justiin kävijöiltä ja kaikilta ja kyllä niitä sitten otetaan huomioon ja käsitellään hallituksessa.”

”Täällä näin kö käy, niin siinä P2 tenttaa minut joka kerta, ko minä tuun. Tuo joskus tänne huoneeseen, että tuoppa tänne hänen kans ja en minä oo niinkö sillälaila tuonu niitä esille, mutta on ne joskus ottanu vähän niistä vinkeistä niinkö mä sanoin, että se porukasa tuo tyhymys tiivistyy.”

”No minä taatusti osallistun ehotusten antamiseen ja vähän liikaakin, minä oon varajäsenenä hallituksesa.”

Tuokiotuvan toimintaan kuuluu palkitsemista tehdyistä töistä. Tuokiotuvalla tupaemäntiä palkitaan kerran kuukaudessa esimerkiksi vähän tavallista paremmalla kahvipöytätarjoilulla. Yksi emännistä oli ollut vastuuvuorossa, kun emännät ja isännät olivat kokoontuneet hänen kotipaikallaan. Yhteinen palkitseminen vaivannäöstä saa todennäköisesti useimmat tupaemännistä ja -isännistä osallistumaan toimintaan myös tulevaisuudessa. Vaikka velvollisuudet vetovastuista ovat vapaaehtoisia, niin niistä palkitseminen tuo osallistujille tunteen arvostuksesta. Yhteisestä ovesta ry:n puheenjohtajan sanoin: ”Ollaan nöyriä ja kiitollisia saadusta avusta ja muistetaan vastavuoroisuus” (P1).

”Nyt sitte mejän maapaikalla oli emännät kuukauven kolomantena torstai-iltana. Tuola oli kaheksantoista meitä emäntiä ja isäntiä sielä, jotka on täsä toiminnasa vapaaehtoisina, sielä mää kaalikeiton keitin ja pannarit ja täältä toivat sitten leivät ja majot ja mehän sielä kolome tuntia oltiin.”

Tuokiotuvalla kävijät saavat olla mukana keskusteluissa, joita ei ehkä muualla voi enää käydä. Käyntien aikana ihmiset ovat tutustuneet toisiinsa ja ystävystyneetkin. Vapaaehtoisessa toiminnassa ihmiset ovat todennäköisesti tunteneet suurempaa tasa-arvoisuutta kuin nuorempana työelämässä ollessaan. Tuokiotuvan ihmissuhteet ovat saaneet tärkeän merkityksen kävijöiden tekemissä tulkinnoissa. Tuokiotuvasta on muodostunut kävijöiden viite-ryhmä.

”Muut kävijät on ihan ystäviä ja minä oon tässä aivan eri lailla tutustunu kuin työssäni ihmisiin tottakai ja sehän on niinku kokonaan erilainen se ihmissuhde ja tämmönen justiinsa tietynlainen kodinomainen kanssakäyminen, niin se on justiinsa sitä, mikä meitä kantaa, ihan semmosta tuvassa istumista.”

”Tärkeintähän se on se että pääsee ihmisten ilmoille ommaan tahtiin ja saa jutella niistä asioista mistä haluaa. Lähinnä se, että on paikka mihin saa poiketa, niinku ennen joskus lapsuudessa ja ennen naapuriin.”

8.1.4 Sääntöjen muodostuminen

Symbolisen interaktionismin mukaan yksilöt käyttäytyvät ryhmän kautta, jolloin muodostuu erilaisia sääntöjä (Hankamäki 2015). Yksilöt pyrkivät ohjaamaan yhteisesti toimintaa. Tuokiotupa perustettiin kesäkuussa 2014 ja kenttätöni aikana eli hieman yli vuoden kuluttua toiminnan alkamisesta Tuokiotuvan toiminnassa oli havaittavissa ja nähtävissä monia sääntöjä. Toiminnassa pyritään välttämään ääri-ilmiöitä, kuten humalaisena esiintymistä tai politikointia. Säännöt on yhdessä suunniteltu ja niitä noudatetaan.

”Siis tähän on päihteen ja savuton alue kokonaan, että ei nyt tietysti haittaa, jos joku sattuu pikkusen tuoksahtamaan, jos on tuossa tullessaan sattunut käymään tuopin juomasa, niin ei täältä ruveta ulosheittämään. Mutta ei kaatokännissä, että siististi käyttäytyy, niin ei siinä pitäis mitään olla.”

”Politikointi on kielletty, että ei saa mainostaa poliittisia puolueita tai vastaavaa, toinen on sitte taas uskonto. Ei saa mainostaa mitään uskontoja esimerkiksi, ko sanotaan, että oikein kiihkouskovaisillahan on se tapa, että ruvetaan tuomitsemaan toisia. Tämöset nämä kaikki on kielletty. Kyllä niinkö hallituksen toimista ja semmosista voidaan puhua, mutta että ei ruveta poliittisesti kehumään, että kyllä se on hyvä ja että kuinka oppositio tekee, se pidetään poissa.”

Osa Tuokiotuvan yhdistyksen kuluista katetaan kahvimaksuilla. Hinta ei ole kohtuuton ja kävijät maksavat kahvista yleensä mielellään, eikä maksua erikseen karhuta keneltäkään. Pieni kahvimaksu mahdollistaa kahville osallistumisen kaikille halukkaille.

”Sitte tietysti, mitä hankitaan nuo kahvit pullat ja vastaavat ja sitten ko sanotaan, että pullakahvi on euro viiskymmentä, niin sitä voi sanoa, että se on kirkonkylän halvin kahvi. Sitte ko tuota, vaikka ne pieniä kuppeja on, niin siihen saa sen santsikupinkin sitten, että ei se taloudellissa mielessä ainakaan kävijöille ole mikään este.”

”Minä ymmärrän hyvin sen, että jokainen joka kykenee saa sen lantinsa panna siitä kahvista, mutta ei sitä ole keneltäkään tivattu ja moni mielellään panee enemmänkin.”

Tuokiotuvalla kävijät tuovat sinne haastatellun mukaan kahvitarvikkeita omasta halustaan hyvin paljon, joten niilläkin saadaan kahvilatoimintaa kannattavammaksi. Ne ovat esimerkki

oma-aloitteisesta osallistuvasta toiminnasta, joka saa varmasti kävijöiden täyden hyväksynnän.

”Ja ne tuo hirviän paljon tänne leipiä ja pullia ja leipovat ja kahvipaketeita ja siinä on justiin tuo kahviraha, sitte niillä pystyy pyörittään niin, että riittää sitten tuohon pyörittämiseen.”

Tuokiotuvan toiminnassa on myös sääntöjä, jotka liittyvät esimerkiksi kahvilatoiminnan käytäntöjen toteuttamiseen. Koska tupaemäntiä on monta, niin jokaisen on vuorollaan tiedettävä, miten toimia. Tupaemännät ovat kahvilavuoroissa ollessaan omaksuneet säännöt niin hyvin, ettei niiden noudattaminen näkynyt tutkijan ominaisuudessa havainnoidessani. Kahvia ja kahvileipää on tarjolla koko aukioloajan, samoin kuin keskusteluseuraa. Jotkut tupaemännistä ovat olleet niin palvelualttiita, että kahville tulija on saanut kahvikupin käteensä ollessaan vasta ovella tulossa sisälle.

”Säännöt on tullu esille emäntien kokouksissa. Puhutaan, että mitä on esimerkiksi, kun on pieni keittiö, niin sinne ei asiakkaat saa tuuva kuppeja. Sinne on tuotu nyt tarjotin pöyvälle, että sinne pannaan niin, että kaikki ei hyppää tuonne tuomaan hygienia-syistä. Sitte tuosa pitää olla peitteet kupprien päällä. Mieluummin kun tulee asiakkaat, niin riisuu täällä, että ei tuosa levittele kahvipöyvän luona vaatteitaan eikä takkejaan, pannaan päälle täällä ja tuosa, ko on naulakko. Sitte, että joka viimeksi lähtee täältä illalla, pitää siivota ja tyhjentää roskikset niin ja sitte pitää vessat pestä aamulla.”

8.1.5 Roolien muotoutuminen

Symbolisen interaktionismin mukaan yksilöiden roolit kehittyvät jatkuvasti, osa rooleista on virallisia ja osa epävirallisia. Yksilöt kykenevät myös ottamaan muiden roolin itseän. (Hankamäki 2015) Tuokiotuvan virallisia rooleja ovat muun muassa tupaemäntä, miesten turinaillan vetäjä tai Tuokiotuvan hallituksen jäsen. Turinaillassa on haastatellun mukaan ollut mukavaa porukkaa ja siihen osallistuminen on ollut miesten keskuudessa suosittua.

”Aina joskus osallistun miesten turinaillan. Nyt oli viime keskiviikkona kova suosio seitsemän tai kaheksan meitä oli, ihan mukavaa porukkaa ja meillä kaikilla omat taustamme on.”

Yhdellä kävijöistä on aiempi ammatti ompelijana ja hän on jatkanut tätä roolia myös Tuokiotuvalla omaehtoisesti ja saanut monta sellaista asiaa tehtyä, jotka olisi muuten pitänyt teettää ulkopuolisella ompelijalla.

”Mää kujon kujelmaa ja sitte mää ompelen. Nämä taskukki oon ommellu, kun P2 näitä essuja Lidlistä toi, niin mää ompelin taskut. Tämä oli pitkä esiliina, niin käänsin ja ompelin, kun mää oon 57 vuotta ommellu ihmisille, kun oon ollu kotiompelija, niin se on vähän veressäki. Niin mää oon tänneki aina ja tuonne tupaanki ompelen nyt salusiinit, ku ennen vanahasesti ja sitte ylhäälleki verhot vaan jostaki vanhoista verhoista. Nytki laitton ne kukkakorit, ne kengät otin loput pois tuosta aijasta, ko ne oli siinä kaikki rumasti.”

Joku toinen on omaksunut itsenäisen roolin maalatessaan kiikun ja kunnostaessaan kukkapenkkiä. Hän on halunnut toimia omaehtoisesti eikä ole vailla kiitosta tai korvausta toiminnastaan.

”Minä teen tässä asiassa, niin minä haluan toimia omaehtoisesti, maalata kiikun ja tuoda omat maalit ja tyydyn siihen, että en laskua lähetä tai jotain vastaavaa. Siis se, että se on minun tapani, minä huomaan, että silloin minä voin hyvin. Nyt tein kukkapenkkiä tuonne viimeksi ensi kevättä varten, siellä on nyt toistasataa narsissin mukulaa.”

Yksi kävijöistä on toiminut ”uskottuna”, jolle soitetaan aina, kun jotain apua tarvitaan. Osa tehtävistä on ollut pieniä, mutta esimerkiksi aitan tyhjennys on ollut iso työ. Hänellä on ollut tärkeä rooli olla tarvittaessa vapaaehtoisesti auttamassa.

”Mulla on esimerkiksi nuo kukkain kastelut, oon yrittäny jättää ne pois, että ne sais oikeen hortonomin siihen. Sitten kaikki muut, että jos jotaki tarvitsee, kun korkealla on kaikki, niin minulle soitetaan. No, yleensä kun on ongelmia, niin ne soittaa minulle. Monta kertaa on tyhjennetty aittakin, kyllä yleensä kaikessa minä oon.”

Tuokiotuvan toimintaan osallistujien virallisia rooleja, kuten tupaemännyyttä pidettiin tärkeänä, koska sillä katsottiin olevan osallisuutta ja yhteisöä yhdessä pitävä voima. Samoin muita asioita, kuten vapaaehtoisia tuomisia pidettiin tärkeinä. Tosin vapaaehtoisuutta vastaanakin esitettiin perusteluja, koska jollakin toisella paikkakunnalla oli ollut palkattuja työntekijöitä. Etenkin Tuokiotuvan perustajien jatkuvaa panosta Tuokiotuvalle pidettiin niin

merkittävänä, että heidän palkanmaksamistaan pidettiin perusteltuna. Muuten haluttiin toimia vapaaehtoisesti. Molempia näkökantoja perusteltiin vakuuttavasti.

”Se, että tupaemännät tulee omasta porukasta, on ehottomasti koossapitävä voima. Yhessä se pitää tehdä ja siinä pitää olla semmonen mahdollisuus, että ihmiset voi sitten spontaanisti joko olla emäntinä tai tulla pulla kainalossa tai leipä kainalossa tai jotain vastaavaa. Se, että halutaan yhdessä toimia, sillä on niin suuri merkitys, että se vie vaikka läpi harmaan kiven.”

”Minä oon sitä mieltä, että avustuksia me ei loppujen lopuksi tarvita, että niin pitkälle, kun se toimii semmosen vapaaehtoisuuden pohjalla, niin meillä kyllä rahat riittää.”

”No meillä oli X-kaupungissa vähän erilaista, että meillä ei ollut näin paljon toimintaa, että me otettiin joskus luennoitsijoita ja tällasia ja me oltiin palkallisia, että me ei oltu vapaaehtoisia. Se oli kaupungin järjestämää toimintaa. No me oltiin kaupungin alaisia ja he maksoi meille sitten, että mä olin varapuheenjohtaja siinä.”

Aiempi ammatti ja elämäkokemukset voivat vaikuttaa siihen, miten yksilöön suhtaudutaan Tuokiotuvalla. Työelämän aikana tulleesta näkyvästä roolista voi olla vaikea päästä eroon, mutta haastateltu kuitenkin toivoisi tasavertaista suhtautumista.

”Se on tärkeintä, että jokkainen hyväksytään semmosena, ku on ja jokkainen hyväksytään, vaikka on hihhuliuskovainen tai politiikan kentät rypenyt. Mutta se ihmisenä hyväksytään.”

8.1.6 Jatkuva muutos Tuokiotuvan toiminnassa

Osa Tuokiotuvan jäsenistä ja kävijöistä toivoisi vapaamuotoista yhdessäoloa kahvinjuonnin ja keskustelun puitteissa ja jotain muuta silloin tällöin. Tuokiotupa vaikutti kuitenkin aktiiviselta jo tutkimuksen kenttätöyövaiheessa ja vuonna 2016 on tulossa uusina toimintamuotina ”seniori-infokeskus”, ikäihmisten hyvinvointikeskuksen käynnistäminen sekä vapaaehtoisuustoiminnan näkyvyyden parantaminen (Tuokiotuvan toimintasuunnitelma 2016). Ohjelmaa on koko Tuokiotuvan olemassaolon ajan ollut lähes päivittäin ja se suunnitellaan Tuokiotuvan hallituksessa kuukaudeksi kerrallaan. Hallitus valitaan yhdistyksen syyskokouksessa

kerran vuodessa ja valitseminen perustuu jokaisen samanarvoiseen mielipiteeseen. Hallitukseen pyritään valitsemaan naisia ja miehiä yhtä paljon, koska toimintaakin pyritään järjestämään tasavertaisesti molemmille sukupuolille.

Tuokiotuvan yhtenä vahvuutena ovat olleet yhdistyksen hallituksen puheenjohtajan mukana sen monet yhteistyötahot. Siten ensimmäistä raha-avustusta haettaessa oli mahdollista pyytää puoltolausuntoja, joita kertyi noin 10 kappaletta. Yhteistyötahoja ovat muun muassa Kallion peruspalvelukuntayhtymä, Vanhusneuvosto, päiväkodit, Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Ylivieskan kaupungin HYTE-ryhmä. Oppilaitoksien ja Työ- ja Elinkeinotoimistojen kanssa on myös tehty yhteistyötä ja niistä on ollut harjoittelijoita Tuokiotuvalla. (P1)

Tuokiotuvalla on myös ulkopuolisten tahojen järjestämiä tilaisuuksia, kuten maanpuolustusnaisten kokouksia tai vauvojen ristiäisiä. Tuokiotuvan toimintasuunnitelmassa on kirjattu, että ”myös muut yhdistykset ja toimijat voivat vuokrata tiloja yhdistykseltä ilta-aikaan, kun tiloissa ei ole omaa toimintaa. Tiloja voidaan vuokrata myös pieniin perhejuhliin erillishakemuksesta.” (Tuokiotuvan toimintasuunnitelma 2016)

”Mehän pijetään täällä maanpuolustusnaisetkin kokouksia, ja nyt meillä on 21. päivä sitte videoilta täällä ja siinä palkitaan vähän meidän hallituksen jäseniä. Tämä on myös meidän kokouspaikka.”

Yhdistyksen syyskokouksessa tuli esille uusia visioita vuodelle 2016, kuten projektirahoituksella palkattu työntekijä, jonka rahoitus tulee Rieska-Leader ry:n myöntämästä kehittämisavustuksesta. Tuokiotuvan toiminta perustui ensimmäisen vuoden aikana täysin vapaaehtoisuuteen eikä rahoitusta saatu yrityksistä huolimatta järjestettyä, mutta vuonna 2016 toiminnan pyörittämistä helpottaa palkattu työntekijä. Kahvinkeittäjinä tulevat edelleen toimimaan tupaemännät, mutta uuden työntekijän tehtäviin kuuluvat työpaikkailmoituksen perusteella Tuokiotuvan projektin ”Tutuksi Tuokiotuvalla – virtaa, välittämistä ja vertaistukea”-projektin käytännön toteuttamisen tehtävät, Tuokiotuvan päivittäistoimintojen organisointi ja vapaaehtoistyön koordinointi. Lisäksi hankkeen hallintotehtäviä ja yhdistyksen tiedotusta sekä ohjausryhmätyöskentelyn valmistelevat tehtävät ja sihteerinä toimiminen. (Avointyöpaikka) Tuokiotuvalla toteutetaan hyvin Ruuttula-Vasarin (2013) KAMPA-hankkeesta kerroessaan muotoilemaa LEADER-toimintatapaa, jonka mukaan EU:n aloiteohjelman mukaan

LEADER-toimintatavassa ydin on paikallisessa ja asukkaiden omassa, aidosti alhaalta ylöspäin periaattein tapahtuvassa, aktiivisessa toiminnassa maaseudun kehittämiseksi. (Ruutula-Vasari 2013)

Tuokiotuvan Facebook-sivuilla kerrotaan raadeista ja vuonna 2016 niitä pyritään perustamaan määräaikaaisesti, esimerkiksi tarjoilu/kahvilaraati tai piha-/puutarharaati. Raadit huolehtivat oman vastuualueensa ideoinnista ja toteutuksesta yhdessä projektityöntekijän kanssa. Jäsenyys raadeissa on vapaaehtoista ja jäsenet niissä vaihtuvat tietyin väliajoin. Raatien merkitystä korostetaan osaamisen jakajina, yhteisöllisyyden lisääjinä ja toiminnan kehittäjinä kuulemalla ja osallistamalla jäseniä. (Tuokiotuvan toimintasuunnitelma 2016)

Tuokiotuvalla on hoidettu hyvin tiedottaminen koko sen olemassaolon ajan ja vuonna 2016 se kuuluu projektityöntekijän tehtäviin, jolloin Tuokiotuvan yhdistyksen toimintaa voitaisiin tehdä tutuksi paikallisille yhdistyksille, yrityksille, julkiselle hallinnolle ja muille yhteistyö- ja sidosryhmille. Paikallisten sanomalehtien edustajia on tarkoitus kutsua säännöllisesti tutustumaan yhdistyksen toimintaan. (Tuokiotuvan toimintasuunnitelma 2016)

Tuokiotuvan syyskokouksessa saatoin seurata, miten osa jäsenistä halusi pitää toiminnan kodinomaisena ja puitteet rajattuina. Tuokiotuvan toimintaa pyritään kuitenkin tulevaisuudessa laajentamaan ja uusia jäseniä saamaan mukaan. Yhtenä uutena tavoitteena tuli esille yhteyksien luominen paikkakunnan kyliin. Syksyllä 2015 aloitettiin ”Ensikertalaisten kahvihetket” ja vuonna 2016 jatketaan ”Etsivän ja löytävän vanhustyön” kehittämistä ja laajentamista. Yhdistys toimii tiedonvälittäjänä ja Tuokiotupa kohtaamispaikkana. Muita tavoitteita oli jatkorahoituksen varmistaminen. Tilojen vuokrasopimusta on jatkettu vuoden 2016 loppuun. (Tuokiotuvan toimintasuunnitelma 2016)

8.2 Tuokiotuvan merkitys hyvinvointipalvelujen tuottamisessa (tutkimusongelma 2)

Kansalaislähtöinen toiminta Tuokiotuvalla osallistuu myös hyvinvointipalvelujen tuottamiseen. Se tuottaa jäsenilleen sosiaalista hyvinvointia tarjotessaan yhteisöllistä osallisuutta ilman vaatimusta sitoutumisesta.

”Tämä paikkaa sitä aika paljon, kun on paljon yksinäisiä ihmisiä, niin he ovat siinä kunnossa olevia vielä, että heillä ei käy mitään kotivastajaa, ei kotisairaanhoido eikä mitään tämmösiä, niin heille tämä on aika tärkeä.”

Toisten ihmisten näkeminen pitää mielen hyvänä tarjoten kävijöille tekemistä ja tuntemista kuulumisesta johonkin. Se vähentää yksinoloon helposti liittyviä kielteisiä ajatuksia ja tarpeettomuuden tunteita.

”Eräänlainen varaventtiili, että voi päästää sillä tavalla niitä höyryjä ulos, että ei tuu välttämättä sitä raivaria, vaan että voi niinkö kertynyttä energiaa puhaltaa johonkin. Siinä mielessä varsinkin vielä jos pystyy vielä toimimaan ja ite tulee tänne, että ei tartte tosiaan kuskaajaa.”

Tuokiotuvalla järjestetään myös virallisia hyvinvointipalveluja, siellä on mahdollista käydä terveydenhoitajan vastaanotolla ja päästä sitä kautta myös terveyskeskukseen vastaanotolle.

”Täälähän käy terveydenhoitaja joka kuukauden toinen tiistai, on verenpaineen mittaukset, jos on vaivoja ja se laittaa terveyskeskukseen sitte ajan ja sitte voi käyvä Kotikartanossaki. Siellä on koneet ja laitteet, että näkee samat ko sairaalassaki, mitä potilaalla on lääkkeitä. Ne on aivan hyvin semmoset, täsähän on lähellä kaikki, että tuosa pistäytyy tämän kautta. Ei tarvi enempää minusta ainakin tuntuu siltä, että se riittää, ko terveydenhoitaja käy.”

Tuokiotuvan väkeä osallistuu päiväkotikäynteihin ja sieltä on vierailtu palvelukeskus Kotikartanossa vanhuksia tapaamassa. Myös päiväkotilapset ovat käyneet esiintymässä Tuokiotuvalla. Jotkut Tuokiotuvan kävijöistä ovat osallistuneet liikuntarajoitteisten ja apua tarvitsevien vanhusten avustamiseen ja tukihenkilönä olemiseen. Tuokiotupa tuottaa hyvinvointia kävijöilleen, mutta ulkopuolelle suuntautuva vapaaehtoinen toiminta, jossa tuotetaan hyvinvointipalveluja päiväkotilapsille tai vanhuksille, ei saanut haastattelujen perusteella kävijöiden täyttä tukea ja halua olla mukana näiden palvelujen tuottamisessa.

”Täältä se on tullu Tuokiotuvan kautta, oisko seurakunnan ystäväpalvelua, että mähän tunnen tuon Liisan entuudestaan, jota mä oon ulkoiluttanu.”

”Mulle riittää tässä iässä, että käyn laulamasa ja emäntävuorojani teen, kun tarvitaan. Mutta ei sillain, että mä haluaisin lähteä kaikkiin lasten päiväkoteihin ja että lapset käy täälä. Kun vaikka lapset on ihania, niin ei taho millään mahtua tuonne pieneen saliin ne lapset eikä täälä oikeen ole mitään niille.”

Erään kävijän mielestä Tuokiotuvalla tuotetaan ”hyvin voimisen” palveluja, joka on auttanut olennaisesti esimerkiksi puolison kuoleman johdosta yksinäisyydestä kärsinyttä kävijää, kun hän ei omin voimin löytänyt apua.

”Nämä on nimenomaan hyvin voimisen palveluja. Kyllä minusta tuntuu, että monelleki, kun sitä ei oisi kotona, niinkö minullaki silloin vaimon kuoleman jälkeen. En minä enää uskaltanu mennä naapuriinkaan, ko naapurin isäntä sano, että tule iltaa istumaan, niin en minä, kävin lenkin oven pielesä ja kävelin kotia takasin. Ja kyllä sen jälkeken ko tänne tulini, niin kyllä mä P2 ristein isoäidiksi. Eihän se nyt niin iso ole, mutta kumminkin, että hirviän paljon minä oon saanu ja kyllä mä oletan, että niin on saanu toisetkin tästä samasta, ainakin mitä turinaillassa keskustellaan.”

8.3 Johtopäätökset

Ajatus matalan kynnyksen kohtaamispaikasta on peräisin jo 1800-luvulta settlementityön alkuajoilta (Puurunen & Roivainen 2011, Matthies 2008). Osallistumisen muoto, ”talo”, on pysynyt samana. Auttaminen ja vapaaehtoisuus ovat vastavuoroisia, taloon voi tulla, ihmiset löytävät sieltä sisältöä ja tukea elämäänsä, mielekästä tekemistä ja muuten ehkä puuttuvan yhteisön (Särkelä 2011). Myös Siisiäinen (2014) on kuvannut aidon osallistumisen yhtenä osa-alueena mukaan ottamista (taulukko 3). Tuokiotupa pyrkii saamaan toimintaan mukaan uusia kiinnostuneita ikääntyneitä käynnistämällä ”Etsivän ja löytävän vanhustyön” sekä ”Ensikertalaisten kahvihetket”. Sininauhaliiton lähipalveluhankkeessa (Eräsaari 2012) etsivän työn avulla tavoitettiin heikossa asemassa olevia kuntalaisia, joita käytiin tapaamassa kotona tai kylän raitilla.

TAULUKKO 3. Osallistumismahdollisuuksien vertailua (Siisiäinen-SI-Tuokiotupa).

	Aito osallistuminen (Siisiäinen)	Symbolinen interaktionismi	Kansalaislähtöinen toiminta Tuokiotuvalla
Mukaan tulo	-oma kiinnostus, otetaan mukaan ja voi myös kieltäytyä	-ei vaatimusta kulttuurisesta yhdenmukaisuudesta eikä tietystä ajattelusta	-matalan kynnyksen kohtaamispaikka, -”kaikkea saa tehdä, mitään ei ole pakko tehdä”
Toiminta	-pääomat: sosiaalinen, taloudellinen ja kulttuurinen	-aktiivista -vuorovaikutus (sosiaalistaja, sosiaalistettava) -toiminta joukkueena	-aktiivista -vuorovaikutuksessa eri pääomat vaikuttavat toisiinsa ->palkitsevaa ja lisäksi näkyvää palkitsemista -vapaaehtoiset velvoitukset -toiminta yhdessä ja yksin
Päätöksenteko	-deliberaatio: tasa-arvoinen keskustelu ja päätöksenteko	-roolit, normit, -näkee itsensä toisen silmin -huomioon koko yhteisön näkökulmat ja odotukset	-tehtävänmukaiset roolit, jotka vaihtuvat tehtävästä toiseen -sääntöjä -deliberaatio keskusteluissa ja päätöksenteossa -sukupuolinen tasa-arvo
Kehittäminen		-jatkuva muutos toiminnassa	-toiminnan jatkuva kehittäminen -yhteistyö ulospäin

Symbolisessa interaktionismissa kuvataan Hankamäen (2015) mukaan aktiivisuutta ja vuorovaikutusta (taulukko 3). Tuokiotuvan kahvinjuontia seurattessani pystyin havainnoimaan, kuinka sujuvasti kanssakäyminen tapahtui. Kävijät keskustelivat sovittaen sanansa toistensa sanoihin. Näytti siltä, että yksilöt omaksuivat koko ryhmän asenteet ja odotukset. Näissä toteutuivat yleistettyyn toiseuteen ”Me” liittyvät piirteet. Toiminnassa on haastattelujen perusteella myös spontaanisuutta, kuten omaehtoista käsitöiden tekemistä, kiikun maalaamista, kukkasipulien istuttamista tai lämpimäisten tuomista yhteisesti syötäviksi, joita kuvattiin symbolisessa interaktionismissa ”I”-termillä. Tuokiotuvan kävijöiden ristiriitainen ja osit-

tain kielteinenkin suhtautuminen tuli esille eräässä havainnointitapahtumassa, johon osallistui henkilö, joka ei toiminut muiden kävijöiden esimerkiksi kahvittelussa noudattamien sääntöjen mukaisesti. Tuokiotuvalla ei mielestäni kuitenkaan toteutunut symbolisessa interaktio- nismissa käytetty termi ”toiminta yhdessä joukkueena”.

Blumer on Kalliolan (2001) mukaan kertonut, että ihmiset antavat asioille merkityksiä ja tulkintoja muodostaen niistä symbolisen interaktion. Ihmiset ovat aktiivisia toimijoita, jotka toimivat vastavuoroisesti vaikuttaen oman sosialisationsa sisältöön ja lopputulokseen, näin kuvaa Pirskanen (2007). Siisiäisen (2014) kuvaamassa aidossa osallistumisessa tulee esille sosiaalisen, kulttuurisen ja taloudellisen pääoman merkitys. Tuokiotuvalla sosiaalista pää- omaa lisäävällä kahvittelulla on kävijöille tärkeä symbolinen merkitys myös osallisuuden luomisessa. Samoin vaikuttavat kulttuurista pääomaa lisäävät yhteiset laulutuokiot, käsityö- piirit, kirjoittajapiirit tai miesten turinaillat. Hyypän (2002) kertomissa ruotsalaisissa seuruu- tutkimuksissa tuli esille, että jo kulttuuritilaisuuksien kuunteleminen lisäsi elinvuosia ja elä- mänlaatua. Niihin aktiivisesti osallistumisella oli positiivista vaikutusta vielä enemmän. Ta- loudellinen pääoma pyritään toteuttamaan pitkäjänteisesti toiminnan jatkuvuuden turvaa- miseksi, esimerkiksi tarkoilla toimintasuunnitelmilla ja pitämällä yhteyttä rahoituksesta päättäviin viranomaistahoihin.

Sosiaalinen, taloudellinen ja kulttuurinen pääoma nivoutuvat Tuokiotuvalla kiinteästi toi- siinsa, koska taloudellinen pääoma, kuten käytössä oleva talo ja kahvinjuontitapahtumat mahdollistavat sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman (taulukko 3). Sosiaalisen pääoman avulla tuotetaan taloudellista ja kulttuurista pääomaa, esimerkiksi juomalla kahvia (kahvimaksut), toteuttamalla ystäväpalvelun tyyppisiä hyvinvointipalveluja (perusteena rahoitukselle) tai toimimalla tupaemäntänä. Kulttuurinen pääoma lisää sosiaalista (yhteisöllisyys) ja taloudel- lista pääomaa (lisää osallistumista ja taloudellista kannattavuutta). Sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen toiminta Tuokiotuvalla tapahtuu ryhmissä (kahvinjuonti, yhteislaulutuokiot, tupaemäntien palkitseminen, miesten turinaillat, hallituksen kokoukset jne.), jotka lisäävät todennäköisesti tunnetta yhteenkuulumisesta. Whitehead ja Stroope (2013) ovat kertoneet pienryhmien pyrkivän korvaamaan katoamassa olevaa sosiaalista vuorovaikutusta ja tun- netta kuulumisesta johonkin. Pienryhmiin kuulumisen lisäsi heidän tutkimuksessaan tietoi- suutta yhteisön tarpeista, sitoutuneisuutta ja vastuullisuutta.

Symbolisen interaktionismin mukaan säännöt muotoutuvat ihmisten toiminnassa (Hankamäki 2015). Tuokiotuvalla painotetaan toimintaa sitoutumattomana ja matalan kynnyksen kohtaamispaikkana, jonne kaikki voivat tulla (Tuokiotupa 2015). Sääntöjä on kuitenkin muotoutunut sekä sitoutumattomuuteen liittyen että käytännön järjestelyjen vuoksi. Kaikki ovat tervetulleita, mutta kaikkea ei hyväksytä. Siisiäisen (2014) kuvaamassa aidossa osallistumisessa tuli esille, että hyvinkin vapaaseen yhdessä olemiseen perustuvat järjestelmät sisältävät aina jossain määrin pakollisia sääntöjä ja rajoituksia. Hänen kuvaamansa aidon osallistumisen yksi tärkeä näkökohta on deliberaatioon perustuva tasa-arvoinen keskustelu ja päätöksenteko (taulukko 3). Tuokiotuvalla tämän eteen on tehty töitä, koska kävijöiltä kysellään mielipiteitä tulevasta ohjelmasta, hallituksen jäsenet suunnittelevat ohjelman kerran kuukaudessa ja ohjelmasta tiedotetaan monipuolisesti sekä Tuokiotuvan yhdistyksen jäsenille kirjeillä että kaikille paikkakuntalaisille paikallislehdessä ja facebook-sivuilla. Tuokiotuvalla on tarkoitus käynnistää erilaisia raateja vastaamaan tietyistä toiminnan osa-alueista (Toimintasuunnitelma 2016). Myös KAMPA-hankkeessa hyödynnettiin asiakas- ja asiantuntijaraateja, jotka koostuivat palvelun käyttäjistä tai eri käyttäjäryhmistä, jotka osallistui- vat palvelujen ja palveluprosessien kehittämiseen (Lång 2013).

Sosiaalinen vuorovaikutus on Blumerin näkemyksen mukaan toistuvaa ja pohjautuu tietyille kulttuurisille malleille, jolloin muodostuvat säännönmukaisuudet sosiaaliseen maailmaan. (Kuusela 2007b) Toisaalta Pirskanen (2007) toteaa, ettei symboliseen interaktionismiin kuulu kulttuurista yhdenmukaisuusvaatimusta. Tuokiotuvan kävijöillä on monia rooleja, joissa he voivat oman kiinnostuksensa mukaan toimia. Naisille on luontaisesti tarjolla tupamännyyttä ja käsityöpiireihin osallistumista, joita myös miehet voivat toteuttaa, mutta miehille on annettu omiakin rooleja, joka lisää todennäköisesti heidän aktiivisuuttaan osallistua toimintaan (taulukko 3). Roolit ovat kuitenkin mielestäni tehtäväkohtaisia ja niin rennosti toteutettavia, ettei niihin liity ainakaan suuressa määrin symbolisessa interaktionismissa määriteltyä säännönmukaisuutta. Forsmanin, Nordmyrin ja Wahlbeckin (2011) tutkimuksessa todettiin, että ikääntyneen kykyihin, mieltymyksiin ja tarpeisiin räätälöity merkityksellinen sosiaalinen toiminta pitäisi ottaa huomioon, kun on tarkoituksena parantaa ikääntyneiden henkistä terveyttä.

Symbolisessa interaktionismissa käsitellään Hankamäen (2015) mukaan viiteryhmiä. Tuokiotuvan voi ajatella olevan kävijöidensä viiteryhmä, koska haastatteluissa tuli esille, että

kävijät olivat saaneet sieltä ystäviä. Tuokiotuvalle tuleminen kuului myös monen päivittäiseen ohjelmaan ja esimerkiksi tupaemännöyys oli havainnointien ja haastattelujen mukaan sekä tupaemännille että kahvilla kävijöille myönteinen kokemus. Tuokiotuvalla myös palkitaan toimintaan aktiivisesti osallistuvia, kuten esimerkiksi tupaemäntiä kuukausittain.

Kirjallisuuden mukaan ikääntyneiden maailma on naisten, koska nämä elävät miehiä pidempään. Ray ja Phillips (2010) totesivat toisaalta, että erot kuolleisuudessa naisten ja miesten välillä ovat tasoittumassa. Miehet kärsivät naisia enemmän yksinäisyydestä ja eristäytyneisyydestä, mutta he olivat myös naisiin verrattuna alitukittuja. Tässä tutkimuksessa tuli edellisistä poiketen esille, että miehet olivat tekemiäni havainnointien ja haastattelujen perusteella elämässään yhtä aktiivisia kuin naisetkin ja osallistuivat yhteisölliseen, kansalaislähtöiseen toimintaan yhdessä naisten kanssa. Oliko tämä aktiivisuus tutkimuksen kohteeni järjestelyjen ansiota vai onko tilanne yleisestikin muuttumassa miehille tasa-arvoisempaan suuntaan?

Tekemissäni haastatteluissa mietittiin, mikä merkitys tupaemäntien vapaaehtoisella työllä on yhteisöllisyyden ja osallisuuden kannalta. Yleisesti tupaemäntien työtä pidettiin hyvänä ja yhteisöä koossapitävänä voimana eikä haastatteluissa tullut esille tupaemäntien uupumista tehtävänsä. Toisaalta Pihlaja (2010) on todennut, että kolmas sektori ei voi toimia pelkästään vapaaehtoisin voimin. Tuokiotuvan hallituksen puheenjohtaja (P1) kertoi, että Tuokiotuvan perustamisvaiheessa ja sen alkutaipaleella toiminnan käynnistäminen ja sen pyörittäminen on vaatinut paljon aikaa ja voimavaroja perustajalaisilta. Puheenjohtaja on tyytyväinen siihen, että vuodelle 2016 on saatu rahoitus palkattuun työntekijään, joka kantaa vastuuta päivittäisestä toiminnasta ja perustajalaiset voivat olla enemmän taustalla. (P1). Tupaemäntien toiminta jatkuu vuonna 2016 edelleen vapaaehtoisvoimin ja projektityöntekijä keskittyy toiminnan muuhun pyörittämiseen. Vaikka Tuokiotupa on saanut projektirahoitusta vuodelle 2016, mutta sitä on anottava uudelleen seuraaville vuosille, vuosi kerrallaan. Matthies (2008) ja Eräsaari (2012) pohtivat palvelujen järjestämistä sen jälkeen, kun rahoitetut projektit loppuvat. Tuokiotuvan etuna on mielestäni se, että sen toiminta ei ole käynnistynyt ylhäältä johdetusta projektista, vaan toiminta on itse ideoitua ja käynnistettyä, jolloin Tuokiotuvan tulevaisuus ei ole yhtä paljon ulkopuolisesta rahoittajasta riippuvaista kuin monissa lyhytkestoisissa projekteissa. Tuokiotuvan voidaan kehittää yhdistyksen jäsenten itse suunniteltujen tavoitteiden ja mielenkiinnon puitteissa.

Suuri osa Tuokiotuvan toiminnasta toteutuu viihtyisän yhdessäolon muodossa eikä sitä välttämättä mielletä hyvinvointipalvelujen tuottamiseksi. Tuokiotuvalla on kuitenkin merkitystä hyvinvointipalvelujen tuottajana, koska sillä on oman talon sisällä tapahtuvan toiminnan lisäksi ylisukupolvista yhteistyötä lasten päiväkoteihin, vanhusten palvelukeskuksiin ja yhteyttä pyritään ottamaan myös ystäviä kaipaaviin ikääntyneisiin. Tuokiotuvalla käy myös terveydenhoitaja säännöllisesti kuukausittain.

TAULUKKO 4. Hyvinvointipalvelujen tuottaminen Tuokiotuvalla.

Palvelun muoto	Toteutustapa
Ennaltaehkäisevät sosiaalipalvelut	”ystävien tapaamista, yksinäisyyden poistamista” ”yhdessä olemista” ”hyvin voimista” ”varaventiili, voi päästää höyryjä” asiantuntijaluennot
Ystäväpalvelu -tyyppiset ylisukupolviset sosiaalipalvelut	yhteistyö lasten ja vanhusten kanssa
Etsivä sosiaalipalvelu -tyyppiset palvelut	”Etsivä ja löytävä vanhustyö”, ensikertalaisten kahvitilaisuudet
Terveydenhuollon palvelut	Terveydenhoitajan käynnit

KAMPA-hankkeessa tunnistettiin Matthiesin (2014b) ennaltaehkäiseviä hyvinvointipalveluja, jotka lisäsivät kansalaisten osallisuutta, yhteistyötä ja yhteisvastuullisuutta. Suurin osa Tuokiotuvalla tuotetuista hyvinvointipalveluista näyttäisi olevan ennaltaehkäiseviä sosiaalipalveluja (taulukko 4). Virallisia sosiaalipalveluja ovat marraskuussa 2015 aloitetut ”Ensikertalaisten kahvihetket” ja vuoden 2016 alusta käynnistetty ”Etsivä ja löytävä vanhustyö”.

Virallisia sosiaalipalveluja lähellä ovat myös yhteistyö lasten päiväkoteihin ja vierailut vanhusten palvelutalossa. Terveystieteiden palveluina tuotetaan terveydenhoitajan käynnejä. Ennaltaehkäisevät sosiaalipalvelut toimivat yhteisöllisesti yksilöiden elämässä ja samoin tekevät ystäväpalvelun tyypiset lasten ja vanhusten palvelut. Seppänen ja Pessi (2011) toivat esille, että ikääntyneistä kolmasosa teki tuottavaa hoivatyötä silloin tällöin. Tälläkin katsottiin olevan merkitystä, koska se olisi ollut muuten julkisen sektorin vastuulla. Telaranta (2010) on tutkinut kolmannen sektorin toimintaa Isossa Britanniassa ja todennut, että siellä vapaaehtoiseen toimintaan osallistui Skotlannissa miljoona kansalaista, kun asukkaita oli kaikkiaan viisi miljoonaa. Talouskyselyn teettämän tutkimuksen mukaan myös Suomessa on paljon kiinnostuneita, jotka haluaisivat osallistua sosiaali- ja terveydenhuollon vapaaehtoiseen toimintaan. Tuokiotuvan haastatteluissa tuli esille, että kävijät eivät olleet kovin kiinnostuneita päiväkotivierailuista ja he olivat jonkin verran kiinnostuneita osallistumaan käynneihin vanhusten palvelukeskuksessa. Tämä tuli esille kaikissa haastatteluissa. Tuokiotuvan jatkuvuuden kannalta niillä olisi todennäköisesti merkitystä.

Yhteisöllinen toiminta pitäisi lisäksi nähdä itseisarvoisena, koska sen avulla voidaan ehkä lisätä poliittista vastuuta hyvinvointipalveluista (Matthies 2008). Japaniin suuntautuneessa tutkimuksessaan Hommerich (2014) kertoo julkisen hallinnon vastuusta kansalaisten tasa-vertaisen osallistumisen mahdollistamisessa, kun siirrytään hyvinvointivaltiosta kansalaisyhteiskuntaan. Sen tulee kohdistua vähentämään ihmisten tuntemaa epävarmuutta, aktivoimaan sosiaalisia siteitä ja vähentämään ulkopuolelle jäämisen tunteita. (Hommerich 2014) Tuokiotupa on parin ensimmäisen toimintavuotensa aikana osoittanut tarpeellisuutensa ja vaikka siihen on suhtauduttu myönteisesti viranomaisten, kuntapäätäjien ja eri järjestöjen taholta, niin se joutuu siitä huolimatta olemaan aktiivinen myös tulevaisuudessa taatakseen toimintansa jatkuvuuden.

Tuokiotuvalla toteutetaan aitoa, kansalaislähtöistä toimintaa. Toiminnan lähtökohtana on talo. Tuokiotuvan toiminta tarjoaa kävijöilleen yhdessäoloa ja osallisuutta, jotka toisaalta palkitsevat, mutta toisaalta velvoittavat kävijöitä. Vapaaehtoiseen toimintaan osallistumisesta palkitaan säännöllisesti esimerkiksi tupaemäntiä ja -isäntiä. Tuokiotupa toimii ennen kaikkea alhaalta-ylöspäin periaatteella toimivana ennaltaehkäisevien hyvinvointipalveluiden tuottajana, mutta siellä on lisäksi ystäväpalvelutyypisiä ja varsinaisia sosiaalipalveluja

sekä terveydenhoitajan käyntejä ja asiantuntijaluentoja. Tuokiotuvan toimintaa kehitetään koko ajan kävijöiden viihtymiseksi ja toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi.

8.4 Miten onnistuivat tutkimuksen tekemisessä?

Tutkimuksen teossa tuli esille monia haasteita. Valitsin alun perin teoreettiseksi viitekehkeksi tunnustuksen teorian, mutta se ei tuntunut sopivan riittävän hyvin omaan tutkimukseeni, joten keskusteltuaamme lähiseminaarissa opinnäytetyön ohjaajien kanssa valitsin teoriaksi symbolisen interaktionismin, joka ottaa huomioon tunnustuksen teoriaa paremmin yhteisöllisen näkökulman ja osallisuuden. Symbolinen interaktionismi oli outo teoria minulle ja siihen perehtymiseen ja olennaisen löytämiseen kului kohtuullisen paljon aikaa. Pelkäsin myös etukäteen aineiston riittävyttä uuden teorian kannalta, mutta huomasin, että tutkittavat olivat mielestäni tuottaneet niin hyvän ja laajan aineiston, että sitä pystyi käyttämään myös symbolisen interaktionismin teoriataustan kautta.

Reliaabelius tarkoittaa tutkimuksen mittaustulosten kykyä toistettavuuteen. Tutkijan tarkka selostus tutkimuksen kaikista vaiheista selvästi ja totuudenmukaisesti lisää tutkimuksen luotettavuutta. Tämä koskee havainnointi- ja haastattelutilanteiden olosuhteita ja paikkoja, niihin käytettyä aikaa, häiriöitä, virhetulkintoja ja tutkijan omaa itsearviointia tilanteista. Keskeistä laadullisessa tutkimuksessa on luokittelujen tekeminen, samoin tulosten tulkinta ja kyky punnita vastauksia teoreettista taustaa vasten. Tutkijan tulee perustella, mihin hänen päätelmänsä perustuvat. Apuna ovat esimerkiksi suorat haastatteluotteet. (Hirsjärvi ym. 2007, 226–228.) Tässä tutkimuksessa olen kertonut mahdollisimman tarkasti ja totuudenmukaisesti havainnointi- ja haastattelutilanteista, samoin olen kertonut tutkimusaineiston hankinnasta, analyysin eri vaiheista ja tulosten tulkinnasta. Olen käyttänyt myös suoria puhesitaatteja. Tutkielman valmistumisvaiheessa Tuokiotuvan yhdistyksen puheenjohtaja on lukenut työn asiasisällön oikeellisuuden varmistamiseksi.

Aloitin tutkimuksen empiirisen osuuden osallistumattomilla havainnoinneilla, mistä oli se etu, että pystyin jo siinä vaiheessa perehtymään Tuokiotuvan väkeen ja toimintaan yleisesti. Osallistuvissa havainnoinneissa olin mukana tupaemännän parina. Kahvinjuonti on yleisin

päivittäinen toimintamuoto, joten siten tapasin ehkä eniten Tuokiotuvalla käyvää väkeä. Uskon näin toimiessani myös lisänneeni uskottavuuttani tutkijana, kun empiirisen osuuden loppupuolella tein teemahaastattelut. Olin tavannut siihen mennessä niin monia Tuokiotuvan kävijöitä, että minua pidettiin tuttuna ja haastatteluihin suhtauduttiin myönteisesti.

Etnografia sopi hyvin valitsemaani tutkimukseen ja symbolisen interaktionismin kehittäjä Herbert Blumer (Kalliola 2001) on suositellut kentälle menemistä tutkittavien kanssa. Tutkimuksen reliabiliteettia pohtiessani huomasin kuitenkin tehneeni osittain vääriä päätelmiä joko havainnoinneista tai haastatteluista. Nämä tulivat esille, kun esittelin tutkimuksen haastatteluosuutta Tuokiotuvan yhdistyksen syyskokouksessa ja kun keskustelimme haastattelujen tuloksista. Kysyessäni esimerkiksi tulevan kuukauden ohjelman suunnittelusta, haastattelut olivat sanoneet toisen perustajista päättävän tulevasta ohjelmasta. Ohjelma kuitenkin suunnitellaan ja päätetään Tuokiotuvan hallituksessa yhdessä. Kysyin haastatteluissa myös teema-alueen 2 tarkentavan kysymyksen mukaisesti raadeista, joista mainitaan Tuokiotuvan facebook-sivuilla, mutta haastatellut eivät tienneet niiden toiminnasta. Toimintasuunnitelmassa vuodelle 2016 on kirjoitettu edelleen raatien toimimisesta, joten ehkä ne ovat tulossa näkyvämmiin mukaan toimintaan jatkossa? Samoin huomasin tulkintaongelmia käsitteen ”osallistua toimintaan” kanssa. Olin ajatellut, että jo kahvilla käyminen tai kirjoittajapiirissä mukana oleminen on osallistumista, mutta kävijät mielsivät osallistumisen esimerkiksi tuopaamännyytenä tai turinaillan isäntänä toimimisena.

Grönfors (2011) kertoo, että kvalitatiivisen tutkimuksen validiteetilla tarkoitetaan sitä, miten hyvin analyysissä käytetyt indikaattorit ilmaisevat sitä, mitä niiden avulla oli tarkoituskin ilmaista. Sisäinen validiteetti toteutuu silloin, kun teoreettisilla ja käsitteellisillä määritellyillä on looginen suhde toisiinsa. Tämä voidaan tarkistaa esimerkiksi hyödyntämällä johtopäätösten teossa aiempia tutkimuksia samasta tai samantyyllisestä ongelmasta. Ulkoinen validiteetti ilmaisee suhdetta empiirisen aineiston ja teoreettisten johtopäätösten välillä ja on tutkimuksen hypoteesien todentamista. Ulkoista validiteettia voi tarkistaa Grönforsin (2011) mukaan siten, että tutkija vertaa keskenään eri haastateltavien samasta asiasta antamia tietoja toisiinsa tai vertaa haastattelutietoja muilla keinoilla kerättyyn tietoon. (Grönfors 2011, 104.) Tässä tutkimuksessa eri tavoilla kerätty tieto, kuten havainnoinnit ja teemahaastattelut täydensivät toisiaan lisäten tutkimuksen validiteettia, samoin kuin aiempien tutkimusten ja teorian hyödyntäminen johtopäätösten muotoilussa.

Tutkimusaineisto ei ole kovin laaja (seitsemän haastattelua + Yhteisestä ovesta ry:n puheenjohtajan haastattelu), mutta aineisto koostuu sekä naisista että miehistä, jotka ovat eri-ikäisiä. En halunnut nimetä tai numeroida haastateltuja, koska siten heidät olisi todennäköisesti voinut tunnistaa Tuokiotuvan kävijöiden joukosta. Haastatellut toimivat myös Tuokiotuvalla erilaisissa tehtävissä, joten heidän näkemyksensä poikkesivat osittain toisistaan. Todennäköisesti tutkimuksen teossa oli hyötyä kenttätyöjakson ajoittumisesta noin puolen vuoden ajanjaksolle, jolloin sulautumiseni Tuokiotuvan yhteisöön sujui ehkä paremmin kuin jos olisin tehnyt pelkät haastattelut muutaman päivän aikana. Havainnoinnit ennen haastatteluja toivat lisäinformaatiota ja helpottivat haastattelujen analysointia. Harjaantuminen ja aiemmat kokemukset tutkimuksen tekemisestä olisivat auttaneet tutkimuksen teossa ja tuoneet minulle tutkijana varmuutta kaikissa tutkimuksen vaiheissa.

Haastattelin Tuokiotuvan vakituisia kävijöitä, joten tutkimustulokset ovat ainakin suurelta osin Tuokiotuvan toimintaan tyytyväisten kansalaisten mielipiteitä. Jos olisin etsinyt haastateltavia myös Tuokiotuvan ulkopuolelta, joilla olisi ollut kokemuksia tai mielipiteitä vastaavanlaisesta toiminnasta joko Tuokiotuvalta tai jostain muualta, niin tutkimuksen tuloksissa olisi voinut olla enemmän hajontaa. Tulokset ovat nyt melko yhdenmukaisia.

9 POHDINTA

Suomi on muun maailman mukana siirtynyt yhä enemmän taloudellisuutta ja tehokkuutta korostavaan yhteiskuntaan. Maaseudun haja-asutusalueet sijaitsevat kaukana suunniteltujen suurkuntien kuntakeskuksista, jolloin syrjäseuduille ei enää tulevaisuudessa ole mahdollista järjestää nykyisenkaltaisia hyvinvointipalveluja. Myös Kallion peruspalvelukuntayhtymän alueella hyvinvointipalveluja on karsittu. Kansalaislähtöisellä toiminnalla on tärkeä merkitys, koska parhaimmillaan se lisää ihmisten yhteisöllistä osallisuutta ja tuottaa palveluita, joita ei muuten enää tuoteta. Käytännössä sitä ei kuitenkaan ole kovin helppoa toteuttaa, koska viime vuosikymmenten aikana ihmisten kiinnostus yhteisöllisyyteen on vähentynyt. Kansalaisten osallistumista on pyritty lisäämään muun muassa EU-projektien avulla, mutta lyhytkestoisina ne eivät välttämättä lisää osallistumista pitkällä aikavälillä.

Tuokiotuvan toiminnan perustana on talo, jossa on monenlaista yhdessäoloa ja osallisuutta lisäävää toimintaa. Tuokiotuvan toiminta viihdyttää monenlaisen lähes päivittäisen ohjelman muodossa, mutta samalla se myös velvoittaa muun muassa tupaemännyyden tai miesten turinaillan isännyyden muodossa. Tupaemäntiä ja -isäntiä palkitaan säännöllisesti heidän tekemästään vapaaehtoisesta toiminnasta. Tuokiotuvalla on paljon aitoa osallistumista ja siellä toimitaan deliberaation periaatteilla, mutta siellä on nähtävissä myös symbolisen interaktiivisuuden mukaista aktiivisuutta, vastavuoroisuutta sekä erilaisia rooleja ja sääntöjä.

Siisiäinen (2014) on käsitellyt osallisuutta vertaillen toisiinsa täysin aitoa osallistumista sopeutumisen ja sitouttamisen kautta totalitariseen pakottamiseen. Hän pitää täysin vapaata osallistumista ilman mitään sääntöjä ihanneolotilana, jota vastaan todellisen elämän tapahtumia peilataan. Näin vaikuttaisi olevan myös tämän tutkimuksen perusteella, koska käytännön toimintaa ei todennäköisesti pysty pyörittämään ilman tiettyjä rajoja. Toiminnassa on siten väistämättä mukana ainakin jossain määrin Siisiäisen (2014) kuvaamia sopeutumista ja sitouttamista. Arnstein kertoo kansalaisten itseohjautuvuudesta ja yhdenvertaisuudesta päätöksenteossa. Tässä tutkimuksessa tuli esille, että ihmiset eivät ehkä halua osallistua päätöksentekoon, vaikka haluaisivat toimia muuten yhdessä. Vallalla ei siten ole samaa merkitystä kansalaisille ja päättäjille. Pohdin Eversin mallin osallistamista, koska siinä tulee hel-

posti käsitys ylhäältä ohjatusta sitouttamisen konseptista. Tuokiotuvan toiminnan voi mielestäni kuitenkin sanoa olevan osallistavaa, koska siinä itse ideoidaan ja tuotetaan kävijöiden omiin tarpeisiin räätälöityä toimintaa, joka myös samalla osallistaa kansalaisia näiden omasta tahdosta. Voisiko silloin ajatella Rosanvallonin (Matthies 2008) kirjoittamaa vastademokratiaa, jossa kansalaiset aktiivisuudellaan ja valvetuneisuudellaan tuottavat itse tarvitsemiaan palveluja.

Käytin tutkimuksessa symbolista interaktionismia teoreettisena viitekehyksenä. Aiemmissä tutkimuksissa tuli esille, että Juhilan (2004) mukaan se kuului 1900-luvun ensimmäisen puoliskon kasvokkaisen vuorovaikutuksen tutkimusmenetelmiin. Forte (2014) kertoo, että symbolisen interaktionismin olevan tärkeä perintö sosiaalityölle ajalta, jolloin symbolisen interaktionismin sosiologit ja sosiaalityöntekijät tekivät arvokasta yhteistyötä. Mielestäni symbolinen interaktionismi sopi hyvin myös kansalaislähtöisen toiminnan tutkimiseen, koska tässä tutkimuksessa oli keskeistä yhdessä toimiminen, osallisuus ja vuorovaikutus ihmisten välillä.

Kirjallisuuden mukaan symbolisessa interaktionismissa korostuvat massakulttuuri, sopeutuminen valtakulttuuriin ja turvallisuushakuisuus (Hankamäki 2015). Toisaalta Pirskanen (2007) on kertonut, että symboliseen interaktionismiin ei kuitenkaan kuulu vaatimusta kulttuurisesta yhdenmukaisuudesta. Silti symbolisessa interaktionismissa toteutunevat yhteisön perspektiivin korostuminen ja yhteiskunnallinen universalismi. Tuokiotuvalla oli havaittavissa symbolisen interaktionismin mukaisia piirteitä, kuten yhdessä yhteisönä toimimista sekä erilaisia rooleja ja sääntöjä, mutta siellä oli myös monenlaista vapaata yhdessä olemista. Kansalaisosallistuminen on kansalaisten omaan aktiivisuuteen, ihmisten elämäntilanteiden muuttamiseen perustuvaa ja osittain virallisen valtakoneiston ulkopuolella toimimista. Tutkimuksen perusteella minulle tuli yksittäisiä ihmisiä haastatellessani myös käsitys, että he kertoivat tunteistaan ja oma-aloitteisesta, itse-ideoidusta toiminnastaan Tuokiotuvalla, joilla oli tutkimuskohteilleni henkilökohtaista merkitystä. Lisäksi symbolinen interaktio korostaa toisten ihmisten vaikutusta yksilöön ja sitä, mitä merkityksiä ihmiset yhdessä antavat asioille. Vapaaehtoisessa kansalaistoiminnassa kuitenkin korostetaan yhdessä toimimista siksi, että se tuottaa yhteisöllisyyden ja hyvänolon tunteita osallistujilleen ja on siten palkitsevaa myös yksilötasolla.

Miten vapaaehtoinen, kansalaislähtöinen toiminta voi sitten osallistua hyvinvointipalvelujen tuottamiseen? Suurin osa esimerkiksi Tuokiotuvan toiminnasta ei välttämättä näyttäydy selvästi hyvinvointipalveluina, mutta tarkemmin tarkasteltuna on nimenomaan niitä. Monenlainen yhdessä toimiminen ja päivittäiseksi muodostuva rutiini, jossa tavataan toisia saman ikäisiä tuo vaihtelua ja virkistystä elämään, niin sanottua hyvin voimista, joka mahdollisesti vähentää tarvetta virallisiin hyvinvointipalveluihin. Toiminta voi olla myös hyvin monipuolista ja yhteisön ulkopuolelle suuntautuvaa, kuten Tuokiotuvalla, jolloin mukaan pyritään saamaan uusia yksinäisyydessä eläviä tai auttamaan jo palveluasumisessa asuvia ikääntyneitä. Silloin toiminta on epävirallisesti osana virallisten hyvinvointipalvelujen tuottamista, mutta perustuen silti vapaaehtoisuuteen. Lasten päiväkodeissa käyntejä ei haastateltujen mukaan pidetty ikääntyneiden toimintaan kuuluvina, vaikka osa haastatelluista oli hyvinkin lapsirakkaita. Johtuisiko tämä osittain siitä, että ikääntyneet eivät hae matalan kynnyksen kohtaamispaikalta lasten kanssa olemista, vaan pikemminkin ikäistään seuraa?

Onnistunut yhteistoiminta viranomaisiin ja kuntapäätäjiiin on tärkeää vapaaehtoisessa, kolmannen sektorin toiminnassa. Onko Suomessa totuttu liiaksi viralliseen valtakoneistoon niin, että projektirahoituksella käynnistettyä tai täysin omasta aloitteesta aloitettua toimintaa ei saada virallisten, hyväksytyjen toimijoiden joukkoon kovinkaan helposti? Tutkimuksen perusteella näytti siltä, että jos kansalaislähtöinen toiminta on itse ideoitu ja tuotettu (alhaalta-ylöspäin) käyttäen siihen alkuvaiheessa paljon aikaa ja voimavaroja, niin sillä on mahdollisuuksia menestyä. Osan jäsenistä hämmästeltessä Tuokiotuvan perustajien innokkuutta ja uusia ideoita perustajanaiset ovat sinnikkyydellään ja asioihin perehtyneisyydellään onnistuneet Tuokiotuvan jatkuvuuden ja rahoituksen järjestämisessä. Täysin vapaaehtoinen toiminta onnistuuikin varmasti hyvin alkuinnostuksessa, mutta pitkällä, monen vuoden ajanjaksolla tarkasteltuna tarvitaan toiminnalle pysyvyyttä esimerkiksi rahoituksen ja tilojen suhteen, jotta jatkuvuus on turvattu. Tämä on tärkeää myös sen vuoksi, koska kynnys sitoutumiseen ja vastuunkantamiseen vapaaehtoisessa toiminnassa on monelle liian korkealla.

Hyvinvointipalvelujen yhteydessä on puhuttu kumppanuudesta ja julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin resurssien yhdistämisestä. Toisaalta Suomessa voimassa oleva hankinta-

lainsäädäntö suosii palvelujen kilpailuttamisessa kansainvälisiä yrityksiä eikä niinkään paikallisia toimijoita. Taloudellisuuden ja tehokkuuden vaatimuksissa markkinaistuminen ja yksityistäminen ovat etusijalla. Kun tiedetään, että yhteiskunnan rooli hyvinvointipalvelujen tarjoajana tulee jatkuvasti pienenemään ja paikallisesti palveluja voidaan tuottaa kansalaisten kannalta demokraattisesti ja laadukkaasti, niin miksei kolmannelle sektorille annettaisi riittäviä mahdollisuuksia toimia tarjoamalla sille sekä taloudellisia että muitakin, esimerkiksi tila- tai henkilöresursseja? Sopivasti tuettu toiminta antaisi järjestöille paremmat mahdollisuudet toimia pitkäjänteisesti.

Tutkimuksessa tuli esille kirjallisuudesta poiketen, että toimintaan osallistui suhteellisen paljon miehiä, joiden osuus on koko ajan kasvanut Tuokiotuvalla sen olemassaolon aikana. Yhtenä syynä tähän on varmasti se, että Tuokiotuvan toimintaa on suunniteltu sekä naisille että miehille sopivaksi. Suosioon vaikuttavat varmasti myös Tuokiotuvan sijainti, kodinomainen ulkonäkö ja sen mainostaminen itseään ”matalan kynnyksen kohtaamispaikkana”. Miesten ideoita on myös otettu mukaan tulevaa toimintaa suunniteltaessa ja vuonna 2016 puolet Tuokiotuvan hallituksen jäsenistä on miehiä. Tämän kaltaiselle sukupuolisesti tasa-arvoiselle toiminnalle olisi ehkä tilausta muuallakin.

Tuokiotuvan toiminnasta olisi mielenkiintoista tehdä pitkittäistutkimus, jolloin voitaisiin tutkia pidemmän ajanjakson aikana Tuokiotuvan toimintaa ja nähdä, miten matalan kynnyksen kohtaamispaikka voi auttaa ihmisiä toimimaan yhdessä useamman vuoden aikana. Tämä olisi mielenkiintoista myös siksi, koska Tuokiotuvalla on aktiivisia henkilöitä hallituksessa, etenkin hallituksen puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja, joilla on koko ajan mielessä uusia ideoita toiminnan kehittämiseksi. Olisi mielenkiintoista kartoittaa myös sitä, mitä erilaisissa kansalaisten aktivointiin liittyvissä hankkeissa on tapahtunut paikallistasolla projektien päätymisen jälkeen. Usein sellaista toimintaa toteutetaan ylhäältä viranomaistahoilta määriteltynä hankkeina, joille on järjestetty rahoitus projektin ajaksi. Tutkimuksen voisi toteuttaa kvantitatiivisesti.

LÄHTEET

Avointyopaikka.fi - Avoimet työpaikat. Saatavissa: <https://avointyopaikka.fi/tyo-ikaihmis-ten-kokoontumis-ja-toimintakeskus-tuokiotupa-projektityontekija-ylivieska/2512034> , luettu 4.3.2016.

Arnstein Sherry R. A Ladder of Citizen Participation. JAIP, Vol. 35, No. 4, July 1969, (216–224). Saatavissa: <http://lithgow-schmidt.dk/sherry-arnstein/ladder-of-citizen-participation.html> , luettu 4.9.2015.

Curl Angela L. & Hokenstad M.C, “Terry”, Jr. (2006). Reshaping Retirement Policies in Post-Industrial Nations: The Need for Flexibility Journal of Sociology and Social Welfare, June 2006, Volume XXXIII, Number 2, (85-106). Saatavissa: <https://sc.lib.mia-mioh.edu/handle/2374.MIA/5284>, luettu 9.3.2016.

Eräsaari Leena (2012). Lähipalvelut yhteisöllisyyttä tuottamassa. Teoksessa Juntunen Asta. Lähipalveluita kaikille - totta vai tarua, (48–54). Multiprint 2012: Sininauhaliitto. Saatavissa: <http://www.sininauhaliitto.fi/organisaatio/julkaisut/kirjat-ja-raportit/lahipalvelut/lahipalveluita-kaikille-totta-vai-tarua> , luettu 15.3.2016.

Evers Adalbert (2006). European perspective and future challenges of welfare services. Teoksessa: Matties Aila-Leena (toim.). Nordic civic society organizations and the future of welfare services. A model for Europe? (255–272). Stockholm. Saatavissa: <file://Nordic%20civic%20society%20organisations%20and%20the%20future%20of%20welfare%20services%20-%20a%20model%20for%20Europe.pdf> , luettu 5.3.2016.

Forsman Anna, K., Nordmyr Johanna & Wahlberg Kristian (2011). Psychosocial interventions for the promotion of mental health and the prevention of depression among older adults. Health Promotion International, Vol. 26 No. S1, (i85-i107). Saatavissa: <http://web.b.ebsco-host.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/command/detail?sid=4454a3fa-acc7-4eb0-a53b-7a1baaa07be0%40sessionmgr198&vid=8&hid=115> , luettu 6.12.2015

Forte James A. (2004). Symbolic interactionism and social work: A forgotten legacy, part 1. Paradigm and social work. Families in Society; Jul-Sep 2004; 85, 3; Research Library, (391-400). Saatavissa: [http://www.ole.edu/local_links/socialwork/OnlineLibrary/Forte%20\(2004\)%20Symbolic%20interactionism%20and%20social%20work%20-%20A%20forgotten%20legacy,%20part%201.pdf](http://www.ole.edu/local_links/socialwork/OnlineLibrary/Forte%20(2004)%20Symbolic%20interactionism%20and%20social%20work%20-%20A%20forgotten%20legacy,%20part%201.pdf) , luettu 10.2.2016.

Grönfors Martti (2011). Laadullisen tutkimuksen kenttätymenetelmät. Vilkkä Hanna (toim.). Hämeenlinna: Sofia-Sosiologi-filosofia apu. Saatavissa: http://vilkka.fi/books/Laadullisen_tutkimuksen.pdf , luettu 25.4.2015. Alkuperäinen teos: Grönfors Martti (1982). Kvalitatiiviset kenttätymenetelmät. Juva: WSOY.

Hankamäki Jukka (2015). George Herbert Mead ja symbolinen interaktionismi. Tutkimus minuuden, merkitysten ja yhteiskunnan rakentumisesta. Helsinki: Unigrafia. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/159313/georgehm.pdf?sequence=1> , luettu 15.1.2016.

Harju Aaro. Kansalaisyhteiskunnan määritelmä ja sisältö. Saatavissa: http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/kansalaisyhteiskunta/kansalaisyhteiskunnan_maaritelma_ja_sisalto , luettu 6.1.2015.

Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko & Sajavaara Paula (2007). Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Hommerich Carola (2014). Feeling disconnected: Exploring the relationship between different forms of social capital and civic engagement in Japan. Working paper. German institute for Japanese Studies. Tokyo, June 2014, (1–27). Saatavissa: http://www.dijitokyo.org/publications/WP1404_Hommerich.pdf , luettu 6.12.2015.

Hudson Robert B. (2006). Aging in a Public Space: The roles and functions of civic engagement. Civic engagement in later life. Winter 2006-07, (51-58). Saatavissa: <http://web.b.ebsco-host.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=15&sid=4454a3fa-acc7-4eb0-a53b-7a1baaa07be0%40sessionmgr198&hid=115> , luettu 6.12.2015.

Hu Kang & Chan, K H Raymond (2012). Social Capital and Civic engagement in Urban China. International Journal of Social Quality 2(2), Winter 2012; (24-42). Saatavissa <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=cc1942bb-4477-43be-bee6-21eca343b5e9%40sessionmgr4005&vid=4&hid=4212> , luettu 25.7.2015.

Huttunen Laura (2010). Tiheä kontekstointi: haastattelu osana etnografista tutkimusta. Teoksessa: Ruusuvuori Johanna, Nikander Pirjo & Hyvärinen Matti. Haastattelun analyysi (39–63). Tampere: Vastapaino.

Hyyppä Markku T. (2004). Kertyykö sosiaalisesta pääomasta kansanterveyttä? Yhteiskuntapolitiikka 69 (2004:4). Saatavissa: <http://thl32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/101124/404hyypa.pdf?sequence=1> , luettu. 5.3.2016.

Hyyppä Markku T. (2002). Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Hämeenaho Pilvi (2014). Hyvinvoinnin verkostot maaseudulla asuvien äitien arjessa. Etnologinen tutkimus palvelujen käytöstä ja hyvän arjen rakentumisesta. Sujuva arki maaseudulla edellyttää toimivia palveluja. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. Terveiden ja

hyvinvoinnin laitos. Väitöskirja. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy. Saatavissa verkkojulkaisuna julkaisuarkisto Julkarista: <http://urn:fi/URN:ISBN:978-952-302-222-5> , luettu 7.2.2015.

Hämeenaho Pilvi (2012) Naapuriapu maaseudulla. Teoksessa: Yhteisöllisyydellä hyvinvointia ja palveluja maaseudulle. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, hyvinvointipalvelujen teemaryhmä, (150–162). Saatavissa: http://www.maaseutupolitiikka.fi/fi-les/2408/MMM_YTR_2012-WEB.pdf , luettu 22.11.2014.

Juhila Kirsi (2004). Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus. Historiaa ja nykysuuntauksia. Janus vol. 12 (2) 2004, (155–183). Saatavissa: <http://ojs.tsv.fi/index.php/janus/article/view/50263/15161> , luettu 20.3.2016.

Julkunen Raija & Saari Juho (2013). Hyvinvointivaltion reformointi – Paul Piersonin institutionalismi. Teoksessa Saari Juho, Taipale Sakari & Kainulainen Sakari (toim.) Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. A tutkimuksia 38. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia, 64, (307–325). Tampere: Juvenes Print Oy. Saatavissa: [http://www.Diak%20A%2038%20\(3\).pdf](http://www.Diak%20A%2038%20(3).pdf) , luettu 9.2.2015.

Juntunen Asta (2012). Lähellä ihmistä – palvelut sujuvasti meille kaikille. Teoksessa: Juntunen Asta (toim.) Lähipalveluita kaikille – totta vai tarua, (8–15). Multiprint. Saatavissa: <http://www.sininauhaliitto.fi/organisaatio/julkaisut/kirjat-ja-raportit/lahipalvelut/lahipalveluita-kaikille-totta-vai-tarua> , luettu 5.3.2016.

Kalliola Satu (2001). Herbert Blumer Symbolinen interaktionismi. Teoksessa: Hänninen Vilma, Partanen Jukka & Ylijoki Oili-Helena. Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä, (325–346). Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

KAMPA III. Tiivistelmä Kampa-hankkeen kokemuksista ja tuloksista. Saatavissa: <https://www.chydenius.fi/tutkimus/sosiaalitieteet/hankkeet/kampa> , luettu 6.1.2015

Kananoja Aulikki, Niiranen Vuokko & Jokiranta Harri (2008). Kunnallinen sosiaalipolitiikka. Osallisuutta ja yhteistä vastuuta. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kattilakoski Mari. (2012) Kyläyhteisöt palvelujen tuottajina – vastavoimaa keskittymiselle. Teoksessa: Kattilakoski, Mari, Kilpeläinen Arja & Peltomäki Pirja. Yhteisöllisyydellä hyvinvointia ja palveluja maaseudulle. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, hyvinvointipalvelujen teemaryhmä, (40–50). Saatavissa: http://www.maaseutupolitiikka.fi/fi-les/2408/MMM_YTR_2012-WEB.pdf , luettu 22.11.2014.

Kattilakoski Mari, Matthies Aila-Leena & Rantamäki Niina (2011). Kansalaisosallistuminen maaseudun hyvinvointipalveluissa. Julkaisussa: Maaseudun uusi aika 2/2011, (5–19). Saatavissa: http://www.mua.fi/SIRA_Files/downloads/Arkisto/MUA_lehti/2011/MUA_2011_2_a_Kattilakoski.pdf . , luettu 22.11.2014.

Keipilä LeenaMaria (2008). Asiakasnäkökulma kotihoidon palvelujen laatuun. Pro gradu - tutkielma, Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Tampereen yliopiston Porin yksikkö, Sosiaalityö. Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/79046/gradu02530.pdf?sequence=1> , luettu 15.4.2016.

Koskiaho Briitta (2014). Kumppanuuden sosiaalipolitiikkaa etsimässä. Painettu EU:ssa: Settlementijulkaisuja 32.

Kouvo Antti (2011). Järjestöt sateentekijöinä. Suomalainen järjestöaktiivisuus luottamuksen lähteenä. Teoksessa Pessi Anne Birgitta & Saari Juho (toim.). Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa (211–228). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. A Tutkimuksia; 31. Saatavissa: <https://kansalliskirjasto.finna.fi/Record/helka.2371355> , luettu 15.3.2016.

Kuusela Pekka (2007a). Millainen tiede sosiaalipsykologia on? Teoksessa Kuusela Pekka (toim.) Yksilöstä yhteiskuntaan, (9–24). Painettu Suomessa: Unipress.

Kuusela Pekka (2007b). Ihmisen sosiaalisuus ja sosiaalipsykologian suuntaukset. Teoksessa Kuusela Pekka (toim.) Yksilöstä yhteiskuntaan, (25–66). Painettu Suomessa: Unipress.

Kuusela Pekka (2007c). George Herbert Mead. Pragmatismi ja sosiaalipsykologia. Teoksessa: Hänninen Vilma, Partanen Jukka & Ylijoki Oili-Helena. Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjää, (61–78). Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Lehtinen Anja-Riitta & Vuorisalo Mari (2007). Lasten sosiaalinen pääoma – mittaamisen kokemuksia ja haasteita. Teoksessa Alanen Leena, Salminen Veli-Matti & Siisiäinen Martti, Sosiaalinen pääoma ja paikalliset kentät, (211–247). Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä: ER-paino Oy.

Lång Johanna (2013). Kehittämistyö Kokkolan ja Kruunupyyn alueella. Teoksessa Matties Aila-Leena & Rantamäki Niina (toim.) Hyvinvointitalkoot – Miten kuntalaisten osallistuminen tukee palveluita, (21–29). Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/40925/978-951-39-5077-4.pdf?sequence=1> , luettu 5.3.2016.

Maisteriseminaarit ja pro gradu (2015). Tutkimuslupaohjeet.pdf ja tutkimuslupahakemus.doc. Saatavissa: <https://optima.cc.jyu.fi/learning/id51/bin/user> , luettu 13.3.2015.

Martinez Iveris L., Crooks Donneth., Kim Kristen S. & Tanner Elizabeth (2011) Invisible civic engagement among older adults: Valuing the contributions of informal volunteering. J Cross Cult Gerontol, (23–37). Saatavissa: <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/command/detail?sid=3e545297-2ea2-4ef2-9ba3-9c49f0ba974e%40sessionmgr4002&vid=3&hid=4212> , luettu 15.9.2015.

Matthies, Aila-Leena (2014a). Sosiaalihuollon ja kansalaisyhteiskunnan suhde sivistyneen demokratian peilinä. Vantaa. Teoksessa: Haverinen Riitta, Kuronen Marjo & Pösö Tarja. Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus, (42–61). Vantaa: Hansaprint.

Matthies, Aila-Leena. (2014b). How participation, marginalization and welfare services are connected (19-25). Teoksessa: Matthies, Aila-Leena & Uggerhøj, Lars. (toim.). Participation, marginalization and welfare services. Concepts, Politics and Practices Across European Countries, (19–25). Farnham: Ashgate.

Matthies Aila-Leena (2013). Hyvät käytänteet – työkaluja osallisuuden ja yhteisöllisyyden tukemiseen. Teoksessa Matthies Aila-Leena & Rantamäki Niina. (toim.) Hyvinvointitalkoot – Miten kuntalaisten osallistuminen tukee palveluita. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/40925/978-951-39-5077-4.pdf?sequence=1> , luettu 5.8.2015.

Matthies Aila-Leena, Kattilakoski Mari & Rantamäki Niina (2011). Maaseudun hyvinvointipalvelujen kehittäminen kansalaisosallistumisen ja yhteisöllisyyden pohjalta. Kampa-hankkeen tutkimus- ja kehittämisraportti I. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 9/2011. Saatavissa: http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/1953/MMM_YTR9_2011_web.pdf , luettu 5.8.2015.

Matthies Aila-Leena (2008). Kansalaisosallistuminen ja yhteisöllisyys eurooppalaisen hyvinvointipolitiikan murroksessa. Teoksessa: Korkiamäki Riikka, Nylund Marianne, Raitakari Suvi & Roivainen Irene. Yhteisöt ja sosiaalityö, kansalaisen vai asiakkaan asialla, (61–79). Juva: PS-kustannus.

Matthies Aila-Leena (2007). Toisenlainen kolmas sektori. Pohjoismaiden sosiaali- ja terveysjärjestöt tutkimuksen valossa. Yhteiskuntapolitiikka 72 (2007):1. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100551/071matthies.pdf?sequence=1> , luettu 3.8.2015.

McBride Amanda Moore (2007) Civic Engagement, Older Adults, and Inclusion, (66–71). Saatavissa: <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=cc1942bb-4477-43be-bee6-21eca343b5e9%40sessionmgr4005&vid=12&hid=4212> , luettu 25.7.2015

Moliis Pekka (2015). Soten ja itsehallintojärjestelyn tärkeimmät kysymykset ratkaisematta. Kuntalehti 12/2015, (38–40).

Mummon kammari – Vapaaehtoisen vanhustyön keskus. Tampereen ev.lut. seurakunnat / Diakonia ja yhteisvastuu (2016). Saatavissa: www.mummonkammari.fi , luettu 10.4.2016.

Pakaste – Pohjoisen alueen Kaste. Monialaiset sosiaali- ja terveystalvet 1.11.2009-31.10.2013. Raportti toiminnasta 1.11.2009-31.10.2013. Saatavissa: http://www.sosiaalikota.fi/hankkeet/pakaste2/pakaste_hallinnollinen_loppuraportti_311013.pdf , luettu 10.3.2016.

Palola Elina & Parpo Antti (2011). Kunnallista sopeutumisen sosiaalipolitiikkaa, . Teoksessa Palola Elina & Karjalainen Vappu (toim.). Sosiaalipolitiikka hukassa vai uuden jäljillä, (47–78). Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80271/970d363e-9edf-4b54-a76e-446b81ed34b5.pdf?sequence=1> , luettu 10.3.2016.

Pihlaja, Ritva (2010) Kolmas sektori ja julkinen valta. Sastamala: Vammalan kirjapaino Oy. Saatavissa: <http://www.kaks.fi/sites/default/files/Tutkimusjulkaisu%2061.pdf> , luettu 20.4.2015.

Pirskanen Henna (2007). Sosialisatio ja yksilön sosiaalinen kehitys. Teoksessa Kuusela Pekka (toim.) Yksilöstä yhteiskuntaan, (111–148). Painettu Suomessa: Unipress.

Puurunen Piia & Roivainen Irene (2011). Jane Addams, settlementityön ja kansalaiskeskeisen sosiaalityön uranuurtaja. Teoksessa Ruuskanen Petri T., Savolainen Katri & Suonio Mari (toim.). Toivo sosiaalisessa, toivoa luova kulttuuri sosiaalityössä, (15–38). Painettu EU:ssa.

Rastas Anna (2010). Haastatteluaineistojen monet tehtävät etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa: Ruusuvoori Johanna, Nikander Pirjo & Hyvärinen Matti. Haastattelun analyysi, (64–89). Tampere: Vastapaino.

Ray Mo & Phillips Judith (2012). Social work with older people. First edition 1983, fifth edition 2012. Published China: Palgrave MacMillan.

Roivainen Irene (2014). Settlementityö ja suuri yhteiskunta. Teoksessa: Koskiahho Briitta. Kumppanuuden sosiaalipolitiikkaa etsimässä, (11–17). Painettu EU:ssa: Settlementijulkaisu nro 32.

Ruuttula-Vasari Anne (2013). Kylät ja hyvinvointi – kohti kansalaislähtöisiä yhteisöllisiä kylien hyvinvointipalveluja. Teoksessa Matthies Aila-Leena & Rantamäki Niina (toim.) Hyvinvointitalkoot – Miten kuntalaisten osallistuminen tukee palveluita, (15–19). Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/40925/978-951-39-5077-4.pdf?sequence=1> , luettu 5.3.2016.

Rämö Heidi (2015). Kuntajohtajat ry:n puheenjohtajan haastattelu artikkelissa: Mölsä Ari. Mullistaako sote-uudistus koko kuntalainsäädännön? Kuntalehti 12/2015, (60).

Saari Juho & Taipale Sakari (2013). Sosiaalipolitiikka ja hyvinvointivaltio. Teoksessa Saari Juho, Taipale Sakari & Kainulainen Sakari (toim.) Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita, (17–40). Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu, A tutkimuksia 38. Saatavissa: [http://www.Diak%20A%2038%20\(3\).pdf](http://www.Diak%20A%2038%20(3).pdf) , luettu 9.2.2015.

Saastamoinen Mikko (2007). Ryhmätutkimuksen suuntia sosiaalipsykologiassa. Teoksessa: Kuusela Pekka (toim.) Sosiaalipsykologia yksilöstä yhteiskuntaan, (67–110). Painettu Suomessa: Unipress.

Salonen Kari (2011) Sosiaalinen näkökulmana vanhuudessa. Teoksessa Kotiranta, Tuija, Niemi, Petteri & Haaki, Raili (toim.). Sosiaalisen toiminnan perusta, (152–168). Helsinki: Gaudeamus.

Segalman Ralph (2014). Interactionist theory, human behavior social work and social work education. The journal of sociology and social welfare. (Volume 5 issue 4 July). Saatavissa: <http://scholarworks.wmich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1295&context=jssw> , luettu 10.3.2016.

Seppänen Marjaana & Pessi Anne Birgitta (2011). Suuret ikäluokat. Paljon auttavia käsiä? Teoksessa Pessi Anne Birgitta & Saari Juho (toim.). Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa, (165–184). Diakonia ammattikorkeakoulu, A tutkimuksia 31, Saatavissa: <https://kansalliskirjasto.finna.fi/Record/helka.2371355> , luettu 15.3.2016.

Siisiäinen Martti (2014). Four faces of participation. Teoksessa: Matthies Aila-Leena, Uggerhøj Lars. (toim.). Participation, marginalization and welfare services. Concepts, Politics and Practices Across European Countries, (29–46). Farnham: Ashgate.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi eräiden kunta- ja palvelurakennemuutostuksesta annetussa laissa säädettyjen velvoitteiden soveltamisesta annetun lain muuttamisesta. Saatavissa: http://stm.fi/documents/1271139/1633931/paras-lain+jatko_4.9.2015+suomi.pdf/edd09581-c8d9-4f4f-b68e-148806872936, luettu 2.5.2016

Sote-uudistus. Saatavissa: http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/palvelurakennemuudistus , luettu 6.1.2015.

STM. Neljä mallia valinnanvapauten: Eroja vapauden määrässä. (15.3.2016). STM tiedote 15.3.2016. Hoitoportaali. Saatavissa: http://www.hoitoportaali.fi/ammatti/terveysuutiset/nelja-mallia-valinnanvapauten-eroja-vapauden-maarassa?utm_source=paivauutiskirje&utm_medium=ti&utm_content=tehy , luettu 18.3.2016.

Särkelä Riitta (2011). Sosiaali- ja terveysjärjestöt kilpailukyky-yhteiskunnassa. Teoksessa: Pessi Anne Birgitta & Saari Juho (toim.) Hyvien ihmisten maa, auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa, (279–309). Diakonia ammattikorkeakoulu, A tutkimuksia 31. Saatavissa: <https://kansalliskirjasto.finna.fi/Record/helka.2371355> , luettu 15.3.2016.

Taipale Sakari (2013). Informaatioaika- Manuel Castells ja verkostoituva hyvinvointivaltio. Teoksessa Saari Juho, Taipale Sakari & Kainulainen Sakari (toim.) Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita, (173–197). Diakonia ammattikorkeakoulu, A tutkimuksia 38. Saatavissa: [http://www.Diak%20A%2038%20\(3\).pdf](http://www.Diak%20A%2038%20(3).pdf), luettu 9.2.2015.

Telaranta Jussi (2010). Ison-Britannian kolmas sektori. Maaraportti Skotlannin maaseutualueiden palveluntuotannosta. Helsingin yliopisto, Ruralia instituutti. Tutkimushanke: Kolmas sektori kunta- ja palvelurakenteen muutoksessa. Kunnallisan alan kehittämissäätiö, Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. Raportteja 58. Saatavissa: <http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Raportteja58.pdf>, luettu 15.3.2016.

Tritter Jonathan Quetzal, McCallum Alison (2006). The snakes and ladder of user involvement: Moving beyond Arnstein. Health Policy 76 (156–168). Saatavissa: http://www.yemenwater.org/wp-content/uploads/2013/04/TritterMcCallum_2006_snakes-ladders.pdf, luettu 1.9.2015.

Tuokiotupa – voittoa tavoittelematon järjestö. (2015). Tuokiotuvan facebook-sivut. Saatavissa: https://www.facebook.com/tuokiotupa/timeline?ref=page_internal, luettu 24.4.2015.

Tuokiotuvan toimintasuunnitelma 2016 (1.1–31.12.2016). Yhteisestä ovesta ry. Ylivieska, tulostettu 15.11.2015.

Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Uggerhøj Lars (2014) Participation or Marginalization: How different perspectives lead towards a democratic direction. Teoksessa: Matthies Aila-Leena., Uggerhøj Lars (toim.). Participation, marginalization and welfare services. Concepts, Politics and Practices Across European Countries, (277–293). Farnham: Ashgate.

Vilka Hanna (2006). Tutki ja havainnoi. Vaajakoski: Tammi.

Väärälä Reijo. (2011) Sosiaalinen murroksessa – kuka meitä ohjaa. Teoksessa Palola Elina & Karjalainen Vappu (toim.). Sosiaalipolitiikka hukassa vai uuden jäljillä? (30–46). Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80271/970d363e-9edf-4b54-a76e-446b81ed34b5.pdf?sequence=1>, luettu 20.3.2016.

Whitehead Andrew L. & Stroepe Samuel (2013). Small groups, contexts and civic engagement: A multilevel analysis of United States Congregational Life. Social science research. Jul 2013, Vol. 52, (659–670). Saatavissa: <http://web.a.ebsco-host.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/command/detail?sid=cc1942bb-4477-43be-bee6-21eca343b5e9%40sessionmgr4005&vid=16&hid=4212>, luettu 25.7.2015.

Liite 1

SAATE

Opiskelen sosiaalityön maisteriopintoja Jyväskylän yliopiston Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa. Teen pro gradu- tutkielmaa kansalaislähtöisestä toiminnasta. Tarkoituksena on tutkia Tuokiotuvan toimintaa osana kansalaisyhteiskuntaa. Teen osallistumattomia ja osallistuvia havainnointia sekä teemahaastattelun kautta Tuokiotuvan toimintaan osallistujaa ja siellä kävijää. Tutkimuksen empiirinen osuus on tarkoitus toteuttaa heinä- syyskuussa 2015. Käsittelen aineiston luottamuksellisesti.

Oili Marjamäki

Teemahaastattelun runko

1. Teema: Miten olet tullut mukaan Tuokiotuvan toimintaan? (mukaan ottaminen, kiinnostus)

-tarkentava kysymys: Mistä kuulit Tuokiotuvan toiminnasta?

Miten pääsit mukaan Tuokiotuvan toimintaan?

Mikä Tuokiotuvan toiminnassa kiinnosti sinua?

Miten aiempaa osaamistasi ja/tai taitojasi hyödynnetään?

2. Teema: Miten yhdessä toimimista Tuokiotuvalla toteutetaan? (demokraattisuus)

-tarkentava kysymys: Mitä asiakasraateja ja/tai neuvostoja on käytössä?

Mitä muuta yhdessä ideointia toteutetaan?

Miten tulevasta aikataulusta päätetään?

Mikä merkitys yhdessä toimimisella mielestäsi on?

Miten paljon Tuokiotuvan toiminta sitoo sinua?

3. Teema: Millaista vuorovaikutus on mielestäsi Tuokiotuvalla? (sosiaalinen pääoma)

-tarkentava kysymys: Millaisista asioista Tuokiotuvalla keskustellaan?

Mitä kanssakäymisen sääntöjä Tuokiotuvalla on käytössä?

Mikä merkitys pienryhmillä on sinulle?

Mikä on toisten Tuokiotuvalla kävijöiden merkitys sinulle?

4. Teema: Miten merkitys talousasioilla on mielestäsi Tuokiotuvalla?(taloudellinen pääoma)

-tarkentava kysymys: Miten toiminnan pyörittäminen on mielestäsi järjestetty?

Miten ja ketä toimintaan osallistumisesta palkitaan?

Mitä kustannuksia Tuokiotuvan kävijöillä on?

5. Teema: Millaisia kokemuksia sinulla on kulttuuriin liittyvästä toiminnasta? (kulttuurinen pääoma)

- tarkentava kysymys: Millaisia tapahtumia Tuokiotuvalla on?

Millaisia toimintamuotoja Tuokiotuvalla on?

Mitä pienryhmätoimintaa on?

Mitä mieltä olet näistä muodoista?

6. Mitä haluaisit kehittää Tuokiotuvan toiminnassa? (päiväaikataulu, tilat, teemat, osallistumismahdollisuudet)?

7. Mitä muuta haluaisit kertoa Tuokiotuvasta ja kansalaislähtöisestä toiminnasta?

8. Mikä merkitys Tuokiotuvalla on mielestäsi hyvinvointipalvelujen (sosiaali- ja terveyspalvelujen) tuottamisen osallistumiseen?

Liite 2

Tuokiotuvan hallituksen puheenjohtajan haastattelu.

1. Miten Tuokiotuvan toiminta alkoi?
2. Miten Tuokiotuvan rahoitus on järjestetty?
3. Miten Tuokiotuvan yhteistyö viranomaistahoihin on sujunut?

Liite 3

Tuokiotuvan kuukausiohjelma / marraskuu 2015.

KUUKAUSIOHJELMA
marraskuu 2015

MARRASKUUSSA
NAUITAAN YHTEISISTÄ HETKISTÄ JA MAKUSTELLAAN JOULUA KOHTI

Vuoden pimeimpänä aikana on hyvä olla yhdessä ja lähellä

Kun päivä alkaa ja loppuu pimeyden keskellä ja olo tuntuu yksinäiseltä – silloin on mukava lähteä Tuokiotuvalle muiden joukkoon istuskelemaan ja rastaamaan kahvikupposen äärellä. Porukassa juttu lentää ja naurukin raikaa. Yksin ei tarvitse jäädä.

Toimintakalenteristamme löydät myös monentaista yhteistä tekemistä ja voit tulla tuvalle toisten joukkoon laulamaan, käsitöitä tekemään, lautapelejä pelailemaan ja vaikka mitä muuta mukavaa. Olet sydämellisesti tervetullut!

Tutuksi Tuokiotuvalle - ensikertalaisten kahvihetki kuukauden toisena sunnuntaina

Kutsuimme lokakuussa ensimmäistä kertaa jäseniämme "kynkkäämään kaverin kanssaan kahville" ☺ Tästä teimme saman tien tavan, jota jatkamme joka kuukausi!

Kuten me kaikki tiedämme, aina ei ole niin helppoa lähteä yksin uuteen paikkaan, vaikka sinne olisi kuinka "matala kynnyks". Tästä syystä kutsuimme uusia kävijöitä lähtemään rohkeasti liikkeelle ja toivotamme tervetulleeksi tuvalle – aloittaa voi vaikka ensikertalaisten omassa kahvihetkessä sunnuntaina 15.11. klo 12-14! Jatkamme näitä kahvituksia kuukausittain, yleensä kuukauden toisena sunnuntaina.

Yhdistyksen jäseniä ja muita ystäviämme puolestamme kannustamme etsimään ainakin yhden uuden ystävän, tuttavän jonka voisi henkilökohtaisesti kutsua Tuokiotuvalle kahvittelemaan. Ja tulla vaikka ihan paikan päälle asti hänen kanssaan. Kahvit tarjoamme molemmille ☺

Jos tarvitaan kyyditystä tai muuta avustajaa, asiasta voi soittaa etukäteen meille puh 044 987 2895 tai 044 987 2859. Laitetaan pyörät pyörimään ja kuskataan kaverit kahville!

Tutuksi Tuokiotuvalle - olette lämpimästi tervetulleita!

Anne Isohyyti, pj.

Elämä on tiheää aaria ihmeitä rikka, josta on valmiina otettavaan niitä vastaan. (Huumoripappi)